

Prva številka//poljudni članek: **Listanje po starih ornitoloških bukvah**//ornitološki
potopis: **Islandija**//narava: **Vidra**//varstvo ptic: **Ukrepi za varstvo zlatovranke**//leto
gozdov: **Slovenski pragozdovi**//portret ptice: **Sredozemski vihar**//portret ornitologa:
Carl Friedrich Bruch//mi za ptice in naravo: **Gnezdilnica za čopasto sinico**

Svet ptic: 01,'11

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije//letnik 17, številka 01, marec 2011//ISSN: 1580-3600

→ SVET PTIC:

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, letnik 17, številka 01, marec 2011//ISSN: 1580-3600 prej Novice DOPPS//ISSN: 1408-9629

spletna stran revije:

<http://www.ptice.si/projekti/svetptic>

izdajatelj:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia®), p. p. 2990, SI-1000 Ljubljana

© Revija, vsi v njej objavljeni prispevki, fotografije, risbe, skice, tabele in grafikoni so avtorsko zavarovani. Za rabo, ki je zakon o avtorskih pravicah izrecno ne dopušča, je potrebno soglasje izdajatelja.

Revija nastaja po velikodušnosti avtorjev, ki svoje pisne in slikovne prispevke podarjajo z namenom, da pripomorejo k varovanju ptic in narave.

naslov uredništva:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia®), Tržaška cesta 2 (p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana, tel.: 01 426 58 75, fax: 01 425 11 81, e-pošta: dopps@dopps.si, spletna stran: www.ptice.si

glavna urednica:

e-pošta: petra.vrh@dopps.si

uredniški odbor: Marjana Ahačič, Luka Božič, Katarina Denac, Tomaž Mihelič, Jakob Smole, Barbara Vidmar, dr. Al Vrezec

lektoriranje: Henrik Ciglič

art direktor: Jasna Andrič

oblikovanje: Mina Žabnikar

prelom: Mateja Bajda, Camera d.o.o.

tisk: Schwarz d.o.o.

naklada: 2500 izvodov

izhajanje: letno izidejo 4 številke

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno. Revijo sofinancirajo družba Mobitel, Grand hotel Union d.d., Ministrstvo za šolstvo in šport, Ministrstvo za okolje in prostor in Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610. Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Prispevke lahko pošiljate na naslov uredništva ali na elektronski naslov: petra.vrh@dopps.si

Za objavo oglasov pokličite na društveni telefon ali pošljite e-mail glavni urednici.

Poslanstvo DOPPS je varovanje ptic in njihovih habitatov z naravovarstvenim delom, raziskovanjem, izobraževanjem, popularizacijo ornitologije in sodelovanjem z drugimi naravovarstvenimi organizacijami.

predsednik:

Rudolf Tekavčič

podpredsednica:

upravni odbor: Peter Krečič, Cvetka Marhold, Tomaž Mihelič, mag.

Iztok Noč, Dare Šere, Tanja Šumrada

nadzorni odbor: dr. Franc Janžekovič, dr. Peter Legiša, Bojan

Marčeta, dr. Tomi Trilar

direktor: dr. Damijan Denac

IBAN: SI56 0201 8001 8257 011

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih organizacij BirdLife International.

Fotografija na naslovnici:

Zlatovranka (*Coracias garrulus*) med lovom – prizor iz slovenske ornitološke preteklosti, ko je ta prelestna ptica gneznila v velikem številu po domala vsej deželi; danes so po zaslugi intenzivnih naravovarstvenih naporov te ornitološke romantike deležni le še na avstrijskem Štajerskem.

foto: Michael Tiefenbach

pokrovitelj DOPPS

GRAND HOTEL UNION D.D.
Miklošičeva 1, Ljubljana, Slovenija

6

12

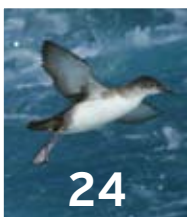
18

20

22

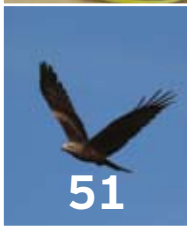
24

32

39

51

4

Ptice naših krajev

// Al Vrezec

6

Listanje po starih ornitoloških bukvah

// Al Vrezec

12

Islandija

// Davorin Tome

18

Ukrepi za varstvo zlatovranke v Avstriji

// Michael Wirtitsch, Michael Tiefenbach, Peter Sackl

20

Slovenski pragozdovi

// Mirko Perušek

22

Vidra med nebom in vodo

// Marjana Hönigsfeld Adamič

24

Sredozemski viharik

// Jurij Hanžel

32

CARL F. BRUCH in zgodba o dalmatinskem pelikanu

// Borut Štumberger

34

Kozača

// Marjan Artnak

36

S čim se spomladi ukvarja kozačji par

// Petra Vrh Vrezec

38

Sončnice v vrtcu ali iz malega raste veliko

// Alenka Bradač

39

Kakšne barve je tvoje perje?

// Barbara Vidmar

40

NARAVA V MESTU – Živa meja

// Dominik Bombek

42

Obročkanje z Daretom in kako je kraljiček dobil ime

// Janja Kosem

43

V naravo z javnim prevozom in kolesi!

// Tanja Šumrada

44

Gnezdilnica za čopasto sinico

// Ivan Esenko

45

Naravni rezervat Iški morost

// Željko Šalamun

48

Praznovanje Mednarodnega dneva mokrišč ob Muri

// Gregor Domanjko

50

Reševanje oslABLJENE taščice

// Marina Klemenčič

51

Škarniki in lunji

// Dejan Bordjan

54

Novice

Dragi ljubitelji sveta ptic,

po letu dni materinskega oddiha se ponovno in z velikim veseljem lotevam urejanja revije Svet ptic za vas, dragi bralci. Delo z odličnimi pisci in poznavalci ptic, najboljšimi fotografii, konstruktivnim sedemčlanskim uredniškim odborom, najhitrejšim lektorjem, profesionalno postavljavko, hitro tiskarno in drugimi člani DOPPS me bogati, mi vliva upanje na lepšo naravovarstveno prihodnost in navdaja s hvaležnostjo za predano prostovoljstvo. To delo imam rada! Lanski urednici, Barbari Vidmar, se iskreno zahvaljujem, da je bila pripravljena za leto dni premostiti mojo odsotnost in vestno speljati vse štiri številke lanskega letnika.

foto: Al Vrezec

>> Organizacija združenih narodov je leto 2011 razglasila za mednarodno leto gozdov. Gozd, ki pokriva več kot 60 odstotkov slovenskega ozemlja, je simbol prepoznavnosti naše države in odsev njenega odnosa do trajnostnega razvoja. V reviji smo že pisali o nič kaj lepi prihodnosti naših gozdov, saj so izpostavljeni prekomernemu in negospodarnemu izsekavanju, ponekod celo golosečnji. Leto gozdov je torej dobrodošel opomin! Že sam logotip poudarja nujnost po celostnem dojemanju gozda in njegovih vlog, pri čemer je človek pomemben povezovalni člen. Ikonografske risbe, povezane v znak leta gozdov, sporočajo, da moramo gozdove in njihovo biotsko raznovrstnost varovati za preživetje in dobro počutje vseh ljudi na Zemlji. V letošnjem letniku bomo tako gozdovom posvetili rubriko, v kateri bomo pisali o slovenskih pragozdovih, duplarjih, gozdnih SPA-jih v Sloveniji in varstvu gozdov. Gozdne teme pa bodo imele prednost tudi pri drugih rubrikah. Predstavljali bomo gozdne vrste ptic v fotografskih rubrikah Skozi objektiv in Plakat ter priložnostno tudi v drugih rubrikah. Leto 2011 naj bo torej priložnost za dvig zavesti o neločljivi povezanosti človeka z gozdom.

V pisarni DOPPS smo z novim letom prijazno sprejeli novega direktorja društva, dr. Damijana Denaca, ki ga bralci revije in člani DOPPS zelo dobro poznate, saj se je izkazal na mnogoterih področjih delovanja DOPPS. Dve leti je bil tudi urednik revije Svet ptic in prepričana sem, da bo lahko s svojim znanjem, sedaj kot direktor, veliko prispeval k še bolj kakovostni reviji, ki postaja vse vidnejši promotor društva, ornitologije in varstva narave v naši deželi. Damijan, dobrodošel spet med nami!

Spletna stran revije Svet ptic (<http://www.ptice.si/projekti/svetptic/>) je še vedno na voljo vsem, ki radi pobrske po starih številkah revij.

Razveseljujte nas s svojimi odličnimi prispevki še naprej in ne pozabite deliti društvenega duha s kom, ki nas ne pozna. Vsem iskrena hvala za preteklo in bodoče soustvarjanje revije Svet ptic. Brez vas revija ne bi bila tako dragocena!

Petra Vrh Vrezec, urednica revije Svet ptic

PTICE NAŠIH KRAJEV

// ureja Al Vrezec

Naslov urednika rubrike za kopije objavljenih prispevkov:

Al Vrezec, Nacionalni inštitut za biologijo, Večna pot 111, SI-1001 Ljubljana, Slovenija,
e-mail: al.vrezec@nib.si

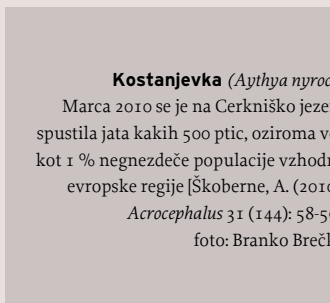
Tibetanska gos (*Anser indicus*)

Nova vrsta za Slovenijo – v februarju 2010 sta se dve ptici zadrževali na Zbiljskem jezeru, pri čemer je šlo najverjetneje za dokaj zaupljivi ubežnici [Fotonaarava: <http://galerija.foto-narava.com/displayimage.php?pos=33842>].
original foto: Tone Trebar

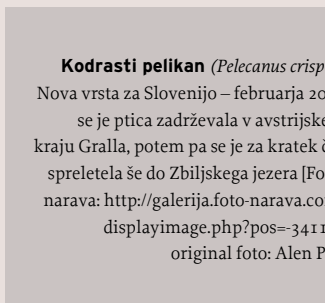
Rdečevrata gos (*Branta ruficollis*)

Novembra 2008 je bila ena in verjetno ista odrasla ptica opazovana na Ptujem jezuru in zadrževalniku Medvedce, kar je prvo pojavljanje vrste pri nas [Bordjan, D. (2010): *Acrocephalus* 31 (144): 53-55].
original foto: Dejan Bordjan

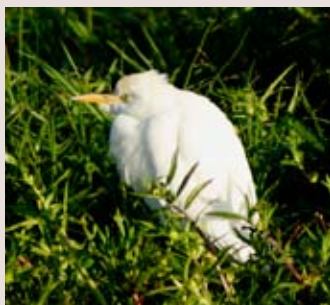
Kostanjevka (*Aythya nyroca*)

Marca 2010 se je na Cerkljsko jezero spustila jata kakih 500 ptic, oziroma več kot 1 % negnezdeče populacije vzhodne evropske regije [Škoberne, A. (2010): *Acrocephalus* 31 (144): 58-59].
foto: Branko Brečko

Kodrasti pelikan (*Pelecanus crispus*)

Nova vrsta za Slovenijo – februarja 2010 se je ptica zadrževala v avstrijskem kraju Gralla, potem pa se je za kratek čas spreletela še do Zbiljskega jezera [Fotonaarava: <http://galerija.foto-narava.com/displayimage.php?pos=34114>].
original foto: Alen Ploj

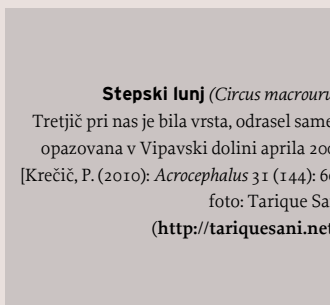
Kravja čaplja (*Bubulcus ibis*)

Šele pred kratkim ugotovljena vrsta v Sloveniji, ki pa se od leta 2008 pri nas redno pojavlja v Škocjanskem zatoku v času jesenske selitve [Mozetič, B. (2010): *Svet ptic* 16 (3): 41-42].
foto: Dejan Bordjan

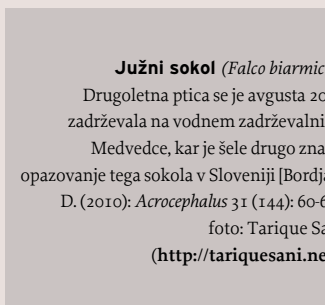
Rjavi jastreb (*Aegypius monachus*)

Prvo opazovanje v zadnjih 50 letih – nad vasjo Kodreti v dolini Branice je junija 2006 krožila ptica, ki so jo kasneje opazili tudi na meji med Slovenijo in Italijo [Berce, T. (2010): *Acrocephalus* 31 (144): 59].
foto: Dejan Bordjan

Stepski lunj (*Circus macrourus*)

Tretjič pri nas je bila vrsta, odrasel samec, opazovana v Vipavski dolini aprila 2009 [Krečič, P. (2010): *Acrocephalus* 31 (144): 60].
foto: Tarique Sani
(<http://tariquesani.net/>)

Južni sokol (*Falco biarmicus*)

Drugoletna ptica se je avgusta 2009 zadrževala na vodnem zadrževalniku Medvedce, kar je šele drugo znano opazovanje tega sokola v Sloveniji [Bordjan, D. (2010): *Acrocephalus* 31 (144): 60-61].
foto: Tarique Sani
(<http://tariquesani.net/>)

Mala droplja (*Tetrax tetrax*)

Malo dropljo so po več kot sto letih spet opazili v Sloveniji, in sicer novembra 2006 na območju Bertoške bonifike pri Škocjanskem zatoku [Mozetič, B. (2010): *Svet ptic* 16 (3): 41-42].
original foto: Borut Mozetič

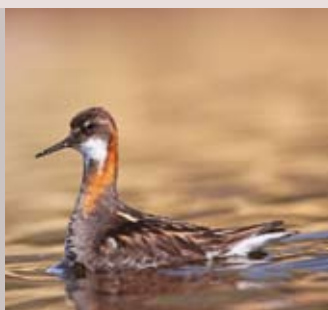
Dular (*Charadrius morinellus*)

Odrasla samica je bila konec aprila 2010 verjetno še na selitvi, čeprav je bila opazovana v zanjo morda primernem gnezditvenem gorskem okolju Matajurja na nadmorski višini prek 1600 m [Kozina, A. (2010): *Acrocephalus* 31 (144): 62].
original foto: Aleksander Kozina

Ozkokljuni liskonožec*(Phalaropus lobatus)*

Pri nas je vrsta na spomladanski selitvi silno redka, zato ne preseneča, da je šlo pri opazovanju maja 2007 v ormoških bazenih po zbranih podatkih šele za drugi spomladanski zapis iz Slovenije [Denac, D. (2010): *Acrocephalus* 31 (144): 62].

foto: Miha Krofel

Kričava čigra (*Sterna sandvicensis*)

Čeprav je vrsta ob morskimi obali redna in dokaj številna gostja, pa je v notranjosti Slovenije izjemno redka, saj je bila do sedaj skupaj opazovana le štirikrat, od tega v letu 2009 prvič julija na Cerkniškem jezeru in drugič junija na Dravi na Ptujskem jezeru [Škoberne, A. & Božič, L. (2010): *Acrocephalus* 31 (144): 63].

foto: Kajetan Kravos

Duplar (*Columba oenas*)

Junija 2009 je ena ptica ždela na žici v vasi Borovnica na robu Ljubljanskega barja, kar bi morda utegnilo biti celo prvo gnezdenje te tipično gozdne vrste v urbanem okolju pri nas [Vrezec, A. & Vrh Vrezec, P. (2010): *Acrocephalus* 31 (144): 63].

foto: Piet Munsterman / Saxifraga

Zlatovranka (*Coracias garrulus*)

Ta nekdanja slovenska gnezdilka se še vedno tu in tam pokaže na selitvi, zanimivo tudi na visokih kraških planotah, kot je bilo to avgusta 2009 na Otlici v Trnovskem gozdu in maja 2009 na Banjšicah [Šinigoj, E. (2010): *Acrocephalus* 31 (144): 63-64].

original foto: Erik Šinigoj

Kratkoprsti škrjanček*(Calandrella brachydactyla)*

Redek škrjanec je bil maja 2010 prvič opazovan tudi v SV Sloveniji, in sicer v bližini vodnega zadrževalnika Medvedce [Ploj, A. & Basle, T. (2010): *Acrocephalus* 31 (144): 64].

original foto: Alen Ploj

Mestna lastovka (*Delichon urbicum*)

Množični pogini ptic v Sloveniji: zaradi nenadne podhladitve in dežja je avgusta 2007 v Brežicah poginilo nekaj čez 50 mestnih in kmečkih lastovk, največji zabeležen pogin pa je iz leta 1983, ko je na Ptujskem jezeru zaradi zastrupitve poginilo 1.200 vodnih ptic [Vrezec, A. et al. (2011): *Delo* 53 (10): 23].

original foto: Ivan Esenko

Pogorelec (*Phoenicurus phoenicurus*)

V senoženih sadovnjakih na Pohorju je med ogroženimi vrstami ptic najpogostejši pogorelec, ki je med letoma 1993 in 1994 gnezdil v več kot 15 % pregledanih sadovnjakov, drugi dve, vijeglavka in rjavi srakoper, pa sta bili precej redkejši [Vogrin, M. (2009): *Gozdarski vestnik* 67 (4): 231-237].

foto: Dare Fekonja

Mušja listnica (*Phylloscopus inornatus*)

Severnjaška listnica je bila oktobra 2009 vnovič ujeta v Sloveniji, tokrat pri Požegu; od prvega pojavljanja pri nas v letu 1991 je to že 12. zapis o tej redki vrsti iz naših krajev [Vreš, I. (2010): *Acrocephalus* 31 (144): 64-65].

foto: Tomi Trilar

Šoja (*Garrulus glandarius*)

Glede lova na ptice je Slovenija med državami nekdanje Jugoslavije svetla izjema, saj je dovoljeno pri nas loviti le 6 vrst, čeprav je lov na nekatere, denimo vrane, še vedno dovoljen v gnezditveni sezoni, kljub nesprejemljivosti na ravni EU [Schneider-Jacoby, M. & Spangenberg, A. (2010) v Denac, D. et al. (eds.): *Adriatic Flyway – closing gap in bird conservation*. Euronatur, Radolfzell].

foto: Ivo A. Božič

Poljski vrabec (*Passer montanus*)

Najpogostejša gnezdilka pohorskih senoženih sadovnjakov je poljski vrabec, ki je bil odkrit v kar polovici vseh sadovnjakov, sledita pa mu lišček in zelenec, sicer pa med gnezdilci prevladujejo vrste, ki gnezdiijo v krošnjah [Vogrin, M. (2009): *Gozdarski vestnik* 67 (4): 231-237].

foto: Borut Kumar

Snežni strnad (*Plectrophenax nivalis*)

Po več kot 100 letih je bila vrsta spet opazovana na Ljubljanskem barju, in sicer dva samca v okolici Iga februarja 2010 [Fekonja, D. (2010): *Acrocephalus* 31 (144): 65].

original foto: Dare Fekonja

Plotni strnad (*Emberiza cirrus*)

Novembra 2009 je za Bežigradom v Ljubljani prepeval samec, pri čemer je najverjetneje šlo za selečo se oziroma klatsko ptico, saj se vrsta le izjemoma pojavlja zunaj gnezditvenih območij [Fekonja, D. (2010): *Acrocephalus* 31 (144): 66].

foto: Ivan Esenko

1

1: Spomin na južno postovko (*Falco naumanni*), izumrlo slovensko gnezdilko, vse bolj blede, ostajajo pa zapisi o njenem nekdanjem gnezdenju in številčnosti. Na sliki je mladič iz enega zadnjih legel na Ljubljanskem barju, fotografiran leta 1987.
foto: Davorin Tome

Leto 2011, Ljubljana, Slovenija. Po spominu mi še zmeraj roji slika z DOPPS-ovega izleta na Ljubljansko barje leta 1993 v okolico Drenovega griča. Še vedno si živo predstavljam, kako smo pri znameniti transformatorski postaji opazovali družino južnih postovk (*Falco naumanni*). Speljane mlade postovke so se igrivo lovile po zraku in posedale po žicah. Takrat si nismo niti približno predstavljali, da opazujemo zares zadnji zarod južne postovke v Sloveniji. Pa vendar nas izumrtje te ptice pri nas kasneje ni presenetilo. Odkar pomnim, je bila južna postovka v Sloveniji sila redka prikazen, tako da je njeno dolgoročno preživetje viselo na zelo tanki nitki. Vendar je takšna predstava z zgolj izkustvi napolnjenega spomina bolj privid kot pa resničnost. Še na začetku 20. stoletja je Othmar Reiser (1861-1936) v svojem popisu ptic okolice Maribora o južni postovki pisal kot o zelo pogosti ptici, celo pogostejši od postovke. Reiserjevi in še mnogi drugi dragoceni zapisi iz preteklosti nam tako razodevajo, da južne postovke le ni pokopala njena redkost, pač pa je bilo posredi še vse kaj drugega.

Listanje po starih ornitoloških bukvah

// Al Vrezec

PRÆFATIO (Uvod)

Nedvomno, čas teče, vse pa se spreminja. Šele ko se ozremo na zapise minulih časov, lahko opisane spremembe dojamemo in razumemo. Brskanje po starih zapisih pa ima zaradi njihove eksotičnosti glede na današnje razmere še poseben draž. Samo pomislite, ko bi se mogli s časovnim strojem predstaviti v cesarske čase in bi se z daljnogledom v roki sprehodili po takratnih livadah. Nepopisno! Množica južnih postovk in zlatovrank (*Coracias garrulus*), vmes pa še kak črnočeli (*Lanius minor*) ter tu in tam rjavoglavi srakoper (*Lanius senator*). In bolj ko se bomo pogrežali v preteklost, bolj bo svet za nas eksotičen in to prav pred domačim pragom.

Ornitologi smo vajeni prebiranja različnih ornitoloških knjig in priročnikov. V žepu jih tiščimo celo na terenskih pohajkovanjih. Današnje znanje o evropskih pticah je dobro zaobjeto v velikih ornitoloških delih 20. stoletja, ki so jih denimo spisali Stanley Cramp (1913-1987), Urs N. Glutz von Blotzheim (1933) in Kurt M. Bauer (1926). Po večini smo seznanjeni tudi z nekaterimi starejšimi deli iz 19. in 20. stoletja, ki sistematično opisujejo takratno favno. No, vse skupaj naj bi se pravzaprav začelo v 18. stoletju, ko je Carl Linné (1707-1778) postavil in s sodobniki razvil sistem razvrščanja živih bitij na pregleden in primerljiv način. Ključno pri tem je delo *Systema naturae* z letnico 1758 in njegova zadnja dopolnjena izdaja iz leta 1766. Eden Linnéjevih sodobnikov, Joannes Antonius Scopoli (1723-1788), je deloval tudi na tedanjem Kranjskem, zato začnimo naše listanje po starih ornitoloških bukvah iz obdobja med 15. in 18. stoletjem kar pri njem.

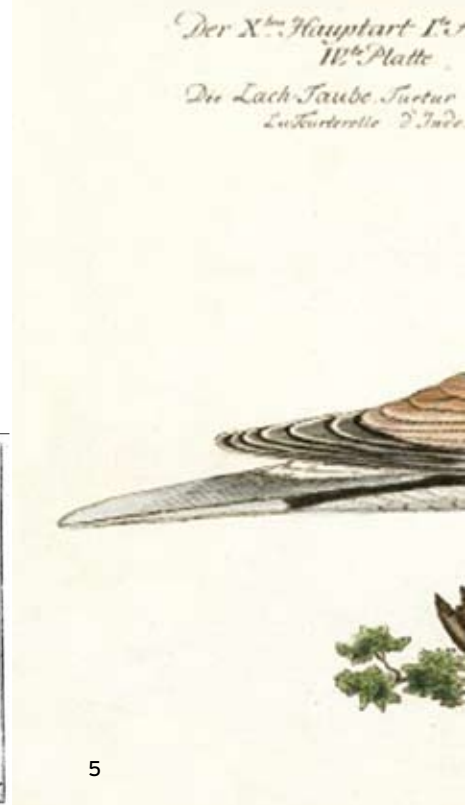
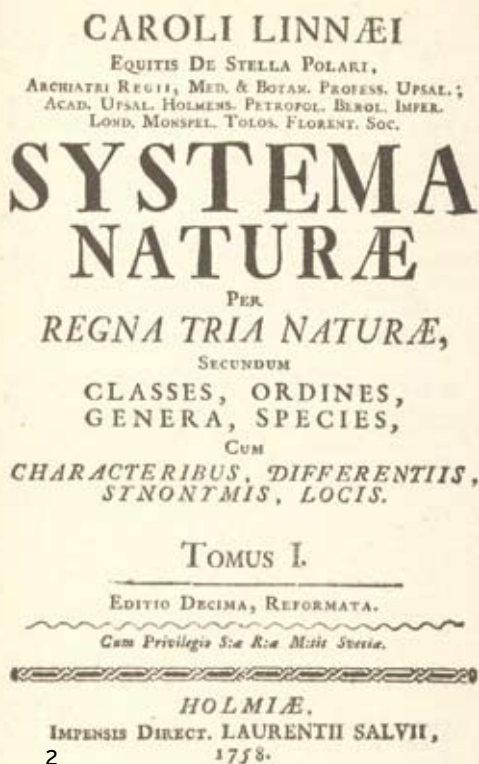
DESCRIPTIONES AVIUM (Opisi ptic)

Z opisi ptic, objavljenih v *Annus I. historico-naturalis* leta 1769, je Scopoli podal prvi seznam ptic na Slovenskem, naboru pa je dodal še kopico drugih vrst s skoraj vsega sveta. Po danes veljavni taksonomiji naj bi bil Scopoli v tem delu za znanost prvič opisal kar 13 vrst ptic. Med njimi bodejo v oči vrste, ki jih danes na Slovenskem ne poznamo, denimo rumenokljuni viharik (*Calonectris diomedea*) in beloglavka (*Oxyura leucocephala*), ali pa gre za danes pri nas domnevno izumrle gnezdilke, kot je črnoglavi strnad (*Emberiza melanocephala*). Bržkone pa nas ob prebiranju Scopolija presenečajo navedbe, ki jih glede na 18. stoletje ne bi pričakovali. Takšna je na primer turška grlica (*Streptopelia decaocto*), po Scopoliju *Columba risoria*. Grlica naj bi se bila po Evropi razširila šele v 20. stoletju, Scopoli pa jo je že obravnaval kot vrsto Kranj-

ske. Primer ostaja še nerazjasnjen! Po drugi strani pa moramo vedeti, da je Scopolijevo delo zgolj katalog vrst z dokaj skupimi kratkimi opisi. Podobno kot Linnéjeva *Systema naturae*, kjer je vrsta opisana le z nekaj besedami. Velika uharica (*Bubo bubo*) denimo kot »*Strix capite auriculato, corpore rufo*« (slov. sova z ušesi na glavi, telo rdečkasto). Vendar pa sta tako Linné kot Scopoli v duhu znanstveno korektne prakse, če je bilo možno, citirala ustrezne vire, kjer so bile te vrste predstavljene bolj podrobno. Čeprav Linnéjevo *Systema naturae* iz leta 1758 danes po dogovoru upoštevamo kot začetek poimenovanj in znanstveno osnovanih opisov vrst, večine vrst Linné pravzaprav ni odkril na novo. Opise in tudi imena je namreč črpal iz drugih predhodno objavljenih del. V 18. stoletju je bila objavljena kopica knjig z opisi in sezname lokalne favne in flore. Že sam Linné je tako predhodno popisal živalstvo Švedske v delu *Fauna svecica* iz leta 1746, kjer je podal natančnejše opise vrst in lokacije, kjer je vrste opazoval. Iz Scopolijevega seznama citiranih del je zanimivo, a malo znano delo *Elenchus vegetabilium et animalium per Austriam inferiorem observatorum* iz leta 1756, v katerem je Wilhelm Heinrich Kramer (umrl 1765) popisal floro in favno Spodnje Avstrije (Niederösterreich). To je bil eden prvih popisov, ki je sledil Linnéjevemu priporočilu. V popisu je še posebej natančno opisal rjavo komatno tekico (*Glareola pratincola*), ki je danes v Avstriji in Sloveniji zgolj redka gostja. Po njegovem opisu je leta 1766 rjavo komatno tekico kot *Hirundo pratincola* poimenoval Linné, Kramerju na čast pa je Scopoli aleksandru nadel ime *Psittacula krameri*.

DESCRIPTIONES ICONIBUS (Slikovni opisi)

Slikovni ornitološki priročniki so za sodobne ornitologe ključnega pomena, saj so se izkazali kot najbolj učinkoviti pri določanju ptic na terenu. Pogrnjavščina pa ni nova! Tega so se namreč zavedali že renesančni in baročni ornitologi. Mnogo bolj preprosto in nedvoumno je bilo namreč vrsto narisati, kot pa jo na dolgo in široko opisovati. Erik Pontoppidan (1698-1764) je na primer v *Den Danske Atlas eller Konge-Riget Dannemark* iz leta 1763 podal le seznam vrst danskega kraljestva po veljavni Linnéjevi nomenklaturi, do tedaj nepoznane vrste pa preprosto narisal brez posebnega opisa. Tako na primer danes veljavni opis močvirske uharice (*Asio flammeus*) ni nič drugega kot ime *Strix flammea* in nazorna ilustracija. Raziskovalci so v natančnih popisih avifavne izbranega območja opise tako pogosto opremili z nazornimi risbami ptic v, zanimivo, kar se da naravnih položajih in ne kot ustreljene ali nagačene

2: Linnéjeve *Systema naturae* iz leta 1758 so zgolj sistematično urejen katalog vrst z izredno kratkimi in zaradi tega pogosto pomanjkljivimi opisi vrst, a z navedenimi ustreznimi referencami obširnih opisov in slikovnega gradiva.

3: Risba rjave komatne tekeice (*Glareola pratincola*) iz Kramerja (1756), po kateri je Linné leta 1766 vrsto tudi opisal.

4: Nazorna slika je več kot tisoč besed. Veljavni opis močvirske uharice (*Asio flammeus*) po Pontoppidanu (1763) je tako le ime *Strix flammea* z ustrežno ilustracijo.

5: Scopolijeva uganka – turška grlica (*Streptopelia decaocto*) kot kranjska ptica že v 18. stoletju? Vrsto so takrat sicer po vsej Evropi gojili kot okrasno ptico v kletkah, kot verjetno tudi to na Frischovi (1733) risbi.

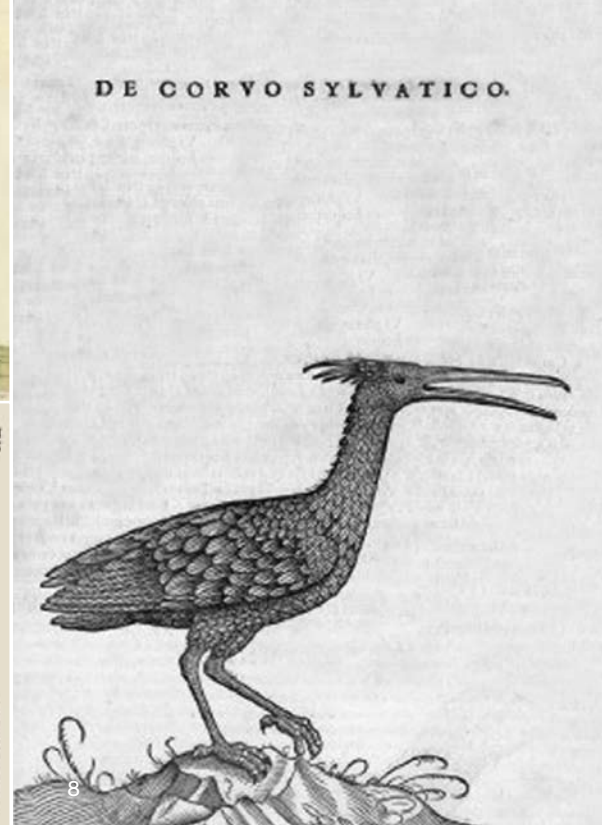
ptice. Iz nam bližnjih krajev je zanimivo delo *Danubius Pannonico-Mysicus* iz leta 1726 grofa Luigija Ferdinanda Marsiglia (1658-1730), kjer so natančno popisane in narisane vodne ptice ob Donavi. Pri obsežnem naboru vrst omenja tudi rožnatega pelikana (*Pelecanus onocrotalus*), velikega žagarja (*Mergus merganser*), rjasto kozarko (*Tadorna ferruginea*) in celo klavžarja (*Geronticus eremita*). Še bolj pomenljive pa so risbe gnezd posameznih gnezdečih vrst, med njimi tudi žerjava (*Grus grus*), ki ga danes na območju panonskega Podonavja kot gnezdilca ne bomo našli.

Ključna slikovna referenca za evropske ptice v 18. stoletju je bilo več zvezkov Johanna Leonharda Frischa (1666-1743) z barvnimi ilustracijami nemških ptic, ki so izhajali med letoma 1733 in 1763 v zbirki *Vorstellung der Vögel in Teutschland*. Ilustrirana je večina srednjeevropskih ptic, poleg njih pa še nekaj pasem domače perutnine in nekaj eksotičnih vrst, zlasti papig (Psittaciformes), kur (Galliformes), plojkokljunov (Anseriformes) in celo avstralski kazuar (*Casuarus casuarus*). Dodani so bili še netopirji, ki so jih tedaj prištevali med ptice. Natančno izrisane barvne risbe so služile kot pomembna slikovna referenca pri kasnejšem Linnéjevemu sistematičnemu katalogiziranju vrst v *Systema naturae*. Barvne risbe pa v 18. stoletju niso bile redkost. Takšna so bila na primer dela, ki so izhajala v Angliji, zlasti dela pod naslovom *A Natural History of Birds*, ki sta jih spisala Eleazar Albin (umrl 1742) in George Edwards (1694-1773). Gre za zbirke knjig, ki so izhajale med letoma 1731 in 1738 (Albin) oziroma 1743 in 1751, pri čemer se je Edwards osredotočil predvsem na redkejšje vrste. V obeh zbirkah so tako barvno ilustrirane in opisane različne vrste evropskih in eksotičnih ptic, ki sta

jih avtorja videla v angleških zbirkah ptic, v opise pa sta vključila tudi dokaj natančne lokacije. Tako lahko na primer v Albinovih knjigah beremo o velikih dropljah (*Otis tarda*) na Angleškem z natančnim popisom vsebine njihovih želodcev, ali pa o t.i. *Wood Crow*, ki gnezdi po Švici in ki ga je Albin narisal po primerku iz neke angleške zbirke. Pri slednjem je šlo seveda za klavžarja!

ORNITHOLOGIAE (Ornitologija)

Če so Linné, Scopoli in sodobniki v 18. stoletju želeli le sistematično urediti dotedanje znanje, pa so bile prave prepoznavne vrste in njihovi opisi objavljeni že veliko prej. Prvi je iz dolgega srednjeveškega snar prirodozlojve prebudil Albertus Magnus (1193-1280), dominikanec in kasneje tudi škof na Avstrijskem. Njegovo delo *De Animalibus* je izšlo v tatisnjeni obliki leta 1495 kot prvo prirodozlojno delo po iznajdbi tiska v 15. stoletju. V spisu, ki obravnava vse živalstvo, je prvič zapisal imena ptic, kot so *Accipiter*, *Anas*, *Anser*, *Aquila*, *Ardea*, *Bubo*, *Cyconia*, *Columba*, *Coturnix*, *Fulica*, *Ibis*, *Larus*, *Merops*, *Passer* itd. Temeljna dela evropske in svetovne ornitologije z obširnimi opisi in pregledi vrst ter s prvimi ilustracijami le-teh so sledila v 16. in 17. stoletju, ko se je po Evropi razširila tudi uporaba tiskarskih tehnik. Ključna dela so nastala pod peresom vsaj petih avtorjev: Conrada Gesnerja (1515-1565) iz Švice, Ulissesa Aldrovandija (1522-1605) iz Italije, Jana Jonstona (1603-1675) s Poljske in Francisa Willoughbyja (1635-1672), skupaj z Johnom Rayem (1627-1705) iz Anglije. Renesančni prepod in odkritje tiskane besede sta omogočila takratnim ornitologom, da so, kolikor se je dalo objektivno, popisali tedanji živelj. Zbrali so znanje o pticah, ki se je kopičilo v evropski družbi v obdobju več stoletij

vse od zadnjih pomembnejših prirodnoslovnih odkritij antičnih avtorjev, na primer Aristotela (*Historia animalium*) in Plinija Starejšega (*Naturalis historia*). Aristotelove in Plinijeve ornitološke zapise je sicer že leta 1544 kot prvi obdelal William Turner (1508-1568) v delu *Avium praecipuarum*.

Prvo obširnejše temeljno ornitološko delo je bila tretja Gesnerjeva knjiga *Historiae animalium* iz leta 1555, ki je bila posvečena pticam. Čeprav so se Gesner in njegovi nasledniki posvetili predvsem evropskim pticam, so vsa ta dela pravzaprav svetovne monografije, saj so v njih popisali tudi vse ptice, ki so jih popotniki prinesli iz daljnih krajev. Gesner se z razvrščanjem ptic vključno z netopirji ni posebej ukvarjal, pač pa jih je preprosto razvrstil po abecedi. V obširnih latinskih opisih je obdelal vse znanje od antičnih opazovanj in življenjskih navad vrste, vključujoč prehrano, gnezdenje in življenjski prostor, do razširjenosti in pomena za ljudi, tako koristnih kot škodljivih, ter celo bajeslovnih plati. Iz njegovih zapisov lahko razberemo, da je dobro poznal zlasti južni del Evrope, tudi naše kraje, zato je za nas Gesnerjevo pionirsko delo še toliko bolj pomembno. Še več, Gesner je v opise vključil tudi poimenovanja ptičjih vrst v različnih jezikih: grščini, italijanščini, španščini, francoščini, nemščini, hebrejščini, holandsčini, flandrščini, angleščini, poljščini in tudi ilirščini. Ilirščina je bila namreč mešani jezik slovensčine in hrvaščine, ki je bil v 16. stoletju očitno pomemben evropski jezik in eden izmed le dveh slovanskih jezikov, ki ju je Gesner vključil v svoja dela. Tako so bila na primer imena, kot so *cziepie* (čaplja), *cziz* (čizek), *hus* (gos), *labut* (labod), *orel*, *fokol* (sokol), *skrziwan* (škrjanec), *wyr* (vir = velika uharica), *wrana* (vrana), zapisana in

natisnjena že leta 1555. Le pet let po izidu Trubarjevega abecednika! Poleg tega nas Gesnerjevo pisanje preseneča z avifavnističnimi navedbami, ki si jih danes na prostoru Slovenije in okolice ne moremo prav dobro predstavljati. Pri znamenitem opisu klavžarja (= *De Corvo sylvatico*) navede, da ta ptica, ki je sicer gneznila po Bavarskem in Štajerskem, danes izginja, vendar gnezdi še po Italiji in pri Puli v Istri.

V uvodu svoje knjige se je Gesner zahvalil nekaterim svojim sodobnikom, po večini zdravnikom, med njimi tudi Aldrovandiju. Ta je v letu 1599 izdal prvega od treh delov svoje *Ornithologiae*, ki je kasneje izšla še v več ponatisih. Orjaško delo treh knjig (skupaj s prek 2.200 stranmi) je prva ornitološka monografija. Le-te Aldrovandi ne bi bil mogel izdati brez podpore papeža Gregorja XIII., materinega bratranca. Aldrovandi je šel v svojih delih še korak dlje od Gesnerja in tako postavil temelje sodobni taksonomiji, ki jo je kasneje nadgradil Linné. Vrste je namreč uredil po nekem logičnem sistemu. Opise je sistematično zgradil na poglavjih, v katerih je podal opis ptice z ilustracijo, imena za vrsto v različnih jezikih, tudi ilirščini, razlike od drugih podobnih vrst, podatke o razširjenosti, kjer je upošteval tudi antične navedbe, opisal oglašanje, druge značilnosti, kot sta vonj ali način leta, prehrano, gnezdenje, selitev, značaj, opisal sovražnike in prijatelje (danes bi temu rekli medvrstni odnosi), življenjsko dobo, podal pregled poimenovanja v zgodovini, vedeževalske lastnosti, moč napovedovanja, vlogo v duhovnosti in etiki, vlogo v pisavi in pregovorih, uporabnost za ljudi (npr. kot hrana, zdravilo ipd.), simboliko, zbral različne zgodbe in pripovedi o vrsti in povzel zgodovinske navedbe. Skratka, v delu je zbral tako naravoslovno kot humanistično pomemb-

6: Velika droplja (*Otis tarda*) iz nekdanje britanske populacije (Albin 1731).

7: Del prvega seznama ptic v tiskani obliki, objavljenega leta 1495 po zapisih Albertusa Magnusa.

8: *De Corvo sylvatico* oziroma klavžar (*Geronticus eremita*) je v 16. stoletju še gnezdil po Italiji in v Istri (Gesner 1555).

9: Naslovnica temeljnega dela evropske in svetovne ornitologije *Ornithologiae* Uliссеja Aldrovandija. Na sliki je ponatisnjena izdaja iz leta 1646.

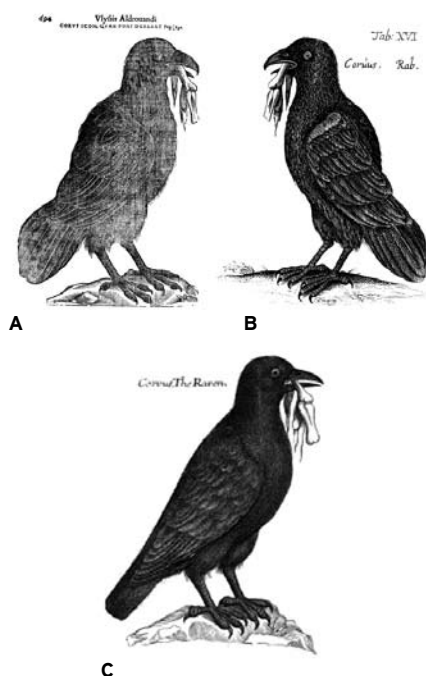
10: Aldrovandijeve risbe so kasnejši avtorji pogosto prerišovali. Na sliki so risbe krokarja (*Corvus corax*) iz del Aldrovandija (1646) - **A**, Jonstona (1650) - **B** in Willoughbyja (1676) - **C**.

11: V renesančnih mestih naj bi se pojavljale mnoge mrhovinarske ptice, med njimi celo egiptovski jastreb (*Neophron percnopterus*). Upodobitev iz Jonstona (1650).

12: Časovni redosled del in piscev omenjenih v prispevku od konca 15. do druge polovice 18. stoletja.

ne vsebine in jih povezal v ornitološko delo biblijskih razsežnosti. No, Aldrovandi je šel celo tako daleč, da je v pregled vključil celo bajeslovna ptičja bitja, kot so feniks, harpija, sirena idr. Aldrovandijeve ilustracije ptic so bile kasneje vzor mnogim ornitologom. Pogosto so motive prerišovali prav iz Aldrovandijeve Ornitologije, na primer Jonston in Willoughby. Jonston se je kasneje v delu *Historiae Naturalis de Auihus* iz leta 1650 osredotočil predvsem na naravoslovne vsebine, povezane s pticami, in ilustracije predstavil bolj pregledno. Glede na današnji čas je zanimiv zapis tako Aldrovandija kot Jonstona, da so se v tedanjih renesančnih mestih redno pojavljali in gnezdili različni mrhovinarji, ne le vrane (*Corvus corone/cornix*), pač pa tudi krokarji (*Corvus corax*), črni škarniki (*Milvus migrans*) in ponekod celo egiptovski jastrebi (*Neophron percnopterus*).

Revolucijo v ornitološki taksonomiji s povsem modernim znanstvenim pristopom pri preučevanju ptic pa sta naredila Willoughby in Ray z delom *Ornithologiae*, ki je izšlo leta 1676. S kritičnim pogledom na tedanje razlage pojavov sta ovrgla nekatere še vedno žive antične razlage. Do tedaj je na primer prevladovalo Aristotelovo mnenje, da lastovke, ki prek zime skrivnostno izginejo, pravzaprav hibernirajo. Willoughby in Ray sta našla bolj verjetno razlago, da odletijo drugam, se torej odselijo. Novost je bil sistem vrst, urejen po njihovih morfoloških značilnostih, pri čemer sta vrste združevala v skupine podobnih vrst, ki bi jim danes lahko rekli rodovi. S tem sta zasnovala binomsko nomenklaturu znanstvenega poimenovanja živih bitij, ki jo je kasneje dodelal Linné. Tako je denimo nastal rod pastiric *De Motacilla* z vrstami *Motacilla alba*, *Motacilla flava* in *Motacilla cinerea*. Tudi ta knjiga je obravnavala ptice z različnih

10

11

koncev sveta, med katerimi je tudi opis vrste *Cygnus cucullatus* oziroma dodo (*Raphus cucullatus*). Zadnji dodoji naj bi v Willoughbyjevem času še živeli na Mavriciju, ilustracija v knjigi pa je bila verjetno narejena po preparatu, ki so jih tedaj še hranili v britanskih muzejih.

LINGUA ORNITHOLOGIANA (Ornitološki jezik)

Za konec pa še o jeziku. Če je danes mednarodni znanstveni jezik angleščina, je to bila v času 15. do 18. stoletja latinščina. Kljub temu pa so se na tem področju že uveljavljali tudi drugi jeziki. Willoughbyjeva Ornitologija je bila že leta 1678 prevedena v angleščino, v 18. stoletju pa so že nastajala izvirna dela v nacionalnih jezikih. V letu 1760 je tako Mathurin Jacques Brisson (1723-1806) objavil dvojezično delo *Ornithologie-Ornithologia* v latinščini in francoščini, Pontoppidan leta 1763 popis flore in favne Danske v danščini, Thomas Pennant (1726-1798) pa svojo *British Zoology* iz leta 1768 v angleščini. No, edino na Slovenskem objavljeno ornitološko delo iz obdobja 15. do 18. stoletja je bil Scopolijev popis kranjskih ptic v latinščini. V slovenščini je Scopoli zapisal le nekaj imen ptic, ki jih je kasneje dopolnil še Žiga Zois (1747-1819). Na ornitološka dela v slovenščini pa je bilo treba počakati še slabih 100 let.

Predstavljena dela vsekakor niso vsa, saj je bilo zlasti 18. stoletje izjemno plodno glede ornitoloških zapisov in knjig. Danes v dobi velike informacijske eksplozije prihajajo na dan tudi stoletja pozabljeni dela starodavnih piscev, v katerih se skrivajo dragocene informacije za današnji in prihodnji čas. Veliko, kar smo vedeli, smo v teku stoletij pozabili, veliko tega, kar smo nekoč imeli, smo izgubili, ne da bi vedeli, da

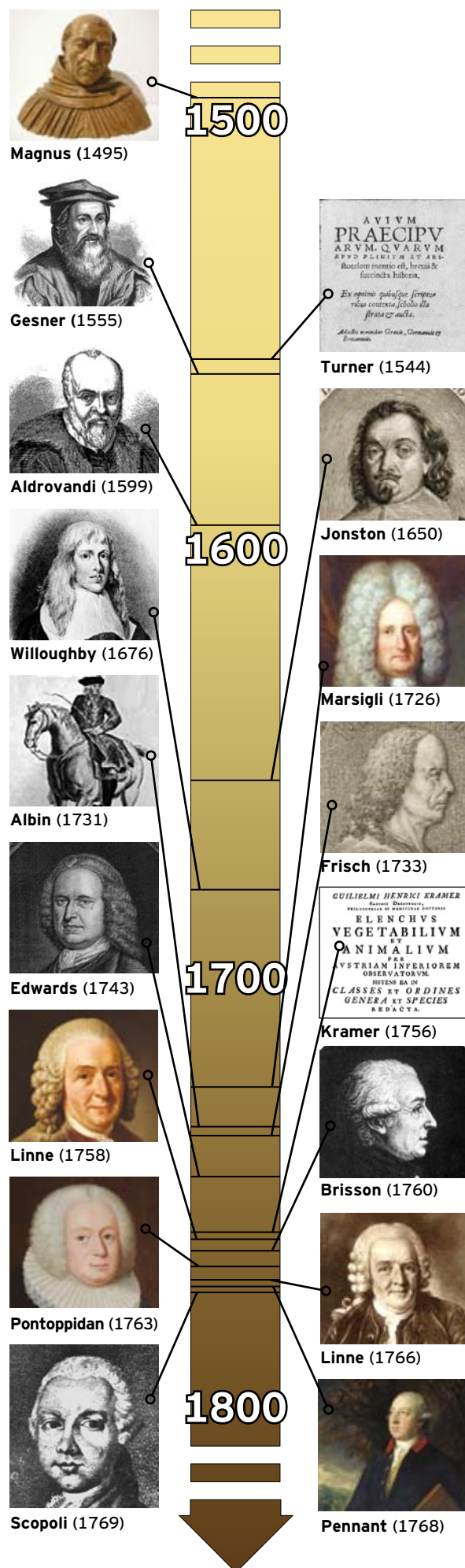

smo to sploh kdaj imeli. Šele z vpogledom v preteklost bomo znali razložiti in ovrednotiti, kaj imamo danes in kam nas lahko nepremišljeno ravnanje s tem svetom pripelje jutri.

FINIS. (Konec) ●

VIRI (v prispevku navedena dela):

- Internetni vir digitaliziranih starih knjig: <http://gdz.sub.uni-goettingen.de/>
- GREGORI, J. (2008): Joannes A. Scopoli, njegovi "Descriptiones avium (1769)" in kranjska imena ptičev. – *Scopolia* 65: 1-32.
- HAGEMAJER, W. J. M. & M. J. BLAIR (eds.): The EBCC Atlas of European Breeding Birds. – T & AD Poyser, London, pp. 684-685.
- JANČAR, T. (1999): Nomenclatura carniolica barona Žige Zoisa – ob 200. obletnici rokopisa. – *Acrocephalus* 20 (94/96): 71-86.
- REISER, O. (1925): Die Vögel von Marburg an der Drau. – Naturwissenschaftlichen Verein in Steiermark, Graz, 143 pp.
- SIERADZKI, A.E., JOHNSON, D.H., RADLEY, P., LEWIS, D.P. & RUHE, F. (2007): Original literature describing the entire Order of Strigiformes (extant and fossil Genera, species, and subspecies) 1758-2007. Global Owl Project, Center for Biological Diversity, Tucson, Arizona. (data DVD)
- VREZEC, A., DENAC, D. & TOME, D. (2009): Krokar na ozemlju Slovenije in bližnje okolice: analiza pojavljanja od pleistocena do danes ter odnos človeka do vrste. – *Scopolia* 66, 1-63.

Islandija

// Davorin Tome

Islandija: Otok v Atlantskem oceanu, tik pod severnim polarnim krogom, na sredini med Ameriko in Evropo. S 103.000 km² drugi največji evropski otok; ima 320.000 prebivalcev, od katerih jih polovica živi v glavnem mestu Reykjavik. Dolžina obale skoraj 5.000 km. Šestdeset odstotkov površine pokriva tundra, preostalo so puščave, snežišča in ledeniki. Najvišji vrh 2110 m. Valuta islandska krona, internetna končnica »is«.

Podnebje: subpolarno, oceansko. Zaradi toplega severno-atlantskega oceanskega toka zimske temperature niso ekstremno nizke. Povprečna januarska temperatura ob obali -2 °C, povprečna julijska 10 °C; na jugu več padavin kot na severu otoka. Poleti se ne znoči, pozimi svetlo le nekaj ur na dan.

Flora: v tako neporaščeni deželi ni pričakovati pestre flore. Gozdov ni, vegetacija uspeva pretežno le v dolinah. Veliko dolin so ljudje v preteklosti osušili in spremenili v kulturno krajino – travnike in pašnike. Vrsta, ki junija najbolj bode v oči, je *Lupinus nootkatensis*, ki v modro obarva cele doline.

Ptice: opaženih okoli 320 vrst, rednih gnezdilcev kakih 70 vrst, večina med njimi selivke. Največ morskih vrst ptic, nekatere imajo v svetovnem merilu tu pomembno velike populacije, pevk le okoli 10 vrst. Tri vrste, ledni slapnik (*Gavia immer*), islandski zvonec (*Bucephala islandica*) in harlekinka (*Histrionicus histrionicus*), po izvoru ameriške, edino redno gnezdišče v Evropi na Islandiji. Najbolj ogrožene so ptice mokrišč – posledica človekovih posegov v pokrajino (kaj pa drugega!).

Kje opazovati ptice: Na Islandiji je toliko vrst, ki so v Sloveniji izjemno redke, da bomo zanimivosti odkrili kjerkoli na otoku – tudi v glavnem mestu. Nekaj lokacij, ki jih priporočajo domačini: Hafnaberg, Alftanes, Latrabjarg, jezero Myvatn, Dyrhoaley, Husey. Nekaj več (tudi več informacij) v knjigah (glej na koncu)!

Kdor rad potuje in ga na tujem bolj zanima (živa ali neživa) narava kot nakupovalna središča in plaže, polne ljudi, je država, ki je petkrat večja od Slovenije, prebivalcev pa ima zgolj za eno Ljubljano, dober obet – kjer je ljudi malo, je narave običajno veliko. Islandija je že tak primer. Pravijo ji tudi dežela ognja in ledu. Vulkanov in podobnih geoloških pojavov je res veliko, tudi ledeniki so za nekoga izpod Alp nepredstavljivo veliki. A gejziri, tokovi strjene lave, žveplo bruhajoče sulfatare in vrela voda, ki teče kar izpod kamnov, niso niti pol tako močno vznemirile moje duše kot islandske ptice!

Zemljevid: Uporabljen z dovoljenjem »The General Libraries, The University of Texas at Austin«.

1: Strokkur – trenutno edini delujoči gejzir na Islandiji.

2: Harlekinka (*Histrionicus histrionicus*) prihaja iz Amerike. Naseljuje celinske vode celotne Islandije, ni pa zelo pogosta.

3: Glavna cerkev v Reykjavíku je najvišja zgradba na otoku.

4: Značilno črno obarvana repna peresa črnorepega kljunača (*Limosa limosa*).

5: Islandski konji se pasejo v velikem številu po vseh nižinah.

6: Ptice pevke so zastopane z malo vrstami. Od strnadov na otoku najdemo le snežnega (*Plectrophenax nivalis*).

7: Značilna podoba Islandije: vse leto zasneženi vrhovi, skopo poraščena pobočja in zelene, redko poseljene doline.

foto: vse Davorin Tome

8

8: Polarne čigre (*Sterna paradisaea*) veljajo za ptice z najdaljšo selitveno potjo. Kmalu po gnezdenju se odpravijo prezimovat polovico zemeljske oble daleč, na obale okoli Antarktike.

9: Tjulinji (*Phoca vitulina*) so plašni, kot je lovna divjad povsod po svetu.

10: Velike govnačke (*Catharacta skua*) se drži sloves agresivne ptice. V resnici je, če jo samo opazuješ, zelo miroljubna.

9

10

Prav zanimivo je, kako si predstavljaš deželo, preden jo obiščeš prvič. Podobe v glavi so dobro pregnetena mešanica dejstev, ki jih prebereš v knjigah, in poljudno predstavljenih zgodbic ljudi, ki so tam že bili. Vse skupaj je začinjeno še z delčkom fantazije in vznemirjenja, ki ju dodaja skrito pričakovanje, zaradi katerega se sploh odpraviš na pot. Zaradi vsega tega so predstave o deželi precej popačene.

Na primer gejziri. Po islandskem gejziru vse podobne naravne pojave po svetu imenujemo z besedo »gejzir«. Nič čudnega torej, če sem, preden sem prišel na Islandijo, živel pod vtisom, da so gejziri na Islandiji vsaj tako pogosti, kot je pri nas ime Francelj. Pa niso! V resnici imajo le enega omembe vrednega. Podobno je s kopanjem v naravnih vodah. Islandija leži tik pod polarnim krogom, v precej mrzlem podnebnem pasu. A zaradi številnih geo-termalnih pojavov novinec v deželi pričakuje, da bo kopanje v toplih izviroh možno na vsakem koraku. Spet napaka! Termalnih izvirov je res veliko, toda voda v njih je blizu vrelišča; voda v jezerih in rekah, po drugi strani, ki jih prav tako ne manjka, je blizu ledišča, saj priteče izpod ledenikov. Torej, če nisi ravno kaveljc ali korenina, se kopaš le v bazenu ali banji, tako kot doma.

Osrednje gorstvo Islandije sestavlja okoli 130 vulkanov, med katerimi je večina že ugaslih. Nekaj čez deset je še aktivnih. To ne pomeni, da ves čas bruhajo lavo, le da še niso rekli zadnje besede, kljub temu da trenutno mirujejo. Prav v letu 2010 se je za nekaj časa prebudil vulkan Eyjafjallajökull. Še mesec dni pred našim prihodom je polnil časopisne vrstice po svetu,

ko je z izbruhanim pepelom v ozračju hromil letalski promet polovice sveta in grozil, da bo tudi naš izlet odpovedan. Toda ob koncu junija, ko smo šli na pot, se je že povsem umiril. Iz žrela vseh 14 dni potepanja ni izpustil niti enega oblčka. Zadnjo večjo aktivnost pred tem so zabeležili pred skoraj 200 leti.

Velika živa narava

Največji domorodni kopenski sesalec na Islandiji je polarna lisica (*Alopex lagopus*). Občasno menda na kakšni ledeni gori priplava tudi polarni medved (*Ursus maritimus*), a prav dolgo na otoku, kjer je kljub vsemu veliko lovcev, ne zdrži. Strast domačinov do lova je vendarle mogoče razložiti. Še ne dolgo tega je bil namreč lov zanje način preživetja, saj si tako visoko na severu od poljedelstva in živinoreje ne moreš obetati kaj dosti. Danes, ko je svet postal globalna vas, ko tudi na Islandiji dobiš vse, kar ponuja tržišče na ameriški, evropski, tudi azijski celine, je lov ostal bolj kot tradicija. Nekakšna grda razvada, kot je na primer pri nas vrtanje po nosu! Posledice so sicer različne, a obojega se težko odvašiš.

V morju okoli otoka je sesalcev bistveno več in tudi večji so. Tjulinji (*Phoca vitulina*) so plašni kot le kaj (zaradi lova), kiti pa se na ljudi požvižgajo. To vem iz lastne izkušnje. Kapitan na ladji, ki vozi turiste na opazovanje kitov, je obljubljal zanesljivo srečanje z njimi. Sprva mu nisem verjel, potem pa me je prepričal plakat, na katerem je bil kit fotografiran ob ladji, na katero smo se vkrcali, v skoku do popka iz vode. Na koncu dvournega križarjenja po fjordu sem od vseh kapitanovih obljub doživel le skodelico vroče čokolade, postrežene

11

12

na zibajočem se krovu, sekundo dolg pogled na hrbet ščukastega kita (*Balaenoptera* sp.), ki se je pred nami izbočil za laket nad gladino morja, in kot nenapovedani bonus, ki je bil zastonj, morsko bolezen. Edini kit tega dne v zalivu ni bežal pred nami, le ignoriral nas je, saj je očitno imel pametnejše delo, kakršno je »showbusiness«.

Svet ptic

Svet ptic na Islandiji je zelo drugačen od sveta ptic pri nas. Pevk skorajda ni. Ni sinic, škrjancev, od drozgov je le vinski (*Turdus iliacus*), od cip le travniška (*Anthus pratensis*), od strnadov le snežni (*Plectrophenax nivalis*). Stržek (*Troglodytes troglodytes*), ena redkih znank iz domačih krajev, poje drugače kot pri nas – a še vedno prepoznavno; tu in tam ob vodah z repom potresava bela pastirica (*Motacilla alba*), v kamniti, z vegetacijo skopi pokrajini prepoznaš kupčarja (*Oenanthe oenanthe*). Ko hodiš po mestu, te stalno spremlja neprijeten občutek, da nekaj manjka. Ni kosov, ni vrabcev, še domačih golobov je manj, kot bi pričakoval. A vsa ta revščina se ti več kakor samo oddolži z nepevkami.

Malih škurhov (*Numenius phaeopus*) je toliko, da silijo že v naselja, kjer posedajo po uličnih svetilkah. Navajen jadranske scene bi jih visoko na lučeh lahko še zamenjal za mlade galebe, če ne bi imeli tako dolgega kljuna. Zlate prosenke (*Pluvialis apricaria*) lahko opazuješ ob obalah, na travnikih, v močvirjih, na robu naselij, ob cestah, v puščavi. Tako rekoč kamor koli smo stopili, vedno se nam je pridružila kakšna, ki se je, dokler se nismo umaknili, ves čas razburjeno oglašala. Po štirinajstih dneh so se nam zdele že kot najbolj raz-

vajen otrok na svetu, ki prav z ničimer ni zadovoljen in čisto nikoli ne neha nergati. Nepozabna so bila srečanja s kozico (*Gallinago gallinago*), še posebej zadnje – zgodba se mi je gotovo vtisnila v spomin, ker je podkrepljena s ščepcem domače nostalgije. Pred kakšnimi desetimi leti sem namreč nehal vsako pomlad hoditi na Ljubljansko barje iskat svatovsko brenčanje kozice, ker sem izgubil upanje, da jo bom tam še kdaj slišal. Ko sem predzadnji dan islandskega izleta pred hišo, v kateri smo spali, do polnoči prav po pobalinsko koval načrt, kako bi izlet podaljšali vsaj še za kakšen teden, sta mi družbo delala pločevinka piva in v zraku nad mano kozica. Na višku poletja na Islandiji ni noči. Kozice s svatovskim letom neutrudno označujejo svoje teritorije 24 ur na dan, tudi v naseljih, če le niso preveč strnjene. Ljudje, kot pojava, jim očitno nismo moteči, uničuječe za njih je to, kar počnemo z okoljem.

Bližnja srečanja

Bližnja srečanja bi lahko opisal z večino ptic, saj niso plašne. Brez večjega naprezanja in skrivanja se jim približaš na deset metrov. Izjema so gosi in labodi – razlog je isti, zaradi katerega polarni medvedi na Islandiji niso stalno naseljeni. Še posebej adrenalinsko pa je bilo bližnje srečanje s tremi vrstami.

Mormoni (*Fratercula arctica*) so pogosti gnezdilci v ptičjih pečinah. Ptičje pečine imenujemo navpične obalne skalne stene, na katerih gnezdijo morske ptice. V nasprotju z drugimi pticami se mormoni ne zadržujejo v samih stenah, temveč zgoraj, kjer se končajo - v zemljo si skopljejo gnezdilne rove. Na večini lokacij so dokaj plašni, saj jih ljudje še vedno lovijo za meso, razen na

11: Na ptičjih pečinah so stojišča zasedena – njorka (*Alca torda*).

12: Okoli tri četrtine otoka je praktično neporaslega, desetino prekrivajo ledeniki.

foto: vse Davorin Tome

13

13: Rdečenogi martinec (*Tringa totanus*) v gnezditveno obarvanem perju.

14: Galebi so elegantni jadranci, a ledni vihariki (*Fulmarus glacialis*) jih prekašajo tako v eleganci kot vzdržljivosti.

foto: obe Davorin Tome

1: Med obsežnim in že 111 let trajajočim božičnim štetjem ptic v Ameriki popisovalci popišejo tudi rdečega kardinala (*Cardinalis cardinalis*). Ptica je bila zaradi žarečih barv in posebnega petja v preteklosti priljubljen hišni ljubljencek. V ZDA in Kanadi so jo zato zaščitili z zakonom, ki prepoveduje in kaznuje njeno prodajo.
foto: Jerry Acton

14

največji evropski pečini, Latrabjarg. Tu so trajno zavarovani in navajeni obiskov ljudi. Če se usedeš povsem na rob, priletijo, ko se vrnejo z lova na morju, in pristanejo brez strahu le meter ali dva od tebe. Neprijetno je le, če se ti od navdušenja v glavi zavrti. Štirinajst kilometrov dolga ptičja pečina ima na najnižjem delu sto, na najvišjem pa štiristo metrov globok prepad.

Koliko je gnezdilnih kolonij polarnih čiger (*Sterna paradisaea*) na Islandiji, ne ve nihče. V vsaki je najmanj 1.000 parov, v večini bistveno več. Kar nekaj kolonij je ob cestah, tako da najbolj predrzne samice svoja borna gnezda naredijo kar na cestni bankini – ena izmed posledic je ta, da je vozni pas poln povoženih mladičev. Adrenalinsko pa je, ko se na takšno cesto odpraviš peš, brez vozila. V svoji maniri te čigre skušajo po svojih najboljših močeh pregnati. Po deset, dvajset hkrati se jih požene proti tebi. Ob predirljivem kričanju te zasujejo z iztrebki, obmetavajo te s kamenjem, najbolj drzne te s kljunom in nogami napadejo tudi fizično. Edina predaja, ki jo razumejo, je, da pobegneš, od koder si prišel, ali pa da se uležeš na tla. Človek na trebuhu je za čigre jasen znak premirja. To jih tako umiri, da se v trenutku začnejo vesti, kakor da ste že od nekdaj njihovi najboljši prijatelji.

Polarne čigre so po stasu v rangi zelo vitkih grlic. Ko te napadejo, se še nekako prepričaš »le kaj mi pa morejo«! Ko se iz oči v oči znajdeš s ptico velikosti kanje, ki na ogromnem travniku brez enega grmička ali balvana za kritje z vso hitrostjo leti naravnost proti tebi, nobeno prepričevanje ne zaleže. K sreči velike govnačke (*Catharacta skua*) vsaj ne gnezdiijo v tako tesnih kolonijah kot čigre, tako da naenkrat izzoveš napad le enega, največ dveh parov in ne dvajsetih. V literaturi kroži-

jo zapisi, da je par govnačk med obrambo gnezdišča s sedla zbil dobrega jahača, podrl ovco in v beg pognal velikega psa. Moja izkušnja je trajala vsega en dan, verjamem, da v tem času nisem doživel vsega, kar je mogoče. A tako hudo ni bilo. Dokler sem s ptico ohranjal kontakt z očmi, je napad vedno minil brez dotika. Dva do tri metre pred mano je ostro zavila navzgor in vstran. Če bi ji pokazal hrbet, bi bilo nemara drugače. Že en meter onstran navidezne meje teritorija pa se zame sploh niso zmenile.

Nasvet - lepa priložnost se počasi izteka

Pred dvema letoma je Islandija doživela zlom bančnega poslovanja. Prej dokaj draga dežela je zaradi tega čez noč postala za obiskovalce finančno bistveno bolj dostopna. Zdaj slišim, da se banke počasi ponovno postavljajo na noge, cene rastejo. Že leta 2010 ni bilo tako ugodno kakor leto poprej. Meni pa je samo žal, da za moj pobalinski načrt podaljšanja izleta na Islandiji, ki sem ga koval zadnjo noč pred odhodom s pločevinko piva pred in kozico nad sabo, nisem imel dovolj poguma. Dva tedna neokrnjene, hladne islandske narave ob koncu junija sta bila, glede na razmere, odločno premalo. Naslednjič, ko bom spet šel tja, in nekoč gotovo bom, pa me bo vse skupaj stalo bistveno več. ●

LITERATURA:

- GUÐMUNDSEN, H. & J.B., HLIÐBERG (1997): Bird watching. – Ritsmidjan, Reykjavik.
- HILMARSSON, J.O. (2010): Icelandic bird guide. – Idunn, Reykjavik. (zanimivost, knjiga je bila natisnjena v Sloveniji)
- KRISTINSSON, H. (2010): Flowering plants and ferns of Iceland. – Mal og Menning, Reykjavik.

→ Božično štetje ptic traja že 111 let

// prevod Petra Vrh Vrezec

Od 14. decembra do 5. januarja poteka v Ameriki tako imenovano božično štetje ptic (Christmas Bird Count - CBC) z najdaljšo tradicijo na svetu. Audubon (BirdLife ZDA) zbere vsako leto več deset tisoč prostovoljcev, ki že več kot 100 let kljubujejo zimskemu vremenu in zbirajo dragocene podatke. Štetje postaja najbolj pomembno spremljanje stanja ameriške biotske pestrosti. Znanstveniki s pomočjo CBC ugotavljajo pomembne populacijske trende vrst. S tem lažje razumejo spremembe v okolju in določajo varstvene smernice za ptice. Podatke vsako pomlad zberejo v poročilo, ki je javno dostopno.

Božično štetje ptic je združenje Audubon začelo leta 1900. Frank Chapman je pričel z alternativo lovskim tekmovanjem, pri kateri so ekipe tekmovale, kdo ustrelji več divjih živali, vključno s pticami. Predlagal je, da lahko udeleženci tekmovanja »ustrelji-

jo« ptico samo tako, da jo preštejejo. Danes brigade opazovalcev z daljnogledi preštevajo ptice, da bi ugotovili spremembe v populacijah ptic še pred vrnitvijo spomladanskih selivk.

Lansko leto (2009/2010) je bilo rekordno. Kar 60.753 ljudi je popisalo 2.319 vrst in skoraj 56 milijonov ptic. Znanstveniki so našli 200 vrst več kot prejšnja leta. Prostovoljci so šteli po vseh državah ZDA, po vseh kanadskih provincah in po nekaterih državah Srednje in Južne Amerike.

CBC je vsako leto bolj pomemben. Vojska prostovoljcev zbere pomembne informacije, ki pomagajo znanstvenikom ugotavljati okoljske grožnje, kot so podnebne in okoljske spremembe. To pa so pomembni podatki ne samo za ptice, marveč tudi za nas. Podatki štetja ne pomagajo samo odkrivati ptic, ki so najbolj potrebne varstva, temveč »pišejo« tudi uspešne zgodbe. Popis je pomagal izboljšati stanje ogroženega ameriškega jezera (*Haliaeetus leucocephalus*) in je pomembno vplival na povečanje populacije vodnih ptic.

Štetje je pogosto tradicija družin ali skupnosti. Točnost štetja je zagotovljena z vsaj enim izkušenim ornitologom, ki se priključi obstoječi skupini. Prostovoljci popisujejo na izbranih transektih znotraj območja s premerom 24 km ali štejejo ptice domačega okoliša znotraj tega kroga. Vsa štetja CBC so opravljena med 14. decembrom in 5. januarjem sleherni leto, pri čemer posamezno štetje traja le en dan.

Njihovo geslo je 'Jaz štejem'. In delo deset tisočev popisovalcev ptic resnično šteje!

Izvirni članek: spletna stran BirdLife International (2010):

<http://www.birdlife.org/community/2010/12/111-years-of-counting-audubon%E2%80%99s-christmas-bird-count/>

**Tehniška založba
Slovenije**

TEHNIŠKA ZALOŽBA SLOVENIJE
Spodbujamo znanje, ustvarjalnost in zabavo

Knjige lahko naročite preko naše prenovljene spletne strani www.tzs.si ali na brezplačni telefonski številki 080 17 90.

Ukrepi za varstvo zlatovranke v Avstriji

// Michael Wirtitsch, Michael Tiefenbach, Peter Sackl

// prevod Jakob Smole

1: V Avstriji so se varovanja zlatovranke (*Coracias garrulus*) lotili resno. Leta 2003 so na jugovzhodu Štajerske ob slovenski meji razglasili evropsko zaščiteno območje. Od takrat ciljno uresničujejo varstvene ukrepe in monitoring. Na območju so namestili kakih 70 gnezdilnic. V letu 2009 pa so pripravili in uresničujejo ukrepe obsežnega akcijskega načrta za preprečitev izumrtja te markantne vrste.
foto: Michael Tiefenbach

2: Krmišče z zaščitno ograjo je bilo postavljeno pod prežo v bližini vsake zasedene gnezdilnice z namenom, da bi v prihodnje preprečili izgubo zlatovrankinih legel zaradi pomanjkanja hrane med obdobji slabega vremena.
foto: Michael Wirtitsch

Populacija zlatovranke (*Coracias garrulus*) v Avstriji se je po letu 1900 dramatično zmanjšala. Od konca 80-ih let živi v državi le še ena populacija (kakih 10 parov), in sicer na jugovzhodu Štajerske ob slovenski meji.

Leta 2003 so to območje zaradi pojavljanja zlatovranke razglasili za evropsko zaščiteno območje. Od takrat se nenehno posvečajo varstvenim ukrepom in monitoringu za ohranitev vrste, tudi obročkanju vseh mladičev. Velik napredek je bil dosežen z namestitvijo velikih gnezdilnic. Zaradi tega ukrepa se je populacija povečala z 10 parov leta 2003 na 19 parov leta 2006. Trenutno je na območju nameščenih okoli 70 gnezdilnic.

Kljub vsemu pa je po letu 2004 populacija doživela velike izgube kar trikrat. V tem letu je zaradi kratkotrajnega slabega vremena konec junija prišlo do delne izgube legel. Leta 2008 so zaradi graditve daljnovođa v obdobju hranjenja nekateri pari zapustili leglo, leta 2009 pa je imelo dolgo obdobje slabega vremena konec junija prav uničujoče posledice za zlatovrankino populacijo; poginilo je 31 od skupno 36 mladičev. Zaradi teh dogodkov se je populacija do leta 2009 skrčila na 11 parov. Leta 2010 pa je gnezdilno le sedem parov, najmanj doslej.

Leta 2009 smo dr. Michael Wirtitsch (Technische Büro für Biologie und Forstwirtschaft), mag. Michael Tiefenbach in dr. Peter Sackl dobili naročilo za pripravo akcijskega načrta za rešitev zlatovranke v Avstriji. Da bi preprečili izumrtje vrste, akcijski načrt določa, da je treba najprej zmanjšati stopnjo umrljivosti odraslih osebkov in mladičev, povečati razmnoževalni uspeh in potem optimalno izkoristiti potencial habitata.

Ukrepi iz akcijskega načrta so se začeli uresničevati leta 2010. Najprej je bilo uvedeno dodatno hranjenje, da bi v prihodnje preprečili izgubo legel zaradi pomanjkanja hrane med obdobji slabega vremena. V bližini vsake

zasedene gnezdilnice je bilo pod prežo postavljeno krmišče. Med vso gnezdilno sezono so krmišča ostala na istem mestu. Sledilo je enkratno krmljenje, s čimer smo preverjali, ali ptice sploh zaznajo umetno hranjenje oz. kako hitro ta mesta najdejo. Naša opazovanja so pokazala, da so zlatovranke krmišča odkrile že po nekaj urah, temu pa so sledili redni prehranjevalni leti med krmišči in gnezdilnicami. Takoj ko so ptice uspešno vzele hrano, smo hranjenje prekinili, da ne bi brez potrebe vplivali na njihove naravne prehranjevalne navade. Ponovno ponujanje hrane bi sledilo v primeru daljšega obdobja slabega vremena, vendar to v letu 2010 zaradi ves čas ugodnih vremenskih razmer ni bilo potrebno. Za hrano smo uporabili ličinke mokačev vrst *Tenebrio molitor* in *Zophobas morio* ter ščurke (*Acheta domestica*). Krmišča smo obdali z žičnato ograjo, da odraslih ptic ne bi ogrozili plenilci, kot sta hermelin (*Mustela erminea*) in domača mačka.

Leta 2010 smo začeli zmanjševati tudi umrljivost odraslih ptic na gnezdilnem območju. Ugotovili smo, da do tedaj uporabljene metode za preprečevanje plenjenja gnezd očitno ne zadoščajo. Na vsako gnezdilnico smo do takrat namestili deščico, s katero smo omejili premer vhodne odprtine na 60 do 65 mm. S tem naj bi preprečili vdor kun. Vendar je leta 2010 plenilec uplenil odraslo ptico in uničil leglo. Kot takojšen ukrep smo preostale gnezdilnice opremili s pločevinastimi, navzven štrlečimi ploščicami, da bi plezajočim kunam preprečili vdor. Od takrat nismo opazili nobenih izgub legel več. Morda ima plenjenje gnezd na štajerskem gnezdilnem območju veliko večjo vlogo, kot smo domnevali doslej. Za zdaj pa je podatkov premalo, da bi lahko dokazali, da so številni negnezdeči osebki, ki se tu pojavljajo vsako leto, posledica prejšnjega plenjenja gnezda. Spomladi 2011 bo po načrtu s pločevino zaščitene še 20 gnezdilnic.

2

3

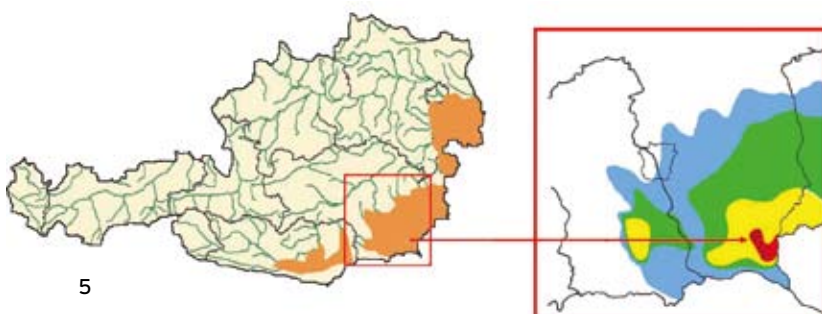
4

Naslednja stopnja uresničevanja akcijskega načrta v letu 2011 naj bi bila optimizacija habitata. V ta namen so bile v letu 2010 popisane vse travnate površine, gospodarjenje z njimi in vse obstoječe umetne preže v osrednjem delu zlatovrankine populacije. Akcijski načrt natančno opisuje, kakšen naj bi bil ugoden lovilni habitat zlatovranke ob upoštevanju obstoječega gospodarjenja. Izmenjevat se morajo območja z visoko (nekošeni pasovi) in nizko vegetacijo (košeni travniki). Nekošeni pasovi zagotavljajo žuželkam primeren razmnoževalni habitat, košena območja v sosesčini pa so za zlatovranko dober lovilni habitat, kjer lahko pobere žuželke, ki tja zaidejo iz visoke trave. Pri tem je odločilno, da so vzdolž meje med visoko in nizko vegetacijo na voljo primerne preže. Ta cilj na območju doslej še ni bil v celoti uresničen. Večina travnikov je skoraj povsem obdana s koruznimi njivami, tako da po košnji primeren habitat za insekte izgine, s tem pa tudi ponudba hrane za zlatovranko. V prihodnosti bomo poskusili vpeljati pasove visoke trave, ki je med prvo košnjo ne bomo pokosili. Kot smo omenili, pa je pravilna postavitev prež odločilnega pomena.

Leta 2011 bomo v okolici letošnjih gnezdišč na travnikih poskusno uvedli eksperimentalne površine s pasovi visoke trave in z ustrezno nameščenimi prežami. Ti ukrepi bodo vključevali tudi bučne njive, ki zlatovranki zagotavljajo izvrsten lovni habitat, če mejijo na košene travnike. V naslednjem koraku načrtujemo razširitev ureditve habitatov na celotno evropsko varstveno območje.

Na občasno pomanjkanje hrane dodatno vpliva tudi dejstvo, da večji del travnikov med gnezdenjem kosijo le enkrat, pri čemer poteka košnja na mnogih površinah navadno sočasno v kratkih obdobjih lepega vremena. Druga košnja sledi šele avgusta, ko se ptice že začnejo seliti z gnezdilnega območja. Naslednji ukrep v letu 2011 bo zato zakup robnih delov njiv in drugih manj produktivnih zemljišč, kjer bo košnja po potrebi konec junija in v začetku julija. Tako bi zlatovranki omogočili razmeroma stalno ponudbo hrane.

Upamo, da bomo s pomočjo teh ukrepov po letu 2011 povečali gnezdilni uspeh zlatovrankine populacije. Povprečen gnezdilni uspeh je v daljšem časovnem obdobju

5

nekoliko več kot tri mladiče na par. Za leto 2011 načrtujemo, da bomo mladiče, ki so zaostali v razvoju, pravočasno vzeli iz gnezda in jih vzredili v ujetništvu. Nato jih bomo vrnili v gnezdilnico oziroma na gnezdilno območje v posebej za to narejeno voljero, kjer bi jih do izpusta pripravili na življenje v naravi. Po naših ocenah bi se ob morebitnem uspehu tega ukrepa gnezdilni uspeh populacije povišal za 25 %. Do konca leta 2011 naj bi začeli z uresničevanjem vseh bistvenih ukrepov za izboljšanje habitata in ročno vzrejo mladičev oziroma naj bi nekatere že izpeljali. Kratkoročni cilj je do leta 2015 doseči boljše stanje zadnjih 10 let, ki znaša 19 parov.

Zaradi dolgoročne podpore populaciji zlatovranke v naših širinah bi bilo treba poizkusiti vzpostaviti nova gnezdilna območja v Avstriji oziroma v sosednjih državah. Zastavlja se vprašanje, v kolikšni meri lahko s pomočjo opisanih ukrepov na avstrijskem gnezdilnem območju dosežemo populacijski presežek in kako bi to prispevalo k naselitvi dodatnih parov na obmejna območja v Sloveniji. Dosedanji rezultati barvnega obročkanja kažejo, da se zlasti v poznem poletju, pred selitvijo v prezimovališča, odrasle ptice in samostojni mladiči gibljejo po območju s premerom najmanj 25 - 30 km od gnezda in se pri tem pojavljajo tudi ob nekdanjih duplih, ki niso bila zasedena že več let. Opazovanja Jakoba Smoleta kažejo, da se je ptica, ki je bila obročkana kot mladič na gnezdu, kmalu po osamosvojitvi klatila med gnezdilnim območjem v Avstriji ter nekdanjim gnezdilnim območjem v IBA Goričko, med klatenjem pa je obiskala tudi opuščena gnezdilna območja v Sloveniji. Podobno bi lahko veljalo tudi za IBA Doli Slovenskih Gor; Werner Ilzer je opazoval zlatovranke, ki so pri Cmureku letele nad Muro proti jugu. ●

3: Na vsako gnezdilnico je bila nameščena deščica, s katero so zmanjšali premer vhodne odprtine in tako preprečili vdor plenilcev. Nekatere gnezdilnice so bile opremljene tudi s pločevinastimi, navzven štrlečimi ploščicami za zaščito pred kunami. foto: Michael Wirtitsch

4: Pravilna postavitev prež za zlatovranko je odločilnega pomena. Stati morajo vzdolž meje med visoko in nizko vegetacijo, saj je tam največ žuželk. foto: Michael Tiefenbach

5: Krčenje območja razširjenosti zlatovranke v Avstriji (z barvami so označena gnezdilna območja; rdeča barva – gnezdilno območje leta 1990; rumena – leta 1980; zelena – leta 1970; modra – leta 1950) Iz: SAMWALD, O. & SAMWALD, F. (1989): Die Blauracke (*Coracias garrulus*) in der Steiermark – Bestandsentwicklung, Phänologie, Brutbiologie, Gefährdung. – *Egretta* 32: 37–57.

1

2

Slovenski pragozdovi

// Mirko Perušek

1: V jelovo -bukovem pragozdnem rezervatu Strmec je obilica odmrlega drevja bukve in jelke ter mladih vzpenjajočih se bukev.

2: Pragozd s ptičjim imenom Kroker je med največjimi, je tudi izjemno bogat z glivami.

Mogočnost naših gozdov se najbolj izraža v pragozdnih ostankih. Odmrila stoječa in ležeča drevesa govorijo zgodbe preteklosti. V teh ostankih prvobitnih gozdov poteka naraven cikel gozdnega življenja. Živa biomasa se nalaga in razpada. Poleg šumenja vetra v krošnjah dreves in kapljanja dežja najpogosteje slišimo ptice. Nepogrešljivi so gozdni tesarji – detli in žolne – ki s trkanjem in bobnanjem opominjajo na minljivost življenja stoletnih dreves.

Slovenija slovi kot dežela gozdov, saj je po gozdnatosti na tretjem mestu v Evropski uniji. Značilna je tudi izjemno visoka raznovrstnost živih organizmov, kar je posledica različnih dejavnikov; od tektonskih dogajanj v preteklosti, različnih matičnih podlag, klimatskih razmer, orografije ter do količine in razporeditve padavin.

Človek je najprej skrčil gozdove za kmetijsko rabo in naselja v ravninskih nižinskih predelih. V odročnih gozdnih kompleksih so ostali sklenjeni gozdovi. Rudarstvo, nabiranje kresilne gobe, oglarjenje, pridelava apna idr. so v preteklosti izrazite posegli le v bolj dostopne gozdove. Šele v drugi polovici 19. stoletja so z gozdnimi cestami in gozdnimi železnicami začeli odpirati zaprte gozdne komplekse ter tja postavljati parne žage. Iz gozda so potem z voli in konji laže vozili žagan les in oglje.

Konec 19. stoletja so v takratnih veleposestniških gozdovih nastali prvi gozdno gospodarski načrti. V kočevskih gozdovih na posestvu grofa Auersperga je v gozdno gospodarskem načrtu iz leta 1892 napisan tudi znameniti stavek: »Odelka 38 in 39 naj se kot pragozd ohranita, zato je tu vsaka raba izključena«. Drugi pragozdni ostanki

so bili razmeroma neznani in so se navadno raztezali daleč od naselij. Še po drugi svetovni vojni so takoj po graditvi gozdnih prometnic posekali na desetine hektarov teh ostankov.

Ostanki tega prvobitnega gozda so danes za raziskovalce edinstven laboratorij v naravi. V njih je ostal delček nekdanjega čara osupljivih in težje prehodnih pragozdov. V 70-tih in 80-tih letih prejšnjega stoletja so gozdarji na pobudo profesorja Mlinška začeli s sistematičnim izločanjem gozdnih rezervatov na različnih gozdnih rastiščih. Od enega milijona hektarov gozdov v Sloveniji pokrivajo gozdni rezervati le en odstotek površine gozdov ali okoli 9.000 hektarjev. Pragozdnih ostankov je bistveno manj, s skupno površino 540 hektarjev na štirinajstih lokacijah. Večinoma so v dinarskih jelovo-bukovih gozdovih. Največji so Ždrocle pod Snežnikom s 184 hektarji, najnižje leži pragozd Krakovo in obsega 40 ha. Imamo tudi zelo majhne pragozdne ostanke z le nekaj hektari, kot sta pragozd Belinovec in Prelesnikova koliševka. Najbolj impozantni in z najvišjimi lesnimi zalogami so jelovo-bukovi pragozdni ostanki v Kočevskem Rogu od pragozda Pečka, Rajhenavskega Roga do manjšega bukovega pragozda Kope, v Borovski gori je pragozd Kroker, Strmec v Kočevski Stojni ter pragozd Bukov vrh v Trnovskem gozdu.

V pragozdnih ostankih navadno prevladuje optimalna razvojna faza – to je odrasel gozd mogočnega drevja. Tu pa tam kakšno drevo omaga. Nastalo vrzel zapolni gozdno mladje in temu pravimo inicialna faza. Prehodna oblika iz inicialne v optimalno fazo je prebiralna, ko se posamezna drevesa hitro poženejo v višino za sončnimi žarki in postopoma ujamejo vladajoče drevje v »strehu pragozdnega sestoja«. V pragozdu je najbolj izrazita terminalna faza ali faza razpadanja. Drevesom po stoletjih rasti usahnejo moči, vendar drevo takrat še enkrat zaživi. Razpadanje povzroči nastanek številnih niš za mnoge nevretenčarje in vretenčarje. Glive s hifami postopoma razmehčajo les. Žolne in detli potem laže izdolbejo dupla. Ob povečevanju deleža razpadajočih dreves je teh dupel lahko ogromno. Iglavci razpadajo desetletja, celo stoletje, medtem ko bukve in večina drugih listavcev precej hitre-

3

4

je razpadejo do humusa. Razpadajoče drevje pripomore k stalnemu obnavljanju rodovitne humusne plasti gozda, kjer je življenje še posebej pestro in raznoliko.

Pragozdni ostanki pri nas so v različnih razvojnih stopenjah. V pragozdu Pečka je pred desetletji del sestoja porušil vihar. Debla iglavcev počasi razpadajo, med njimi se že vzpenjajo vitke mlade buke. Pragozd Rajhenavski Rog se je zadnji dve desetletji bujno pomladil. Številna drevesa jelk so odmrli. Med ležeci debli je danes težko prehodna gošča mladih bukev. Manj številnim jelovim mladitvam ne uspe uiti lačni jelenjadi. V prihodnosti – čez stoletje ali dve – se v Rajhenavskem Rogu in v nekaterih drugih pragozdnih ostankih obetajo čisti bukovi sestoji. Na robu Kolpskega grebena je pragozd Krokari. Ta pragozd je razvojno mlad, saj je večino pragozda v optimalni razvojni fazi. S 74 hektarji je med največjimi. Vključno z okoliškim varovalnim pasom obsega skupno čez sto hektarjev, pod njim je Kolpsko ostenje s pretežno strmimi varovalnimi gozdovi, kjer je na več kot 1.000 hektarjih gozd nedotaknjen. Lesne zaloge na hektar gozda so v teh jelovo-bukovih pragozdnih ostankih od 600 pa vse do 1.000 m³ na hektar. Povprečna lesna zaloge v slovenskih gozdovih je le nekaj čez 300 m³ na hektar. V pragozdnih ostankih, kjer prevladuje bukev, je ta zaloge nekoliko nižja. Tako je v pragozdu Bukov vrh v Trnovskem gozdu okoli 500 m³/ha. Odmrli drevesa bukev lahko razpadejo v desetletju, zato je v čistih bukovih pragozdovih manj odmrlega drevja.

Ptice sledijo zgradbi gozda, ponujenim nišam in razpoložljivi hrani. V pragozdnih ostankih z odmirajočimi in odmrli iglavci živi nekoliko neobičajni triprsti detel (*Picoides tridactylus*). V sestojih z večjim deležem odmrlih in odmirajočih bukev gnezdi največji belohrbti detel (*Dendrocopos leucotos*). To je zelo zahtevna visoko specializirana vrsta detla. V obsežnih pragozdovih je bil nekoč verjetno najpogostejša vrsta iz reda plezalcev. Velikega detla (*D. major*) in druge vrste detlov hitro prežene. Ni pa ga opaziti v pragozdnih ostankih z večjim deležem iglavcev, tudi tam ne, kjer ni dovolj razpadajočih listavcev. V tem primeru lahko gnezdi kakšno leto, potem pa izgine za več let. Zanimivo je, da se v teh predelih okoli 1000 m

nad morjem tu pa tam kot gnezdilec pojavi tudi srednji detel (*D. medius*). V duplih detlov gnezdi belovrati muharji (*Ficedula albicollis*) ali celo pogorelec (*Phoenicurus phoenicurus*). Manj pogost in bolj neopazen je mali muhar (*Ficedula parva*). Bolj ali manj redno gnezdi v Pečki, Rajhenavskem Rogu in Krokariju. Stalna gnezdišča je kozača (*Strix uralensis*), saj v številnih odlomljenih deblih najde primerno gnezdiščno duplo. Tudi v nižinskem hrastovogabrovem pragozdu Krakovo gnezdi v družbi srednjih detlov, belovratih muharjev in drugih vrst. V bukovih pragozdnih ostankih na Gorjancih občasno gnezdi pisani belohrbti detel, pogosteje pa pod Snežnikom v obsežnih Ždroclah. Pragozd Šumik je posebnost, saj je eden redkih pragozdnih ostankov v Sloveniji na nekarbonatni matični podlagi in z obiljem vode.

Slovenski pragozdovi so le zelo majhen delček obsežnih slovenskih gozdov. Pestrost teh pragozdnih ostankov je izjemna. V njih najdemo številne zelo ogrožene vrste ptic in drugih organizmov. Glede na obsežna varovana območja Natura 2000 v predelih dinarskih in drugih gozdov lahko le upamo, da bo prihodnost prinesla še kakšen odstotek novih gozdnih rezervatov, kjer bo »vsaka raba izključena«. Slovenija ima petino gozdov v državni lasti. Ti gozdovi bi morali imeti bolj poudarjeno javno vlogo. Država danes iz posekanega lesa iz državnih gozdov dobi bore malo – več kot pol manj v primerjavi z lastniki gozdov v zasebnih gozdovih, kljub temu da se je tu z gozdom načrtno gospodarilo že stoletje in več. Ali ni morda zdaj čas, da ti gozdovi dobijo večjo javno vlogo in se mreža gozdnih rezervatov še razširi? ●

3: Triprsti detel (*Picoides tridactylus*) živi v pragozdovih, kjer so ostanki odmrlih in odmirajočih iglavcev.

4: Obilje vode v pragozdu Šumik na Pohorju daje gozdu še poseben čar poleg številnih odmrlih debel ob in v strugi potoka.

foto: vse Mirko Perušek

LITERATURA:

- DIACI, J. (2006): Gojenje gozdov: pragozdovi, sestoji, zvrsti, načrtovanje, izbrana poglavja. – Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire, Univerza v Ljubljani, Ljubljana.
- KORDIŠ, F. (1993): Dinarski jelovo bukovi gozdovi v Sloveniji. – Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire, Univerza v Ljubljani, Ljubljana.

1

2

Vidra med nebom in vodo

// Marjana Hönigsfeld Adamič

1, 2: Ker ima vidra razmeroma kratke noge in stopa po celih stopalih, je na kopnem videti nekoliko nerodna. Ko skače, je dobro viden njen mačje usločeni hrbet, značilen za družino kun. Vidrin pravi element, ki ga obvladuje, pa je voda; tu pokaže vso eleganco in spretnost vodne kune. Štiri tace, opremljene s plavalno kožico med petimi prsti, in močan rep ji omogočajo hitrost do 15 km/uro.
risba: Ueli Iff
foto: Marjana Hönigsfeld Adamič

3: Civilizacijski in tehnološki pritiski na vodne habitate in življenje v njih so vse večji. Vidrino vrnitev v evropske reke in potoke, iz katerih je po drugi svetovni vojni že izginila, bi morali toplotno pozdraviti in temeljito razmisliti o našem odnosu do narave in voda.
foto: Marjana Hönigsfeld Adamič

Kaj bi lahko imela vidra (*Lutra lutra*), vodna kuna, skupnega s ptiči, ki jim je v prvi vrsti namenjena pričujoča revija? Na prvi pogled ničesar. Njen življenjski element je voda, ptiči so se zapisali zračnim tokovom. Pa vendarle ... Tudi med ptiči srečamo vodne vrste, pri nas denimo čaplje, štorke, vodomca in kormorane, ki si delijo vodni prostor z vidro. Tako ptiči kot sesalci pa dihaajo s pljuči in mladiče vzrejajo na kopnem, voda je - vsaj v primeru vidre - večinoma le njihov prehranski habitat, na katerega so vsak po svoje odlično prilagojeni.

Čprav tako različna, sta življenjska medija zrak in voda za človeka, ki ga prištevamo med kopenska živa bitja, tuja in v veliki meri nerazumljena. Enako velja tudi za živali, ki naseljujejo zrak in vodo. Toda ptiči so bili vedno občudovani, saj so obvladovali človeku nedosegljive zračne višave, medtem ko vodne živali niso bile deležne tolikšne naklonjenosti; neuki ljudje so jih večinoma metali v isti koš ne glede na njihovo sistematsko pripadnost. Tako je vidra (pa tudi bober in drugi sesalci) - skupaj z ribami in raki - našla pot na postni jedilnik duhovščine, ki se ni rada odpovedala mesu. Tudi mokronoški župnik jo je menda, »pacano v sedmih kvašah«, na postni dan rad jedel.

Uživanje njenega mesa pa gotovo ni bil najpogostejši razlog za lov na vidro. Večja privlačnost je bil njen dragoceni, nepremočljivi kožuh, ki ga odlikuje tudi več kot 50.000 dlak na kvadratni centimeter (za primerjavo, zdrav človek ima na enaki površini največ 300 las). Strastne lovce pa je mikala tudi vidrina pretkanost in trdoživost, saj se je spretno izogibala pastem, ranjena pa se je zagrizeno bojevala za življenje do zadnjega diha, še bolj, če so bili ogroženi njeni mladiči. Lov na vidro je bil odprt vedno in za vse ljudi, seveda pa je bila puška rezervirana

za višje družbene sloje in lovce, ribiči in preprosti ljudje pa so jo lovili z različnimi pastmi. Prepričani so bili, da jim odžira ribe v potokih in ribnikih in marsikje se je to prepričanje obdržalo do danes. V srednjem veku so za lov na vidro uporabljali sulice in trizobe, preganjali pa so jo s posebej izurjenimi psi. Britanci so se lovu s psi odpovedali šele leta 1978, dve leti zatem, ko je vidro pri nas že v celoti varoval lovski zakon.

Vidra je v Sloveniji zavarovana vrsta. Na Rdečem seznamu ogroženih vrst pri IUCN (Svetovna organizacija za varstvo narave) je od leta 2004 uvrščena v kategorijo potencialno ogroženih vrst (NT). Poleg nacionalne zakonodaje jo neposredno in posredno varujejo tudi zakonodajne smernice Evropske zveze in vrsta mednarodnih sporazumov ter konvencij. Zelo pomembno je, da zakonska določila niso omejena le na vrsto, temveč varujejo tudi njeno življenjsko okolje (habitat). Najpomembnejši pravni instrumenti v Sloveniji, po katerih smo dolžni varovati vidro in njeno življenjsko okolje, so Zakon o ohranjanju narave z dopolnitvami, Pravilnik o uvrstitvi ogroženih rastlinskih in živalskih vrst v rdeči seznam (vidra je uvrščena v kategorijo ranljivih vrst) in Uredba o zavarovanih prosto živčih živalskih vrstah (varuje se vrsto, njen habitat, vrsta pa je tudi predmet okoljske odgovornosti).

Iz njenega življenja

Vidrino pojava je značilna in jo težko zamenjamo s katerokoli drugo živalsko vrsto. Podobnost je največja s sistematsko najbolj sorodnimi vrstami (družina kun), s katerimi pa je zaradi različnega življenjskega prostora ne moremo zamenjati. V slabih razmerah vidljivosti je pri nas v naravi največja možnost zamenjave s pižmovko (*Ondatra*

5

zibethicus), nutrijo (*Myocastor coypus*) ali (v zadnjih letih) bobrom (*Castor fiber*), ki pa so vsi predstavniki glodavcev. Vidra je predvsem izvrstna plavalka, kar se odseva v njenih morfoloških značilnostih. Telo je vretenaste oblike in izrazito hidrodinamično. Nadaljuje se v dolg, mišičast, pri korenu širok in proti koncu zašiljen rep, ki ga žival uporablja za krmilo in veslo pri plavanju ter za podporo telesu v vzravnani drži. Rep zavzema vsaj tretjino telesne dolžine.

Pri plavanju vidra vesla z nogami, ki so opremljene s plavalno kožico. Praviloma prednje tace pritegne k telesu, naprej pa se poganja s kačastim zvijanjem telesa in repa. Priložnostno krmari tudi z zadnjimi nogami. Enako hitra in spretna je pri plavanju na hrbtu, trebuhu ali boku, proti toku ali s tokom, pod ali nad vodno gladino. K prilagoditvam na vodno okolje sodi tudi oblika glave, ki je sploščena in le nekoliko širša od kratkega vratu. Zabljeni uhlji komajda štrlijo iz dlake. Opremljeni so z notranjo kožno zaklopko, ki jo pri potapljanju tesno zapre. Podobno zatisne tudi nosnice. Oči so okrogle, nameščene precej skupaj in visoko na glavi, kar omogoča dobro prostorsko predstavo. Te lastnosti prispevajo k podobi, ki je zaradi podobnosti z »otroško shemo« ljudem tako pri srcu in jo lahko primerjamo s karizmo, ki jo imajo tudi medvedi, tjujni in primati.

Razmislek o ogroženosti

Po svetu živi 13 vrst vider, vendar evropsko celino naseljuje ena sama, evrazijska vidra. Njen areal razširjenosti je največji med vsemi vidrami; sega namreč še daleč na vzhod, v Azijo, kjer pa poleg te že najdemo tudi eno ali celo dve drugi vrsti. Severno Ameriko naseljuje naši najbolj podobna kanadska vidra (*Lontra canadensis*, prej *Lutra canadensis*), ki jo imenujejo rečna vidra (angl. *river otter*). Bolj kot po videzu pa se vrsti razlikujeta po načinu življenja: kanadska je družabna in živi v večjih družinah, naša vidra pa je samotarka in se druži le v času parjenja. Prav samotarski način življenja je veliko prispeval k njeni ogroženosti, saj posamezna žival potrebuje zelo velike

teritorije: za samca velja ocena povprečno 20 dolžinskih kilometrov vodotoka oziroma 15 km premera stoječih voda, za samico povprečno 11 dolžinskih kilometrov oziroma premer 11 km. Lahko si predstavljamo, da intenziven lov na majhnem ozemlju pomeni velike izgube v populaciji, ki se razdrobi in postane še bolj ranljiva. Do lokalnega izumrtja je le še korak.

Vidra ima enega samega naravnega sovražnika - človeka. Lov smo sicer pospravili v ropotarnico zgodovine, vendar pa so civilizacijski in tehnološki pritiski na okolje, predvsem na vodne habitate in življenje v njih, vse bolj raznoliki in vse bolj globalni. Vidrin povratek v zadnjem desetletju v evropske reke in potoke, od koder je po drugi svetovni vojni že izginila, bi morali toplo pozdraviti in temeljito razmisliti o našem odnosu do narave in voda. Ko bo vidra izginila drugič, bo tudi za nas že prepozno.

Več o vidri lahko preberete v knjižici *Vidra, zala mlinarica* (ki je izšla pri Inštitutu LUTRA, Inštitut za ohranjanje naravne dediščine) in na spletnih straneh www.lutra.si ter www.izobrazevanje.lutra.si. ●

4: Iz evropskega projekta LIFE je v Križevcih na Goričkem zrased vidrin informacijski in izobraževalni center AQUALUTRA. Ogle dati si je moč razstavo o vidri in njenem življenju, sodelovati na delavnicah, se sprehoditi ob potoku po vodeni učni poti in še marsikaj. Več na spletnem naslovu www.aqualutra.si. foto: Marjana Hönigsfeld Adamič

5: Evropski svet je izbral vidro za simbol Konvencije o varstvu evropskih živalskih in rastlinskih vrst ter njihovih naravnih habitatov (t.i. Bernska konvencija), s čimer je želel še posebej poudariti pomembnost njenega varstva.

VIDRINA OSEBNA IZKAZNICA:

Sistematika: red zveri (*Carnivora*)
družina kune (*Mustelidae*)
poddružina vidre (*Lutrinae*)

Slovensko ime vrste: Evrazijska ali evropska vidra
Znanstveno ime: *Lutra lutra* (Linnaeus, 1758)

EU koda: 1355

Telesna dolžina: samec do 1,20 m, samica do 1,10 m

Telesna teža: samec 8 do 11 kg, samica 5 do 7 kg

Dolžina brkov: do 25 cm

Število krempljev: prednja in zadnja taca po 5

Gostota kožuha: največ 50.000 do 60.000 dlak / cm² (človek ima približno 300 las / cm²)

Življenjski prostor: celinske vode in morske obale; v Sloveniji je najpogostejša v panonskem svetu.

Ogroženost: povozi; uničevanje, drobljenje in onesnaževanje primernih življenjskih prostorov; je zavarovana vrsta.

Značilnost: smrček je na zgornjem in spodnjem robu oblikovan v obliki odprte črke W.

1

2

Sredozemski viharник

// Jurij Hanžel

Bil je september in stal sem na balkonu palače Topkapı v Istanbulu, bivališča turških sultanov in prizorišča mnogih spletk. Okoli mene je mrgolelo turistov, ki so hiteli od ene Prerokove brade do druge proti zbirki sultanovega orožja, sam pa sem užival v razgledu na Marmorno morje, ki ločuje Evropo od Azije. Živahen ladijski promet so še dodatno popestrile jate ptic, ki so švigale tik nad sinjo gladino. Bili so sredozemski viharniki (*Puffinus yelkouan*), ki so letali križemkražem med obema celinama.

Prav tu je leta 1827 italijanski ornitolog Giuseppe Acerbi ustrelil sredozemskega viharnika in ga z imenom *Procellaria yelkouan* opisal kot novo vrsto za znanost. Rodovno ime se sicer ni obdržalo, saj si ga sedaj lasti rod viharnikov z južne poloble, obstalo pa je nekoliko nenavadno vrstno ime »yelkouan«. Sicer ni težko ugotoviti, da je Acerbi privzel turško ime ustreljene ptice, natančen izvor te besede pa naj bi bil, kot se za ptico iz tega dela sveta skoraj spodobi, povezan z grško mitologijo. Bog vetra Eol je imel hčer Alkiono, ki je bila poročena s Keiksom. V stari Grčiji so ljudje za nasvete pogosto povprašali preročišče v Delfih in Keiks je nekega dne sklenil storiti enako. Žena ga je svarila pred nevarno potjo čez morje, a njena svarila so bila zaman. Alkionine temne slutnje so se izkazale za pravilne, saj je ladja njenega moža doživela brodolom. Strta od žalostne novice je Alkiona s pečine skočila v morje. Bogovi so spredvideli, kako zelo vdana je bila možu, in zato so oba spremenili v morski ptici, v izvirniku imenovani *halcyon*. Pozorni bralec bo seveda nemudoma protestiral, češ da se ime *Halcyon* vendar uporablja za rod gozdomcev, ki s sredozemskimi viharniki nima nobene povezave. Treba pa je upoštevati, da imajo določene besede pestro pot skozi zgodovino in med jeziki, zato je povsem mogoče, da je grški *halcyon* prednik turškega *yelkovana*.

Bospor pa za sredozemske viharnike ni pomemben le kot kraj, kjer so stopili v ornitološko zgodovino. Konec poletja tod mimo leti do 25.000 viharnikov na poti proti velikim jatam inčunov (*Engraulis encrasicolus*), ki jih je moč najti v Črnem morju. Obročkovalski podatki kažejo, da v Črno morje prihajajo tudi ptice iz zahodnega dela razširjenosti, na primer iz Francije in z Malte. Dodatna poslastica pa je črnomorski sled (*Clupeonella cultriventris*), ki se v jesenskih mesecih drsti v spodnjem toku in ustju rek, kot sta Mesta in Donava. Morda je prav pretirana požrešnost po ribah sredi 19. stoletja

3

gnala sredozemskega viharika, da je, najverjetneje po Donavi navzgor, pritaval vse do Dunaja! Črno morje pa ni edino, ki se lahko pohvali s tisočglavimi jatami sredozemskih viharikov. Velike jate teh ptic so bile opazovane tudi v Tržaškem zalivu. Septembra leta 1986 je Miran Gjerkeš kar z obale (in sprva brez daljnogleda) opazoval jato 1.000 viharikov pri Ankaranu. Takim zgostitvam botruje splet okoliščin: zaradi dotoka s hranili bogate sladke vode iz rek se namnoži rastlinski plankton, temu sledi namnožitev živalskega planktona, oba procesa pa privabita jate rib, ki viharikom zelo teknejo. Leto 1986 je bilo, na primer, izjemno po številu sardel (*Clupea pilchardus*). Četudi je najbolj slovito prezimovališče viharikov Črno morje, pa je manjše jate najti po vsem Sredozemlju.

V marcu vihariki zapustijo svoja prezimovališča in odletijo proti gnezdiščem. A ne vsi – spolno nezreli osebkii neredko še kakšno leto ostanejo v Črnem morju. Gnezdiijo v jamah in skalnih razpokah na redko poseljenih, pogosto tudi odmaknjenih otokih vzhodnega in osrednjega Sredozemlja, vključno z Jadranskim morjem. Nenaseljenost otokov viharikom nadvse koristi – na leto vzredijo enega samega mladiča, ki je, predvsem v začetku, izredno tolst in gre zato mačkam ter podganam, ki so neizogibne spremljevalke človeka, zelo v slast. Gnezditii začnejo konec marca ali v začetku aprila, ko so temperature morja še razmeroma nizke in je populacija planktona temu primerno večja. Do takrat, ko zaradi naraščajočih temperatur številčnost planktona spet upade, pa so mladiči že skoraj speljani. Gnezditvene navade viharikov povzročajo nemalo preglavic ornitologom, ki jih popisujejo. Za ilustracijo naj navedemo dva primera. Doslej edino potrjeno gnezdenje te vrste na hrvaškem Jadranu sega v leto 1962, ko so ribiči iz gnezditvenih rogov na otoku Svetac izvlekli dve valeči samici. Kljub rednemu pojavljanju viharikov v teh vodah drugih gnezdišč niso odkrili. Dokaz,

da iskanje gnezdečih viharikov ni težavno opravilo samo na Jadranu, je svetovna populacijska ocena iz leta 2006, ki znaša od 14.700 do 52.000 parov – razlika med najmanjšo in največjo vrednostjo je več kot trikratna!

Sredozemski vihariki pa težav niso povzročali le teren-skim ornitologom, marveč so bili tudi trd taksonomski oreh. Do začetka 90. let prejšnjega stoletja sredozemski viharnik sploh ni bil samostojna vrsta, ampak je bil le podvrsta »troedinega« črnokljunega viharika (*Puffinus puffinus*), skupaj z današnjim atlantskim (tedaj *P. p. puffinus*) in balearskim viharnikom (tedaj *P. p. mauretanicus*). Podrobne raziskave so pokazale, da se tri podvrste med seboj precej razlikujejo, tako po okostju kot po oglašanju in ekologiji, kar je privedlo do tega, da so posameznim podvrstam priznali status vrste. Zanimiva podrobnost, ki balearskega in sredozemskega viharika ločuje od njunega atlantskega sorodnika, so prehranjevalne navade. Oba viharika iz Sredozemlja namreč le redko iščeta hrano dlje kot 15 km od obale, vselej pa v morju, plitvejšem od 100 metrov. Ta ekološka niša v severnih morjih pripada njorkam (*Alcidae*), zaradi česar se atlantski viharniki prehranjujejo na odprtem morju zelo daleč od kopnega.

Kljub nezavidljivi površini morja sredozemski vihariki niso redkost v naših vodah. Velikih jat se lahko nadejamo le v izjemnih letih, na manjše pa lahko naletimo vsako leto, predvsem jeseni in v začetku zime. Viharikom se lahko najbolj približamo z ladjo, opazovanje s kopnega pa je posebno doživetje, ki ne bo vsakomur po godu. Vključuje namreč potrpežljivo čakanje za teleskopom na izpostavljeni opazovalni točki (na primer ob piranski cerkvi sv. Jurija), pogosto ob močnem vetru, vihariki pa so navadno precej daleč. Iz lastnih izkušenj pa lahko povem, da veselje ob opazovanju jate viharikov, ki spretno vijugajo v vetru, več kot odtehta premraženost kosti. Prepričajte se sami! ●

1: Na fotografiji je vidna lastnost sredozemskega viharika (*Puffinus yelkouan*), ki jo redko opazimo – ima najdaljše noge med sorodniki. foto: Xavier Martinez / www.xaviermartinez.com

2: Marmorno morje med Evropo in Azijo vedno ponuja pogled na jate sredozemskih viharikov, ki švigajo križem-kražem nad sinjo morsko gladino, ujeto v bosporski ožini med obema celinama. foto: Hussam Yaish

3: Velike jate sredozemskih viharikov se v Tržaškem zalivu pojavijo le v izjemnih letih, manjše pa lahko opazujemo vsako leto, predvsem jeseni in v začetku zime. foto: Karsten Berlin

Program predavanj, izletov in akcij DOPPS april - junij 2011

Za dodatne informacije o dogodkih lahko pokličete v pisarno društva na telefon 01 426 5875 ali vodjo izleta oziroma delavnice. Morebitne spremembe bodo objavljene na spletni strani društva www.ptice.si najkasneje na dan dogodka.

PREDAVANJA

Na izlet z javnim prevoznim sredstvom in kolesom (predava Tanja Šumrada)

Opazovanje ptic je lahko zanimiv način preživljanja prostega časa. Da bi videli čim več ptic, pa se je dobro držati nekaterih namigov, ki nam omogočijo pogled na zanimivejše vrste ptic. Na užitke, ki nam jih ponuja uporaba javnih prevoznih sredstev, da dospemo na cilj, kjer bomo opazovali ptice, smo že skoraj pozabili. Pridružite se nam na predavanju, kjer bomo spoznali območja, kamor lahko pridemo tudi z javnim prevoznim sredstvom ali kolesom, in uživamo v naravi. Ogledali si boste lahko tudi razstavo ptic z naslovom Življenje med nebom in zemljo.

Predavanja bodo v naslednjih krajih:

5. maj 2011 ob 18. uri - Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto, Rozmanova ulica 28, Novo mesto

15. junij 2011 ob 20. uri - Triglavska roža na Bledu - Informacijsko središče TNP, Ljubljanska cesta 27, Bled

27. junij 2011 ob 19. uri - Knjižnica Domžale, Cesta talcev 4, Domžale

IZLETI

2. april 2011: Izlet h Gajševskemu jezeru (vodi Željko Šalamun)

Ta čas še poteka selitev vodnih ptic v severne kraje, zato lahko pričakujemo precej vodnih vrst ptic, ki jih sicer ne vidimo čez leto. Dobimo se ob 8. uri pri zapornicah na Grabah.

3. april 2011: Ornitološki sprehod po parku Tivoli (vodi Dare Fekonja)

Končno pomlad! Ogledali si bomo, kaj počno ptice v parku

Tivoli spomladi, ter spoznali, kateri vrsti ptice pripada petje, ki ga bomo slišali v bližnjem grmovju in visoko na drevesih. Pridružite se nam ob 9. uri na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju. Izlet je primeren za ljudi vseh starosti in začetnike.

9. april 2011: Spoznavanje sov ob Cerkniškem jezeru (vodi Janez Dragolič)

Bi se radi naučili, kako se oglašajo sove, ali celo kakšno v živo tudi videli? Ko bo padel mrak, se bomo odpravili na sprehod ob Cerkniškem jezeru in skušali slišati in mogoče celo videti eno izmed petih vrst sov, ki naseljujejo to območje. Pridite primerno terensko opremljeni! Dobimo se ob 20. uri na parkirišču na koncu vasi Dolenje jezero.

9. april 2011: Krakovski gozd (vodijo Mojmir Pustoslemšek, Hrvoje Oršanič, Dušan Klenovšek in Andrej Hudoklin)

Na tradicionalni izlet v Krakovski gozd se bomo odpravili, ko je ta nižinski poplaveni hrastov gozd najlepši. Takrat je najbolj cvetoč, poln žab in trkanja detlov, pogosto pa je v tem času tudi poplavljen. Na izletu boste imeli izvrstno priložnost za spoznavanje gozdnih vrst ptic.

Zborno mesto je na parkirišču pri gostilni Žolnir v Kostanjevici ob 8. uri. Ne pozabite obuti škornjev!

16. april 2011: Izlet k zadrževalniku Medvedce (vodi Tilen Basle)

Zadrževalnik Medvedce je vodno telo umetnega nastanka, zgrajeno za potrebe zadrževanja visokih voda in namakanja kmetijskih površin. Poleg tega je tudi raj za ornitologe, saj lahko tam opazimo številne vodne in tudi druge vrste ptic. Pridružite se nam na spomladanskem izletu k

zadrževalniku Medvedce, morda bomo skupaj priča tudi kakšni redki in zanimivi vrsti ptice. Dobimo se na železniški postaji na Pragerskem ob 8:30.

27. april 2011: Tradicionalni izlet na Cerkniško jezero

Tradicionalni izlet na Cerkniško jezero je vedno prijeten družabni dogodek in dobra priložnost za opazovanje zanimivih ptic na spomladanski selitvi. Oglejmo si torej skupaj pisani ptičji svet Cerkniškega jezera. Izlet je primeren tudi za začetnike in nepoznavalce ptic. Dobimo se ob 8. uri na parkirnem prostoru za vasjo Dolenje jezero.

30. april - 2. maj 2011: Ornitološki izlet v Kopački rit (koordinira Vojko Havliček)

Za prvomajske praznike bomo organizirali ornitološki izlet v Kopački rit (Hrvaška). Poznan je po velikem številu belorepcev, koloniji sivih čapelj z več kot 500 gnezdi in prečudovito naravo, polno življenja. Na poti si bomo ogledali še Lonjsko polje, na katerem so na letošnjem zimskem štetju vodnih ptic prešteli prek 103.000 vodnih ptic.

Na izlet se bomo odpravili z avtobusom, in sicer 30. aprila ob 7. uri s parkirišča pred Halo Tivoli, vrnili pa se bomo 2. maja v večernih urah. Podrobnejši urnik in ceno izleta bomo objavili na DOPPS-ovi spletni strani www.ptice.si ter na listah ljubitelji-ptic in Isdopps. Prijave zbira Vojko Havliček na tel. št. 041 651 917 do 3. aprila 2011.

8. maj 2011: Ornitološki sprehod po parku Tivoli (vodi Dare Fekonja)

Listje na drevesih nam bo že počasi onemogočalo, da bi ptice videli, zato bomo tokrat toliko bolj izostrili sluh. Izvedeli bomo tudi, ali se je pticam v Tivoliju pridružila še kakšna nova ptica selivka iz južnih krajev, in se še naprej urili v prepoznavanju ptičjega pe-

tja. Dobimo se ob 9. uri na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju. Izlet je primeren za ljudi vseh starosti in začetnike.

14. maj 2011: Mariborski otok (vodi Matjaž Premzl)

Na izletu si bomo ogledali gnezdilke na Dravi v bližini otoka ter se naučili petja in oglašanja nekaterih vrst gozdnih ptic. Dobimo se ob 8. uri v Koblarjevem zalivu pri gostilni.

14. maj 2011: Izlet v gozdni rezervat Babji ložič pri Ljutomeru (vodi Monika Podgorelec)

Sprehodili se bomo do gozdnega rezervata, kjer gnezdiijo tipične vrste nižinskega poplavnega hrastovega gozda, kot sta belovrati muhar in srednji detel. Na poti do tja pa se bomo srečali z vrstami ptic kmetijske kulturne krajine. Zberemo se ob 8. uri 45 minut na železniški postaji Ljutomer-mesto. Iz Maribora je povezava z vlakom ob 7. uri.

27. maj 2011: Večerno nočni izlet na NRIM

Ko se zvečeri, se nam zdi, da se za nekaj trenutkov vse umiri, potem pa se prične bučno nočno življenje ptic in drugih živali. Tokrat bomo pticam predvsem prisluhnili, ko bo padel mrak. Morda bomo priča glasnemu *kek-kek*, *kek-kek*, ki nam bo povedal, da je v bližini kosec, prav gotovo pa nam bo večer popestrilo glasno in raznoliko petje slavca in enakomerni ritem petja rečnega cvrčalca. Dobimo se ob 20. uri na mostu čez reko Iško med Brestom in Tomišljem.

5. junij 2011: Ornitološki sprehod po parku Tivoli (vodi Dare Fekonja)

Počasi se bližamo poletnim mesecem, ko bo ptičji živ žav utihnil. A to še ne pomeni, da se v gostem rastlinju nič ne dogaja. Pridružite

se nam na tokratnem sprehodu po parku Tivoli, da bomo skupaj ugotovili, kaj se meseca junija dogaja v ptičjem svetu. Zborno mesto je ob 9. uri na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju. Izlet je primeren za ljudi vseh starosti in začetnike.

12. junij 2011: Izlet na Peco (vodi Matjaž Premzl)

Tudi letos se bomo odpravili na izlet na najvzhodnejši dvatisočak v Sloveniji. Na poti na vrh Pece bomo opazovali vrste ptic gorskih gozdov in visokogorja, kot so siva pevka, planinska pevka, brezovček, mlinarček, krivokljun, komatar, belka in druge. Na izlet pridite primerno obuti in oblečeni. Dodatne informacije lahko dobite pri vodji izleta na tel. št. 041 835 612 (Matjaž), oziroma nekaj dni pred izletom tudi na spletni strani društva. V primeru slabega vremena izlet odpade.

AKCIJE / DELAVNICE / SREČANJA

23. april 2011: Čiščenje stene za breguljke (koordinator Boris Kočevar)

Na tradicionalni akciji bomo očistili del zaraščenih strmih bregov ob reki Dravi in tako tudi to leto omogočili gnezdenje breguljkam. Dobimo se ob 8. uri pri lovskem domu v Središču ob Dravi, vse informacije pa dobite pri koordinatorju akcije na tel. št. 041 639 761.

7. maj 2011: Pregled gnezdilnic za belovrate muharje (koordinator Dare Fekonja)

Za belovrate muharje smo namestili dve »koloniji« gnezdilnic v Krakovskem gozdu, in

sicer v zavarovanem in gospodarskem predelu. Tudi letos bomo ugotavljali gnezditveno biologijo na obeh predelih in ju primerjali med seboj. Nadaljnje informacije lahko dobite pri koordinatorju akcije na tel. 041 513 440.

7. maj 2011: Popis rumenih pastirc na Cerkniškem jezeru (koordinatorja Anže Škoberne in Leon Kebe)

Na tradicionalnem popisu rumenih pastirc se bomo najprej seznanili z metodo popisa te vrste ptice in se potem odpravili na izlet. Po končanem izletu bomo med popisovalce razdelili popisne ploskve ter jih popisali, popisu pa bo sledilo družabno srečanje Notranjske sekcije. Zborno mesto je ob 8. uri pri čebelnjaku na Cerkniškem jezeru.

4. junij 2011: »Crex Night« 2011 (koordinatorja Anže Škoberne in Leon Kebe)

Štetje koscev na Cerkniškem jezeru je ena izmed tradicionalnih akcij, ki jih opravljamo vsako leto. Tako se bomo tudi letos zvečer zbrali z namenom, da preštejemo vse pojoče samce kosca na tem območju. S seboj prinesite nepremočljivo obutev in obleko pa seveda ročne ali naglavne svetilke. Popis kosca bomo predvidoma končali ob 3. uri zjutraj. Zborno mesto je ob 22. uri pri čebelnjaku na Cerkniškem jezeru.

Srečanja ljubljanske sekcije bodo predvidoma vsak tretji četrtek v mesecu ob 19. uri v prostorih društva na Tržaški cesti 2 v Ljubljani.

Vabilo na Mladinski ornitološki raziskovalni tabor

Tudi letos bomo v začetku poletnih počitnic organizirali mladinski ornitološki tabor. Potekal bo od **25. junija do 2. julija 2011**. Na tabor ste vabljeni vsi mladi ornitologi med 12. in 18. letom, ki si želite poglobiti znanje na področju ornitologije in naravovarstva, se izpopolniti v prepoznavanju ptic na terenu ter se ob tem družiti in izmenjevati izkušnje z vrstniki in mentorji.

Število udeležencev je omejeno, prijave pa zbiramo do zaplnitve prostih mest. Če bi se radi udeležili tabora, se čim

prej, najkasneje pa do **30. aprila 2011**, prijavite na e-mail eva.vukelic@dopps.si ali na naslov **DOPPS, p.p. 2990, 1001 Ljubljana**, s pripisom »Prijava na tabor«. V prijavi navedite osebne podatke (ime, priimek, naslov, datum rojstva, telefon in elektronski naslov) ter napišite, katera ornitološka tema vas najbolj zanima in česa bi se na taboru želeli naučiti. Za dodatne informacije pokličite na številko 031 652 152 ali pišite na zgornji naslov.

foto: Matjaž Kerček

Stržek (*Troglodytes troglodytes*)
foto: Milan Cerar

APRIL**MAJ****JUNIJ****PROGRAM
DOPPS
april – junij
2011**

1 pe
2 so Izlet h Gajševskemu jezeru
3 ne Ornitološki sprehod po parku Tivoli
4 po
5 to
6 sr
7 če
8 pe
9 so Spoznavanje sov ob Cerkniškem jezeru Krakovski gozd
10 ne
11 po
12 to
13 sr
14 če
15 pe
16 so Izlet k zadrževalniku Medvedce
17 ne
18 po
19 to
20 sr
21 če Srečanje ljubljanske sekcije
22 pe
23 so Čiščenje sten za breguljke
24 ne
25 po
26 to
27 sr Tradicionalni izlet na Cerkniško jezero
28 če
29 pe
30 so Kopački rit

1 ne Kopački rit
2 po Kopački rit
3 to
4 sr
5 če NM Na izlet z javnim prevoznim sredstvom in kolesom
6 pe
7 so Pregled gnezdilnic za belovrate muharje Popis rumenih pastirc na Cerkniškem jezeru
8 ne Ornitološki sprehod po parku Tivoli
9 po
10 to
11 sr
12 če
13 pe
14 so Mariborski otok Izlet v gozdni rezervat Babji ložič pri Ljutomeru
15 ne
16 po
17 to
18 sr
19 če Srečanje ljubljanske sekcije
20 pe
21 so
22 ne
23 po
24 to
25 sr
26 če
27 pe Večerno nočni izlet na NRIM
28 so
29 ne
30 po
31 to

1 sr
2 če
3 pe
4 so »Crex night« 2011
5 ne Ornitološki sprehod po parku Tivoli
6 po
7 to
8 sr
9 če
10 pe
11 so
12 ne Izlet na Peco
13 po
14 to
15 sr BLEED Na izlet z javnim prevoznim sredstvom in kolesom
16 če Srečanje ljubljanske sekcije
17 pe
18 so
19 ne
20 po
21 to
22 sr
23 če
24 pe
25 so
26 ne
27 po DOMŽALE Na izlet z javnim prevoznim sredstvom in kolesom
28 to
29 sr
30 če

**Kodeks slovenskih
ornitologov**

Vsak slovenski
ornitolog, opazovalec in
proučevalec ptic naj:

- pred vsemi interesi zastopa interese narave in varstva ptic,
- pri svojem delu in tudi sicer ne vznemirja ptic po nepotrebnem in jim ne škoduje; prav tako naj ne ogroža drugih živih bitij in narave,
- ne jemlje ptic iz narave in jih ne zadržuje v ujetništvu,
- bo pri fotografiranju ptic in narave obziren; ogroženih vrst naj ne slika v gnezdu,
- vestno beleži vsa opazanja in skrbi, da se podatki po beležkah ne postarajo,
- sodeluje s kolegi, jim pomaga pri delu in skrbi za dobre odnose z njimi.

www.modrijanovaknjigarna.si

ugodje s knjigo

Trubarjeva cesta 27, 1000 Ljubljana T: 01 23 22 378 F: 01 23 22 379 E: knjigarna@modrijan.si
Odprto: od ponedeljka do petka: 9.00–20.00, ob sobotah: 9.00–14.00

VSAK MESEC ŽVRGOLIMO O LEHOTAH SVETA!

Revija GEA je družinska poljudnoznanstvena revija za vse, ki želite odkrivati svet.

**Za samo
4,01 €
na mesec!**

Ob naročilu navedite,
da ste bralec revije
Svet ptic!
Ponudba velja samo
do 22. 3. 2011.

Posebna ponudba
samo za bralce
revije SVET PTIC
ob naročilu na revijo GEA:

DARILO
pohodniški
nahrbtnik!

Najhitrejša naročanje: 080 11 08 mladinska.com/revije

1

2

CARL FRIEDRICH BRUCH in zgodba o dalmatinskem pelikanu

// Borut Štumberger

1: Carl Friedrich Bruch, upodobljen leta 1819
slikar: Johann Georg Schlesinger

2: Kodrasti pelikan (*Pelecanus crispus* Bruch, 1832)
nad Skadarskim jezerom v Črni gori
foto: Ondrej Vizi

3: Bruchov sin Philipp Ludwig je verjetno risal navdušujoče podrobnosti galebov, predstavljenih v Bruchovi monografiji rodu *Larus* leta 1853. Pričujoča skica je označena z "No. 43 *Larus Bonapartii*" in po aktualni nomenklaturi ponazarja ameriškega rečnega galeba (*Larus philadelphia*)
vir: Stadtarchiv Mainz NL 39/29, foto: Carsten Renker)

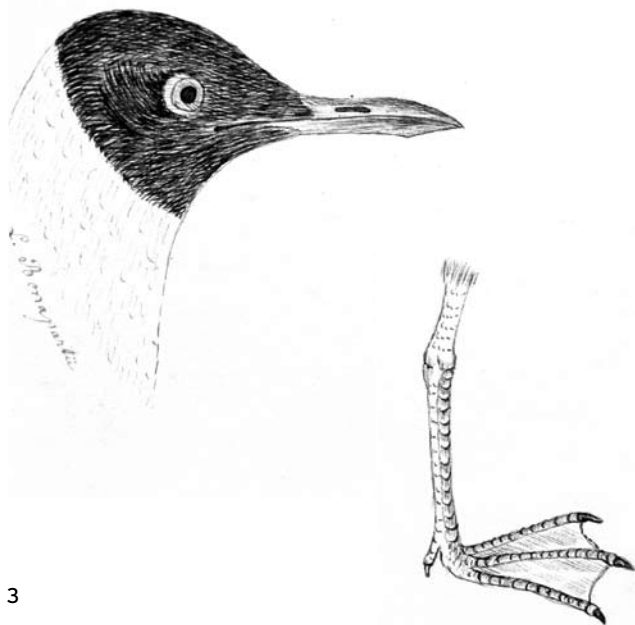
4: Politični zemljevid zahodnega Balkana okoli leta 1815

Kodratega pelikana (*Pelecanus crispus*) je bržkone že leta 1811 ponesrečeno opisal Peter Simon Pallas (1741 - 1811), a ga je zamenjal z rožnatim pelikanom (*Pelecanus onocrotalus*). Tako je prvi opis kodratega pelikana za sodobno znanost na osnovi osebkov iz Dalmacije predstavil leta 1832 Carl Friedrich Bruch (1789-1857) v naravoslovni reviji *Isis*, ki je izhajala med letoma 1816 in 1848. Še danes se angleško ime vrste glasi *Dalmatian Pelican*, dalmatinski pelikan! Bruch je k uvodu opisa nove vrste zapisal: »Razen tega pelikana (o.p. rožnatega pelikana) živi v Evropi, in sicer Dalmaciji, še ena vrsta, o kateri tisti, ki je vzporedil obe vrsti, ne more dvomiti. Ker pa druge vrste še ni nihče opisal, jo spodaj predstavljam z imenom *Pelecanus crispus* ...«. Kot je razumeti iz kataloga tipskih primerkov svetovno znanega Prirodoslovnega muzeja v Leidnu, je bila nova vrsta opisana na podlagi serije in ne zgolj enega osebkov. V muzeju hranijo razstavni eksponat odrasle samice, označene z »Leg.: C. F. Bruch«. Toda v reviji *Isis* se Bruchov prvi opis kodratega pelikana iz leta 1832 glasi: »Imam samico, ustreljeno marca 1831 v Dalmaciji ...«. Od tod naprej pa vprašanja in potreba po resnem raziskovanju dejstev kar kipijo. Je Bruch Dalmacijo sploh kdaj obiskal? Je dalmatinske pelikane pridobil na osnovi poznanstev ali preprodajalcev? Od kod natančno izvira serija omenjenih pelikanov? Iz delte Neretve? Je kodroglavi pelikan opisan denimo na osnovi preparatov zbirke barona Cristopha Fellnerja von Feldegga (1779-1845)? Nikjer in prav nikjer v temeljnih delih ni omenjeno, da je Bruch obiskal Dalmacijo! Še več, vedno temeljiti Othmar Reiser (1861-1936) zanika, da bi bil prvi opis kodratega pelikana napravljen na osnovi serije osebkov, saj pravi: »Bruch je šele leta 1932 opisal kodratega pelikana na osnovi osebkov iz Dalmacije.« Pa smo tam!

Bruch je bil svojčas priznan zbiratelj. Ustvaril je pomembno in domala popolno primerjalno ornitološko

zbirko evropskih ptic 412 vrst. Ptice je prepariral sam. Celo Pastor Christian Ludwig Brehm (1787-1864) je napisal komaj kakšno ornitološko pismo, v katerem ne bi bil referenčno omenil Bruchove zbirke. S Prirodoslovnim muzejem vred je bila zbirka uničena leta 1945, ko je v 15 minutah na Mainz padlo 515.000 letalskih bomb. Bruch je vodil obširno ornitološko korespondenco, vse od leta 1824 naprej napisal več (ornitoloških) prispevkov in odlično predaval. Zanimivo, še danes so ohranjeni zapiski kakih 30 njegovih predavanj! Rojen v bavarskem Pfalzu je v mladosti izgubil očeta in s tem možnost nadaljnega šolanja. Z neobičajno delovno vneemo in predanostjo se je povzdignil v notarja, ustanovil Rensko prirodoslovno družbo v Mainzu in bil njen prvi direktor. Doktoriral je leta 1844 in življenje preživel v Mainzu. Glavni Bruchov interes je sledil sistematskim vprašanjem. Že leta 1828 se je kot prvi ornitolog zavzemal za uveljavitev trinarne nomenklature. Slovel je kot izredno trezen pisec in razpravljaivec. Sredozemskega srebrnega galeba je po dalmatinskih in severnoafriških primerkih leta 1853 poimenoval po Karlu Michahellesu (1807-1834) kot *Glaucus Michahellesii*, a ga je že leta 1840 prehitel Johann Friedrich Naumann (1780-1857), zato je danes veljavno ime za rumenonovega galeba *Larus michahellis* (Naumann 1840). Sploh se je Bruch zlasti dobro spoznal na galebe. V najstarejši ornitološki reviji na svetu, *Journal für Ornithologie* (danes *Journal of Ornithology*), je rodu *Larus* posvetil v 1. (1853) in 3. (1855) številki temeljit monografski pregled. Tudi po kapi leta 1855 je ostal zvest delu in pticam. Tako je do smrti pisal le še z neokretno roko.

Čeprav je Bruch nesmrtno povezan z dalmatinskimi pelikani, se danes vendarle zastavlja vprašanje, kako je prišel do njih. Seveda bi bilo še zanimiveje ugotoviti, kje je tipsko oziroma klasično najdišče vrste, *locus*

typicus? Dalmacija zveni zelo ohlapno. Preohlapno. To terja nadaljnjo poizvedbo. Morebiti takole: **a)** Baron Feldegg je bil kot vojaški častnik nameščen po letu 1817 tako v Mainzu kakor v Dalmaciji. Povsod se je posvečal opazovanju in zbiranju ptic. Ustvaril je ptičjo zbirko s 4.549 preparati. V Dalmaciji je bil nastanjen v garnizonu v Metkoviču, in sicer v 20-ih letih. Možno je, da so pelikani iz delte Neretve prav z baronom Feldeggom prišli v Bruchove roke. Feldegg je namreč oskrboval številne zbiratelje in muzeje. Johna Goulda (1804-1881), Darwinovega ornitologa, je založil s kodrastimi pelikani, po katerih so bile izdelane ilustracije v Gouldovi knjigi *Birds of Europe*. **b)** Karl Michahelles je med letoma 1829 in 1832, ko je potoval in raziskoval po Iliriji, Dalmaciji in Hrvaškem, opisoval nove vrste ptic. Z Bruchom si je dopisoval. Na Rensko prirodoslovno družbo v Mainzu je tako naslovil devet arhiviranih pisem. Ali so pelikani tako do Brucha prišli prav iz rok Michahellesa? Zgodbo pa zaplete tudi očitno poznanstvo Michahellesa in Feldegga. **c)** Franz Neumayer (1791 – 1842), avstrijski ornitolog in trgovec z naturalijami iz Dubrovnika, je mogoče pelikane poslal Bruchu. Neumayer je bil dokazano tudi v stiku z Michahellesom. **d)** Pelikani iz Dalmacije so Bruchu prišli v roke po drugačni poti. K temu je treba pripisati, da je bil Bruch leta v tesnem stiku z velikimi muzeji v Parizu, Leidnu (Boie, Temminck, Schlegel), Berlinu (Lichtenstein, Cabanis) in na Dunaju (Natterer). Klasično oziroma tipsko najdišče kodrastega pelikana še vedno ostaja skrivnost. A prav neverjeten repertoar Bruchovih stikov in dokumentov vliva upanje za njegovo odkritje.

Za razumevanje ozadja je opis kodrastega pelikana treba postaviti v zgodovinsko-politični okvir. Evropski raziskovalci 18., zlasti pa prve polovice 19. stoletja so zaradi osmanske zasedbe Balkana lahko delovali le na vzhodnem obrežju Jadrana in Jonskega morja. Kranjska z Istro, Dalmacija (avstrijsko cesarstvo) in Jonsko otočje (britanski protektorat 1809-1864) so bili okno v vzhodno Sredozemlje, in odkrivanje novih, »vzhodnih« ptičjih vrst se je pričelo kmalu za Linnéjevim taksonomskim pokom (ključna izdaja 12-krat ponatisnjene *Systema nature* leta 1758 pomeni začetek sodobne taksonomije!). In spisek odkritij novih vrst ptic vzdolž vzhoda

dneva Jadrana je pomenljiv: zgolj v Dalmaciji 8 (ali 10) neposredno dokazljivih vrst ptic, sicer pa skupaj še enkrat več vrst. Bruch je tako z dalmatinskim pelikanom vzpostavil le sodoben primat nad najbolj spektakularno vrsto! Danes dalmatinski pelikani domovino sicer imajo, a še vedno iščejo svoj dom! ●

VIRI:

- CABANIS, J. (1858): Biographische Nachricht über Carl Friedrich Bruch. – *Journal of Ornithology* 6(4): 331-336.
- HARTERT, E. (1912-21): Die Vögel der paläarktischen Fauna. – Verlag von R. Friedländer & Sohn, Berlin.
- GEBHARDT, L. (1964): Die Ornithologen Mitteleuropas. – Brühl'scher Verlag, Gießen.
- GREGORI, J. (2009): Joannes Antonius Scopoli - prvi raziskovalec slovenskih ptic. – *Svet ptic* 3: 26-27.
- HOEK OSTENDE, L.W. VAN DEN, DEKKER, R.W.R.J. & KEIJL, G.O. (1997): Type-specimens of birds in the National Museum of Natural History, Leiden. Part 1. Non-Passerines. *NNM Tech. Bull.* 1, 30.xii.: 1-248.
- KRAMMER, G. (1933): 50. Jahresversammlung der Deutschen Ornithologischen Gesellschaft in Wien vom 1.-4. Oktober 1932. – *Journal of Ornithology* 81(2): 360-375.
- KUHN SCHNYDER, E. (1979): Lorenz Oken. – *Die Naturwissenschaften* 66 (12): 587-592.
- KUNZ, A. (2009): Das ornithologische Schaffen des Mainzer Notars Carl Friedrich Bruch (1789-1857) im Überblick. – *Mainzer naturwiss. Archiv* 47: 89-106.
- MATVEJEV, S.D. & VASIĆ, V.F. (1973): Catalogus faunae Jugoslaviae. – *Aves IV/3*. Acad. Scient. et Artium Slovenica. Ljubljana.
- MEARNS, B. & MEARNS, R. (1998): The Bird Collectors. – Academic Press Limited, London.
- NIETHAMMER, G. (1966): Briefe C. L. Brehms an C. F. Bruch, 1827-1857. – *Bonn. Zool. Beitr.* 1-2: 87-134.
- Ornithologische Mitteilungen [von Notar Bruch zu Mainz]: *Isis* 1832, - Heft 10: 1105-1111
- REISER, O. (1939): Materialien zur einer Ornithologia balcanica. Bd. I, Bosnien und Herzegowina nebst Teilen von Serbien und Dalmatien. – *Annalen des Naturhistorischen Museums in Wien*.
- SCHNEIDER-JACOBY, M. & STUMBERGER, B. (2011): Die Adria Ostküste - Vögel beobachten und Natur erleben. – EuroNatur, Radolfzell.
- WÜRZ, M. (2009): 175 Jahre Rheinische Naturforschende Gesellschaft und 100 Jahre Naturhistorisches Museum Mainz Mainzer naturwiss. – *Archiv* 47: 35-88.
- Naturhistorisches Museum Mainz, Landessammlung für Naturkunde Rheinland-Pfalz (<http://www.mainz.de/nhm/>)
- Stadtarchiv Mainz (<http://www.mainz.de/WGAPublisher/online/html/default/stadtarchiv>)

Zahvala: dr. Carsten Renker, vodja zoološke zbirke Prirodoslovnega muzeja v Mainzu, dr. Gordan Lukač, vodja strokovne službe v NP Paklenica, dr. Ernst Bauernfeind, vodja ornitološke zbirke v Prirodoslovnem muzeju na Dunaju, in zlasti Antonius Kunz, Nister (Westerwald) so pomagali z informacijami, literaturo, neobjavljenimi podatki in mnenji.

Kozača (*Strix uralensis*)

Kozača je dokaj pogosta sova kočevskih gozdov in tu so nastale tudi vse fotografije. Kljub temu da je to predvsem nočna ptica, pa so obdobja, predvsem jeseni in spomladi, ko jo je možno zaslediti v njenih loviščih tudi sredi belega dne. Z malo sreče in nekaj izkušenj jo je takrat možno tudi fotografirati. Na pričujočih fotografijah je nekaj takih tolerantnih kozač. Ena izmed njih, ki je lovila nekaj dni zapovrstjo na isti jasi, je bila tako prijazna, da sem se ji lahko približal celo ponoči in jo fotografiral z bliskavico z razdalje samo nekaj metrov. Vsi posnetki so narejeni s fotoaparati Canon EOS 20D, 50D in 7D ter objektivoma 300 mm in 200 mm.

Marjan Artnak, Stara Cerkev

1

2

S čim se spomladi ukvarja kozačji par

// Petra Vrh Vrezec

1: Kozača je ena največjih slovenskih sov, a kljub temu živi neopazno v zavetju skrivnostne gozdne tišine.
risba: Žarko Vrezec

2: Najstarejši in najmočnejši mladič je pričel radovedno opazovati okolico svojega doma skozi luknjo dupla. Verjetno bo kmalu skočil iz gnezda na najbližjo vejo.
foto: Borut Rubinič

Naredil se je mrak. V temnem gozdu je slišati doneče petje para sov kozač, ki se je spoznal šele lansko jesen. Mladi kozači sta po treh letih samotarskega sovjega življenja postali zreli za vzgojo svojih mladičev. Neizkušena samec in samica sta težko našla še nezaseden prostorček gozda, v katerem je bilo drevo in v njem primerna votlina za njuno gnezdo. V starem drevesu je duplo nastajalo dolga leta, ko je drevesna sredica počasi trohnela. Sedaj je votlina že dovolj prostorna in zavarovana pred dežjem, da sta si jo mlada sovja starša izbrala za svoj dom. Kljub svoji mladostni energiji jima je bilo naporno vso zimo in pomlad preganjati druge kozače stran od svojega doma, ki jih je ravno tako zamikalo drevesno domovanje.

Mladca, predvsem samec, sta morala že v večernem mraku začeti peti: »Vsiljivci hitro stran bežite, najin dom pr' mir pustite.« Če kakšen nepridiprav vendarle ni upošteval jasnega svarila, se je moral fantina s silo lotiti in mu naložiti par krepkih.

Končno, samica je v gnezdo legla dve beli jajci. Pričakujoča starša sta si želela imeti več mladičkov, a ni šlo. V letošnjem letu je bilo hrane namreč malo. Samica je z materinsko vnemo pričela greti že prvo zleženo jajce. Njen soprog ji je ta čas požrtvovalno nosil miške, voluharice, polhe, pa sem in tja kakšnega ptička in žuželko. Hrane je naložil več, kot jo je potrebovala samica, saj sta morala delati zalogo tudi za pričakovane mladiče. Po slabem mesecu je počila lupina prvega jajca in izvalil se je prvovaljenec. Novopečena mama kozača je mladiča in jajce grela naprej in razkosavala hrano na majhne koščke, da se je malček lahko pridno redil in rasel. Čez dva dni je jajčno lupino predrl še drugi

3

mladič. Mama je še naprej grela svoja puhasta mladička in ju hranila. Oče je pridno lovil hrano za štiričlansko družino, sedaj ne samo ponoči, marveč tudi podnevi.

Po dveh tednih sta mladička lahko sama ogrevala svoji sovji telesci. Mami tako ni bilo več treba sedeti v duplu, ki je bilo neprijetno odišavljeno z mladičjimi izločki in hrano. Lahko je posedala na vejah sosednjih dreves in budno pazila, da ne bi k mladičema v duplo zašel kakšen nepovabljen gost, na primer kuna, lisica, divja mačka ali čudno bitje na dveh nogah, in jim kaj hudega storil. Tu in tam pa je priskočila na pomoč od lova utrujenemu soprogu.

Kozačja mladiča sta stara 30 dni. Najstarejši in najmočnejši je že pričel radovedno opazovati okolico svojega doma skozi luknjo dupla. V želji, da bi bil čim prej odrasel in podoben mami in očetu, je skočil iz gnezda na najbližjo vejo. »Kaj pa zdaj? Lačen je in ne more

več nazaj v gnezdo, saj s perutmi še ne more leteti.« Prične klicati mamico in očka. Mama ves čas samo opazuje poskus svojega mladička, da bi se osamosvojil, ga z nežnimi klici bodri in opreza za nevarnostjo. Oče pa čez čas le prinese miško sestradanemu prvorojencu. Čez nekaj dni tudi najmlajši preizkusi svoje peruti. Pristane na eni izmed vej in močno zamahuje s perutmi, da bi se obdržal na njej ...

Tako mladiča vsak dan preizkušata peruti, dokler nekega dne končno ne poretita. Oče bo letéča mladiča hranil še do začetka jeseni, ko bosta sama sposobna loviti hrano. Mama kozača pa tukaj zaključi letošnjo materinsko zgodbo. Od tega trenutka dalje mora poskrbeti zase. Izčrpana od dolgega posedanja v gnezdu in ob njem se mora ponovno najesti in zrediti, da bo naslednjo pomlad spet lahko vzredila nove mladiče. Kdo ve, mogoče pa bo prihajajoče leto bolj obilno z mišmi in bo lahko legla tri ali štiri jajca! •

3: Kozačjemu mladiču pravimo »gnezdomec dremavec«, saj je ob izvalitvi slep, nebogljen in še dolgo na pol v snu ostaja v gnezdu in čaka na starše s hrano.
risba: Žarko Vrezec

1

2

Sončnice v vrtcu ali iz malega raste veliko

// Alenka Bradač

1: Skupina triletnih vrtičkarjev je živopisane lončke napolnila z zemljo in vanje potisnila semena za sončnice, ki so jeseni razveseljevale ptice. foto: Krista Dobnikar

2: Med poletjem so otroci sončnice v cvetličnih loncih pred igralnico pridno zalivali in te so rasle, cvetele in semenile. foto: Alenka Bradač

Neko pomlad sem skozi okno svojega stanovanja vrgla pest sončnic z namenom, da privabim ptice. Uspeh mojega meta je bil le polovičen. Kar precej semen je pristalo v koritih z rožami tik pod oknom. Čas je tekel, rože so rasle in med njimi so vzcvetele tudi sončnice. Med cvetenjem sem jih rada opazovala, še bolj pa so bile všeč sinicam, ki so jih v poznem poletju prišle »obrat«. Tako se mi je porodila zamisel, da tudi s skupino Črnih muckov, takrat triletnih vrtičkarjev, zasejemo sončnice in ptice tudi poleti privabimo pred okno, ne da nam bi bilo treba čakati na zimo.

Za sončne lončke oziroma gredice potrebujemo:

- jogurtove lončke,
- vrtno zemljo,
- sončnična semena,
- večje cvetlične lonce,
- lopatke za peskovnik,
- kanglice ali pollitrške plastenke za zalivanje.

Otroci uživajo v dejavnostih, kjer lahko sami aktivno sodelujejo. Tako smo zastavili tudi naš mali kmetijski projekt. V dno jogurtovih lončkov smo najprej z vročo iglo naredili luknjico. Da bi bili lončki tudi v okras med čakanjem na kalitev sončnic, smo zmešali tempera barvo in lepilo mekol ter lončke prebarvali. To je najbolje narediti dan ali vsaj nekaj ur pred sajenjem, da se barva lahko dobro posuši.

Pred sajenjem smo si vzeli čas, da smo zemljo pretipali in povohali. Kar z rokami smo napolnili lončke malo čez polovico. Nato smo posejali semena. Kljub temu da je bil moj namen dati v zemljo čim manj semen, se to ni pov-

sem posrečilo. Vendar naj imajo otroci veselje. Število rastlin lahko zmanjšamo kasneje. Semena smo pokrili še z nekaj zemlje, nežno pogladili po vrhu, rahlo zalili, postavili lončke na svetlo okensko polico in se odšli igrat.

Dnevi so minevali in naša semena so hitro vzknila. Za otroke je bilo zelo pomembno, čigav je kateri lonček. Da ne bi prišlo do pomot, smo že prej v lončke zapicili zastavice z imeni, in otroci so si hitro zapomnili, kateri lonček je njihov.

Mlade rastlinice so postajale iz dneva v dan močnejše in višje. Na moker majski dan smo se z vso potrebno opremo odpravili na dvorišče - vsak s svojim lončkom sončnic in lopatko. V večje cvetlične lonce smo na dno položili kamne za drenažo in nato vanje iz velikih vreč prenašali zemljo. Da nam dela ne bi tako hitro zmanjkalo, so nekateri otroci zemljo iz loncev prelagali nazaj v vreče. Lončke s sončnicami smo potolkli po dnu, pri čemer so otroci z veseljem sodelovali.*

Cvetlične lonce smo postavili kar pod okno igralnice, kjer je bilo čez dan dovolj sonca za rast rastlin. Če imamo možnost rastline iz lončkov presaditi v gredico, toliko bolje. Tam bodo imele še več prostora za rast.

Čez poletje smo sončnice zalivali in te so rasle, cvetele in semenile. Prav veliko ptic po semena ni prišlo, saj so bila ta zelo, zelo majhna. Je bila gneča v loncih le prevelika, saj nismo imeli srca, da bi pred presaditvijo zmanjšali število sicer zdravih rastlin.

Čeprav ptic tokrat nismo privabili s sončnicami, so otroci spoznali, kako sredi mesta ustvariti otoček pristne narave. Cvetlice so nam popestrile poletje s svojimi barvami, z žuželkami, ki so jih obiskovale, in zagotovo se je jeseni na jutranji predzajtrk oglasila tudi kaka ptica. Kar pa je najboljšje: pomlad je že pred vrati in prazni cvetlični lonci nas ponovno vabijo, da vanje posadimo sončnice!

*Nasvet za starše in vzgojitelje: Da se mlade rastlinice ne poškodujejo, naj jih v pripravljeno posodo dajo odrasli, nato pa naj otroci z lopatkami počasi dodajajo zemljo. Ko ta sega do roba posode, jo okoli rastline previdno potlačimo in zalijemo.

1

2

Kakšne barve je tvoje perje?

// Barbara Vidmar

Ste se že kdaj vprašali, kaj ptičjo samičko privlači na njenem bodočem partnerju? Zaradi česa si je samička plavčka, ki tako pridno nosi gosence svojim lačnim mladičem v gnezdnico, nameščeno na drevesu, izbrala prav tega samčka, ki skupaj z njo vzgaja njun zarod?

Preden vam razkrijem enega izmed odgovorov na to vprašanje, pa se malo poigramo z barvami. In maskami, seveda! Ste se za pusta našemili in skupaj z drugimi pustnimi maskami preganjali dolgo zimo? Mi smo se! Letos smo si na obraz nadeli masko plavčka.

Za njeno izdelavo smo potrebovali naslednji material:

- debelejši papir
- škarje
- voščenske (lahko uporabite tudi barvice, vodene barve, tempere, flomastre ...)
- lepilo
- elastiko
- selotejp

Na papir smo najprej natisnili črno-belo masko plavčka in jo zatem izrezali s škarjami. Pa kljun tudi! Naredili smo še zareze za kljun in izrezali kroge za oči, saj drugače ne bi nič videli skozi masko. Papir smo še zapognili po označenih zarezah, potem pa se je začel najbolj zabaven del. Barvanje! Površino maske smo pobarvali tako, kot je označeno na manjšem modelu v zgornjem desnem kotu. Malo modre tu in še malo rumene tam, pa je bilo delo hitro končano. Saj veste, kot se za pusta spodobi, smo uporabili žive barve, da maska ni bila dolgočasna.

Potem smo prepognili in nalepili še kljun sredi maske (beli del kljuna smo potisnili skozi že prej pripravljene zareze). Skoraj smo bili že pri koncu z delom, le še pravo dolžino elastike smo odrezali, jo napeljali skozi luknjice ob strani maske, jo zavezali na koncih ter jo potem še zalepili, da je trdno stala na svojem mestu. In zabava se je lahko pričela! Upam, da smo zimi dobro nagnali strah v kosti in se bo kmalu poslovila od nas.

Kljub temu da je pust že mimo, pa lahko masko uporabimo tudi za rojstnodnevno zabavo ali pa v igri na kakšen dolgočasen mrzel in deževen dan. Otroci se lahko igrajo plavčke, si izdelajo gnezdo iz odej ali podobnega materiala in nosijo hrano »mladičem«. Vsekakor pa naj igra ne ostane le pri maski plavčka. Z malo domišljije lahko ustvarite še kakšno drugačno masko, tudi nekoliko fantazijsko. Nanjo lahko nalepite umetno perje pisanih in živih barv, ali pa »perje« izrežete iz pisanega papirja in ga prav tako nalepite na masko.

Naj vam še namignem, da so odgovor na vprašanje v uvodu razvozlati znanstveniki, ki preučujejo ptice. Samica plavčka lahko že z enim samim pogledom ugotovi, kdo bo njen ženin. To skrivnost ji, med drugimi dobrimi lastnostmi samčka seveda, izda samčkov rumeni trebuh. Rumeni pigment njegovih peres je namreč posledica rumene barve gosenc, ki jih je. Samički je jasno – bolj živo rumene barve je trebušček samčka, več gosenc je plavček sposoben ujeti in več možnosti bo imel njun zarod, da preživi.

Opazujte torej z otroki ptice na vrtu in jih primerjajte med seboj. To pomlad lahko preverite, ali imajo vsi samci kosa enako barvo kljuna ...

Pa veselo plavčkovno zabavo vam želim!

Model maske plavčka lahko najdete na spletni strani revije Svet ptic (zavihek Izobraževanje). ●

1: Za izdelavo maske potrebujemo material na sliki.

2: Masko plavčka si lahko nadenemo na obraz za pusta, rojstnodnevne zabave ali pa kar tako za igro na deževen dan.

Model maske: The Royal Society for the Protection of Birds

foto: obe Barbara Vidmar

1

1: Jeseni so bezgovi plodovi v živi meji dobrodošla hrana črnoglavki (*Sylvia atricapilla*) in drugim pticam.
foto: Ivan Esenko

2: Cvet
foto: Dominik Bombek

3: List
foto: Jan van der Straaten / Saxifraga

4: Plod
foto: Eva Vukelič

5: Metulj
foto: Slavko Polak

6: Listna uš
foto: Dominik Bombek

7: Pikapolonica
foto: Al Vrezec

8: Kobilica
foto: Al Vrezec

9: Pajek
foto: Slavko Polak

10: Kos
(*Turdus merula*)
foto: Dare Fekonja

11: Lišček
(*Carduelis carduelis*)
foto: Janez Papež

12: Črnoglavka
(*Sylvia atricapilla*)
foto: Leon Kebe

13: Netopir
foto: Dominik Bombek

14: Skobec
(*Accipiter nisus*)
foto: Milan Cerar

NARAVA V MESTU Živa meja

// Dominik Bombek

Je naslov zapisan napačno? Bi ga moral popraviti? Pravilen naslov bi bil Narava in mesto. Zakaj? Mesto je seveda nevarno, je past za živali. Ptice se zaletavajo v okna, živali povozijo avtomobili, jaški so smrtna past za miši in žabe, saj te ne morejo splezati nazaj na prostost ... Pa vendar, živali in rastline so v mestu. Zato je besedna zveza Narava v mestu vendarle pravilna.

Oglejmo si mesto in natančno opazujmo, koliko živali in rastlin živi tukaj ter kje. Večina živali se najbolje počuti na mestnih zelenicah, v parku in v živih mejah. Življenje v mestu pa ima lahko za nekatere vrste celo prednost; v mestih je lahko za stopinjo topleje kot zunaj mesta, zato nekatere vrste ptic gnezdiijo prej kot ptice zunaj mesta. Nekaterim živalim mesto daje veliko hrane, ki jo najdejo na sprehajalnih poteh, ob šolskih dvoriščih, na ulicah ...

Živa meja je lahko v mestu zelo bogata po zastopnosti rastlinskih in živalskih vrst. V **negovani** živi meji, ki jo je človek zasadil in jo redno obrezuje, najdemo precej manj živih bitij kot v **samorasli**, ki raste in se razrašča sama. Samorasle žive meje so bile nekoč sestavni del kulturne krajine. Njihova vloga je zelo pomembna, saj delujejo kot protivetrna zaščita, z izhlapevanjem vode iz listov uravnavajo vlago v zemlji, dajejo senco, ki ščiti pred sončno pripek, ipd.

V živih mejah najdejo svoj življenjski prostor številni organizmi. Ptice spomladi in poleti uporabijo žive meje za gnezdenje, nabiranje hrane ter skrivališče pred plenilci. Z vrha grma lahko prežijo tudi na svoj plen ali pa ga uporabljajo kot pevski oder, s katerega pesem seže čim dlje. Plodovi rastlin v živi meji, kot so bezeg, kalina, brogovita, glog ipd., so pticam jeseni, ko je drugje hrane malo, pomemben vir za preživetje. Najpogostejše mestne žive meje naseljujejo kos (*Turdus merula*), domači vrabec (*Passer domesticus*), črnoglavka (*Sylvia atricapilla*), zelenec (*Carduelis chloris*), lišček (*C. carduelis*) in grilček (*Serinus serinus*).

Tukaj pa najdejo svoj dom številni drugi organizmi; mravlje si naredijo na tleh mravljišča, polžem in krastačam živa meja daje dovolj vlage, pajkom dovolj mest za spletnje mreže, metuljem sladki nektar iz cvetov, njihove nenasitne gosenice pa se hranijo z listjem, in še bi lahko naštevali.

Živih mej ne obrezujemo ali čistimo spomladi ali zgodaj poleti, kajti takrat v njih gnezdiijo ptice! •

ČESA SMO SE NAUČILI:

- poznamo dve vrsti živih mej; negovano, ki jo človek zasadi in jo redno obrezuje, ter samoraslo, ki se razraste sama;
- rastline živih mej: kalina, glog, brogovita, bezeg, črni trn, šipek ...;
- vloga žive meje: protivetrna zaščita, uravnavanje vlage v zemlji, senca, bivališče, kritje pred plenilci, hrana, preža za plen ipd.;
- najpogostejše ptice v živi meji: kos, domači vrabec, zelenec, črnoglavka, lišček, grilček;
- povezanost živih bitij v živi meji v prehranjevalnem spletu. •

Živa meja je lahko primer prehranjevalnega spleta, ki ponazarja množico med seboj prepletenih prehranjevalnih verig. Puščica prikazuje smer pretoka energije in snovi.

1

2

Obročkanje z Daretom in kako je kraljiček dobil ime

// Janja Kosem

1: Na obročkanju pred Živalskim vrtom se je zbralo kar nekaj ljudi in otrok, ki so pozorno poslušali Daretovo razlago.

2: Rumenoglavi kraljički (*Regulus regulus*) so bili na srečanju največji »frajerji«, saj so udeleženci slišali zgodbo o tem, kako so dobili ime.

foto: obe Janja Kosem

V soboto, 6. novembra 2010, smo se ob 9. uri zbrali pred Živalskim vrtom in se nekaj minut kasneje odpravili proti Mostecu, kjer nas je čakal Dare Fekonja. Tokrat so bili glavna »tarča« kraljički, poleg njih pa še druge pogoste prebivalke gozdov. Ob prihodu smo morali še malo počakati, saj so Daretu ravno tisti dan snemali za oddajo »Živali in ljudje« z RTV Slovenija (kdo bi si mislil).

Na obročkanju se je zbralo kar nekaj ljudi, med njimi tudi precej otrok, ki so z velikimi očmi in napetimi ušesi pozorno poslušali Daretovo razlago in vsak od otrok je prišel na vrsto, da je spustil kakega ptička.

Našo skupino so z velikim zanimanjem opazovali mimoidoči sprehajalci. Mnogo ljudi gleda na Daretu kot mučitelja ptic, zato se on rad pošali na ta račun. Pravi, da se ptič na koncu počuti kot »frajer«, ki je ušel plenilcu. S tem jih v bistvu ne muči, pač pa jim bolj pomaga pri njihovi samozavesti.

Med razlago je za otroke povedal tudi zgodnico o tem, kako je kraljiček dobil ime. Začne se tako, da so tudi ptice hotele imeti svojega kralja in so se odločile, da bodo naredile tekmovanje. Tisti ptič, ki bo poletel najvišje, bo postal kralj. Prijavilo se je več ptic, a na žalost se noj ni mogel udeležiti izbora, ker ne zna leteti, modra sova pa je raje postala sodnica. Največji favorit je bil orel, ki je dvigoval glavo visoko nad drugimi pticami. Med tekmovalci je bil tudi mali rumenoglavi

ptiček, ki je že imel pripravljen načrt. Ko je orel poletel, se je skrtil med njegovimi peresi in čakal. Orel se je dvigal visoko, visoko med oblake, vse višje, dokler pod seboj ni videl nobene druge ptice več. Tako se je na neki višini ustavil, takrat pa je mali ptiček prilezel izpod njegovih peres in poletel še malo višje in tako zmagal v tekmovanju. Ker je bil tako majhen, je na mesto kralj dobil ime kraljiček.

Ta dan smo od blizu videli več vrst: plavčke (*Cyanistes caeruleus*), velike sinice (*Parus major*), ki so kar kljuvane vse naokoli, kratkoprstega plezalčka (*Certhia brachydactyla*), ki je Daretu med razlago celo zlezel v lase, dolgoprstega plezalčka (*Certhia familiaris*), rumenoglave kraljičke (*Regulus regulus*), od teh je Daretu eden tudi neobročkan pobegnili.

Za odrasle je Dare povedal tudi nekaj statističnih podatkov. »Njegovo« obročkano lastovko so našli v Centralnoafriški republiki, neka bičja trstnica (*Acrocephalus schoenobaenus*) pa je prepotovala 1188 km iz Stockholma in so jo našli na Ljubljanskem barju.

Najverjetneje se sprašujete, kako se sploh lovi te male ptice. Ujame se jih v tri metre visoke razprte mreže, ki imajo žep, v katerega se ujame preletajoča ptica. Tako ptica pade v žep ter se sama zaplete v mrežo. Privabi se jih s posnetkom njihovega oglašanja, seveda za vsako vrsto posebej. Nato se jih vzame iz mreže, stehta, določi starost in spol (če je to mogoče). Na koncu ptica dobi še primerno velik obroček, ki ji ga Dare pritrdi s kleščami in ptico le še spusti na svobodo.

Okoli dvanajstih smo obročkanje zaključili, saj tudi ptice ne »prijemajo« ves dan. Jaz osebno sem uživala in komaj čakam, da lahko spet pridem.

V naravo z javnim prevozom in kolesi!

// Tanja Šumrada

Nagradno vprašanje. Kaj imajo skupnega Naravni rezervat Škocjanski zatok, Ležeški gabrk, zadrževalnik Medvedce in gozdni rezervat Babji ložič? Seveda imate prav. Ornitološke poslastice! Vendar pa imajo vsa imenovana in še mnoga druga slovenska območja ohranjenenarave še eno skupno značilnost. Do prav vseh se nam namreč ni treba vedno pripeljati z avtomobilom, ampak lahko uporabimo tudi druga, včasih kar malo zapostavljena in pozabljena prevozna sredstva.

Ideja za projekt »V naravo z javnim prevozom in kolesi!« se je med mladimi ornitologi porodila že pred nekaj leti. Zbrati in izdati smo želeli opise čim več ornitoloških izletov, ki jih lahko opravimo na takšen način. Mnogi člani mladinske sekcije se namreč lahko pogosto odpravimo »na teren« in opazujemo ptice le tako. Vožnja z avtobusom in tek po peronu, da ujameš zadnji vlak tistega dne, pa tudi ima svoj čar in še danes mnogim starejšim ornitologom zaigra nasmeh na obrazu.

V juniju lansko leto smo tako izdali poljudno brošuro s predstavitvijo 20 naravoslovnih izletov po različnih slovenskih regijah. Opise smo prispevali mladi ornitologi, pri zbiranju čudovitih fotografij pa so nam na pomoč priskočili tudi starejši člani društva. Brošura je bila izletnikom brezplačno na voljo na vseh akcijah DOPPS-a in v več kot tridesetih Turistično-informacijskih centrih po Sloveniji, elektronsko različico pa smo objavili tudi na več spletnih straneh.

Seveda pa je bila ta brošura namenjena predvsem mladim, zato smo, da bi spodbudili sodelovanje čim širšega kroga zainteresiranih, brošuro poslali v knjižnice vseh slovenskih osnovnih in srednjih šol. Vendar nismo želeli ostati samo pri razdeljevanju te publikacije, temveč smo želeli, da bi mladi tudi aktivno sodelovali. Kako? Rešitev so ponudile članice naše sekcije, ki so v septembru in oktobru razpisale nagradne natečaje za mlade. Za predšolske otroke smo organizirali likovni natečaj »Ptice in naš vrtec«, o katerem smo v Svetu ptic že pisali. Starejše (do 19 let) pa smo povabili k sodelovanju pri natečaju za najboljšo fotografijo. Fotografski natečaj je potekal v dveh tematskih kategorijah, in sicer »Ptice« in »V naravo z javnim prevozom in kolesi!«. Razglasitev zmagovalcev in podelitev nagrad smo organizirali na zaključni predstavitvi Srečanja mladih ornitologov Slovenije 14. novembra 2010 v Fiesi pri Piranu, kjer smo nagradi podelili Domnu Staniču in Anji Hren.

Tudi širšo javnost smo poskusili aktivno vključiti v projekt, zato smo pripravili različne izobraževalne dogodke. V okviru projekta je nastala potujoča razstava fotografij ptic, ki je gostovala v gradu Grad na Goričkem, nakupovalnem središču Qlandia Kranj, Pretorski palači v Kopru in Osrednji knjižnici Kranj. Mladi ornitologi so v Cerknici, Kopru, Kranju in Mariboru pripravili predavanja s predstavitvijo projekta in izbranih lokacij, ki smo jih opisali v brošuri. Nekaj opisanih izletov pa smo obiskovalcem pokazali tudi na območjih samih v okviru društvene akcije Evropski dan opazovanja ptic.

Projekt je potekal v okviru Mednarodnega leta biotske raznovrstnosti 2010 in v sodelovanju z Uradom Vlade RS za komuniciranje, Ministrstvom za okolje in prostor, Mestno občino Koper in Mestno občino Kranj. ●

1: Mladi ornitologi so v letu 2010 izdali novo poljudno brošuro.

2: Zmagovalna fotografija fotografskega natečaja za mlade v kategoriji »V naravo z javnim prevozom in kolesi!«: Premikajoče se sončnice
foto: Anja Hren

Gnezdilnica za čopasto sinico

// Ivan Esenko

1: Čopasta sinica (*Lophophanes cristatus*) je nedvomno posebej pri izbiri gnezdilnih dupel. Kljub svoji majhnosti sama teše gnezdilna dupla v prhek les odmrlih iglavcev, v redkih primerih pa se odloči za gnezdilnico. Ta mora biti popolnoma zapolnjena z enim kosom stiropora, da lahko sinica sama izteše luknjo.
foto: Ivan Esenko

2: Gnezdilnica za čopasto sinico je lahko iste velikosti kot tista za veliko sinico (*Parus major*), le vhodna odprtina naj bo velika 30 mm. Kos stiropora pa mora biti pritrjen v notranjost tako tesno, da se popolnoma prilega med stene gnezdilnice.
foto: Ivan Esenko

Med pticami, ki gnezdiijo v duplih, spada čopasta sinica (*Lophophanes cristatus*) nedvomno med posebneže. Vrsta kljub svoji majhnosti in navidezni krhkosti sama teše gnezdilna dupla, le v redkih primerih se odloči za že izdelano. Duplo si izdelbe v prhek les odmrlih iglavcev, največkrat smreke in bora. Podobne navade ima še ena predstavica sinic, gorska sinica (*Poecile montanus*). Pri slednji zlahka opazimo poudarjeno zatilje, ki ga tvori krepko mišičevje, potrebno pri tesanju lesa. Torej velja opis gnezdilnice za obe vrsti, ne samo za tisto, ki jo omenja naslov prispevka. Namig in osnovne napotke za izdelavo gnezdilnice za čopasto sinico sem dobil v knjigi *Nestboxes*, ki jo je napisal Chris du Feu.

Gnezdilnica za čopasto sinico je lahko iste velikosti kot tista za veliko sinico (*Parus major*), vhodna odprtina naj bo velika 30 mm. Celotno prostornino zapolnimo s stiroporom, ki naj bo v enem kosu. Kos stiropora pritrdimo v notranjost tako tesno, da se popolnoma prilega med stene gnezdilnice. Notranjost mora biti v celoti izpolnjena s tem umetnim materialom. Z ostrim nožem porežemo stiropor, ki štrli iz prostornine gnezdilnice, potem pa jo zapremo s pokrovom. Torej se gnezdilnica za čopasto sinico razlikuje od tiste za plavčka (*Cyanistes caeruleus*) ali močvirsko sinico (*Poecile palustris*) in drugih zgolj po tem, da je v njej namesto zraka stiropor. Obesimo jo na deblo drevesa najmanj dva in pol metra visoko. Sredi mesta oziroma tam, kjer v bližini ni mešanega ali iglastega gozda, gnezdilnice za čopasto sinico nima smisla obešati, ker se v takšnem okolju ne zadržuje.

Ko sem lani jeseni tako pripravljeno gnezdilnico namestil na deblo smreke le dvajset metrov od hiše, se je že istega dne razlegalo njeno značilno oglašanje v gozdu,

ki nas obdaja. Od namestitve ni minila ura, ko sem jo že lahko opazoval pri gnezdilnici. Vznemirjeno je preizkušala trdoto stiropora s svojim kljunom, skakljala po veji nad gnezdilnico in se ves čas vneto oglašala. Le nekaj dni kasneje sem pri novi pridobitvi v našem gozdu opazoval par. Ob glasnem oglašanju je eden izmed njiju dolbel v stiropor, ki je kot drobna moka padal na gozdna tla. Torej je trik z umetnim materialom uspel. Stiropor je ptica očitno zaznala kot prhek les, kar je sprožilo dražljaj za dolbenje gnezdilne dupline. Čopaste sinice sem sicer vajuen zgolj kot zimske obiskovalke krmilnice, v toplejšem delu leta pa je v bližini hiše doslej še nisem opazil. Zdaj se zadržuje v našem gozdu ves čas in se tudi rada oglasi v krmilnici celo zgodaj jeseni. Postala je stalna prebivalka gozda, ki obdaja hišo, in se za nas niti ne meni kaj dosti.

Z gotovostjo lahko trdim, da sem čopasto sinico v bližino našega doma privabil z namestitvijo gnezdilnice in jo s tem iz zimske obiskovalke krmilnice spremenil v stalno prebivalko naše najbližje okolice. V tem času sobivanja s čopasto sosedo sem spoznal, da se par družu vse leto. Svojo navzočnost naznanja z nenehnim oglašanjem, ki je posebej intenzivno in glasno zvečer, ko se odpravlja v svoje prenočišče.

Že omenjeni angleški avtor navaja, da na gnezditve tega gozdnega posebeža lahko čakamo tudi nekaj let po tem, ko smo nastavili gnezdilnico. Vesel sem, da je bila moja gnezdilnica čopasti sinici tako všeč, da se je zanjo odločila praktično že v hipu, ko sem jo namestil.

Načrt za izdelavo gnezdilnice lahko poiščete v prvi številki Sveta ptic iz leta 2008, in sicer na strani 24 ali na spletni strani http://www.ptice.si/projekti/svetptic/slike/SP_PDF/SP_1401.pdf.

VIRI:

- DU FEU, C. (1993): *Nestboxes*. – British Trust for Ornithology, Norfolk.

1

2

Naravni rezervat Iški morost

// Željko Šalamun

Rezervat leži na Ljubljanskem barju med Brestom in Črno vasjo na desnem bregu regulirane reke Iške. Rezervat s površino 63 ha pokrivajo ekstenzivni vlažni travniki in travniki različnih stopenj zaraščenosti, ki so posledica opustitve gospodarjenja v preteklih desetletjih. Zaradi tega v rezervatu najdemo veliko biotsko pestrost habitatov, rastlin in živali. V okviru projekta Life »Vzpostavitev dolgoročnega varstva kosca v Sloveniji«, ki je potekal med letoma 2004 in 2007, smo kupili najpomembnejšo kmetijsko mehanizacijo, s katero skušamo vzdrževati obstoječe vlažne travnike in povečati njihov obseg. Večino površine rezervata ima DOPPS v najemu od Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov, nekaj površin je v društveni lasti, nekaj pa v lasti okoliških kmetov. Po rezervatu je urejena Koščeva učna pot, na kateri obiskovalci spoznajo najbolj tipične živali in rastline vlažnih travnikov na Ljubljanskem barju in načine prijaznega gospodarjenja z njimi. Rezervat so na naravoslovnih dnevih spoznali že številni osnovnošolci in srednješolci iz bližnje in daljne okolice, na strokovne ekskurzije pa prihajajo študentje z nekaterih fakultet. V okviru naravoslovnih krožkov pridejo učenci pomagat čistiti grmovje, seveda pa so najbolj veseli dogodki akcije naših članov, kjer koristno združimo s prijetnim. Na akcijah, trajajo že deset let, odstranjujemo grmovje, urejamo učno pot in okoličico. Pridružijo se nam tudi lokalni kmetje, ki so prav tako v veliko pomoč pri spravilu sena.

Ekstenzivni vlažni travniki

Najbolj tipično podobo kulturne krajine dajejo Ljubljanskemu barju ekstenzivni vlažni travniki s po-

sameznimi grmi in mejicami. Takih je trenutno v rezervatu 36 ha. Te kosimo enkrat letno. Trava je primerna kvečjemu za steljo, tisto, ki za to ni primerna, pa zvozimo na kup, kjer počasi prehaja v kompost. Žal opazamo, da enkratna košnja letno ni zadostna za vzdrževanje vlažnih travnikov. Pojavljati se začnejo posamezne rastline brestovolistnega oslada (*Filipendula ulmaria*) in kanadske zlate rozge (*Solidago canadensis*). To je prvi znak zaraščanja travnikov, kasneje pa se jim pridružijo še posamezne vrbe in krhlike. V prihodnosti bo treba na teh travnikih priti kositi dvakrat letno. Tipična ptica teh travnikov je kosec (*Crex crex*), ki ga slišimo v majskih nočeh. V rezervatu redno gnezdi tudi veliki škurh (*Numenius arquata*). Druge značilne ptice, ki jih lahko vidimo, so repaljčica (*Saxicola rubetra*), drevesna cipa (*Anthus trivialis*), v zimskem času pa veliki srakoper (*Lanius excubitor*). Opažene so bile tudi redkosti, kot sta stepski lunj (*Circus macrourus*) in rjasta kanja (*Buteo rufinus*). Na delu rezervata, kjer prevladuje modrastozka (*Molinia caerulea*), ima svoje domovanje barjanski okarček (*Coenonympha oedippus*). Tipične rastline vlažnih travnikov so še munec (*Eriophorum* sp.), poletni veliki zvonček (*Leucosium aestivum*) in močvirska kukavica (*Orchis palustris*), medtem ko je močvirskih logaric (*Fritillaria meleagris*) le še za vzorec.

Zaraščajoči se vlažni travniki

To so travniki, na katerih dobimo, poleg že prej omenjenih brestovolistnega oslada in kanadske zlate rozge, še različne lesnate vrste, kot so krhlika, vrba, črni trn (*Prunus spinosa*) in črna jelša (*Alnus glutinosa*). Grmovje še ni zelo razraščeno, zato nam uspe v košene travnike letno spremeniti en hektar teh površin. V mokrih vremenskih razmerah, kakršne so bile lansko jesen, pa seveda teh del ne moremo opraviti. Ponekod se je na teh površinah pojavil tudi šotni mah. Tipične ptice tukaj so rjava penica (*Sylvia communis*), bičja trstnica (*Acrocephalus schoenobaenus*), slavec (*Luscinia megarhynchos*) in trstni strnad (*Emberiza schoeniclus*),

1: Kljub vsakoletni košnji se nekateri travniki čedalje bolj zaraščajo s kanadsko zlato rozgo (*Solidago canadensis*). To je znak, da enkratna košnja letno ni zadostna za vzdrževanje vlažnih travnikov.
foto: Željko Šalamun

2: Prijetno druženje po eni izmed prvih akcij čiščenja grmovja v Naravnem rezervatu Iški morost pred več kot 10 leti. Takrat je v polni meri spet zaživela Ljubljanska sekcija.
foto: Vojko Havliček

3

3: V rezervatu gnezdi par velikega škurha (*Numenius arquata*), vedno bolj redke ptice pri nas. foto: Kajetan Kravos

pozimi pa na teh travnikih prenočujejo pepelasti lunji (*Circus cyaneus*). Trenutno je površina zaraščajočih se vlažnih travnikov v rezervatu 8 ha.

Grmišča

Grmišča zavzemajo preostalo površino rezervata (19 ha). Ti travniki so se zarasli pred več kot desetletjem, zato je grmovje ponekod zelo težko prehodno. Vmes se pojavljajo tudi drevesa, predvsem črna jelša in trepetlika (*Populus tremula*). Spreminjanje teh površin v ekstenzivne travnike je najbolj zamudno. Ta življenjski prostor daje zavetje črnoglavkam (*Sylvia atricapilla*), vrbjim kovačkom (*Phylloscopus collybita*), divjim grlicam (*Streptopelia turtur*) in rumenemu strnadu (*Emberiza citrinella*). Od velikih sesalcev je v rezervatu največ srnjadi (*Capreolus capreolus*), našli pa smo tudi sle-

Zneski letošnjih članarin

Tip članarine	Članarine Slovenija EUR	Članarine tujina EUR
polna z Acrocephalusom	38	43
polna brez Acrocephalus	32	37
znižana z Acrocephalusom	25	30
znižana brez Acrocephalus	19	25
družinska z Acrocephalusom	44	49
družinska brez Acrocephalus	38	43
prijatelj rezervata	min. 100	min. 100
podporni člani	160	163

→ STE ŽE NAMENILI DEL SVOJE DOHODNINE ZA DONACIJO DRUŠTVU?

Kot najbrž že veste, lahko do 0,5 % odmerjene dohodnine, torej zneska, ki ga sicer plačate državi, namenite financiranju splošno-koristnih namenov upravičencem, med katerimi je tudi naše društvo. Tako finančno podprete naše delovanje, ne da bi sami imeli dodatne stroške. Kar precej se vas je za to dejanje že odločilo, za kar se vam prisrčno zahvaljujemo.

Še zdaleč pa ni prepozno za vse tiste, ki tega še niste storili, a želite v prihodnje. Zahtevo za namenitev dela dohodnine za donacije lahko namreč vložite kadarkoli prek sistema eDavki na spletni strani <http://edavki.durs.si> ter pisno ali ustno na zapisnik v vam najbližjem davčnem uradu. Obrazec in navodila najdete na spletni povezavi http://www.durs.gov.si/si/aktualno/dohodnina_2010/.

V obrazec vnesete naziv in davčno številko DOPPS ter odstotek dohodnine, ki ga namenjate (med 0,1 in 0,5 %):

Ime oziroma naziv upravičenca	Davčna številka upravičenca								Odstotek (%)
Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije	6	8	9	5	6	0	2	9	0,5

Hvala za vašo donacijo!

dove divjega prašiča (*Sus scrofa*), jelenjadi (*Cervus elaphus*) in medveda (*Ursus arctos*).

Sredi čedalje pogostejših koruznih njiv je rezervat dejansko kot neko »pribežališče« za mnoge vrste živali in rastlin, zato nas lahko preseneti s svojo pestrostjo v vsakem letnem času in ob vsaki uri. ●

Spoštovani člani in članice,

iskreno se vam zahvaljujemo za podporo v preteklosti. Hkrati vas prosimo, da ostanete naši člani/članice tudi v prihodnje in s tem podprete dejavnosti našega društva. Naše osnovno poslanstvo je varstvo ptic in njihovih habitatov s konkretno naravovarstveno, raziskovalno in izobraževalno dejavnostjo. Trenutno na DOPPS upravljamo tri naravne rezervate – Škocjanski zatok, Iški morost in Ormoške lagune. V rezervatih varujemo ptice z upravljanjem habitatov, hkrati so rezervati centri izobraževanja mladih in mesta za oddih ljudi vseh starosti.

Spodaj so objavljeni zneski letošnjih članarin, kot jih je sprejel Upravni odbor. Med njimi smo dodali novo kategorijo – prijatelji rezervata. Le ta ni omejena navzgor, navzdol pa smo jo omejili na 100 evrov. S tem tipom članarine boste razliko zneska od siceršnje vaše članarine namensko podarili naravnim rezervatom DOPPS. Ta sredstva bodo porabljena strogo namensko in maksimalno učinkovito za varstvene akcije v rezervatih in o porabi boste ob koncu leta prijatelji rezervata dobili posebno poročilo.

Hvala za vašo podporo varstvu narave,

dr. Damijan Denac,
direktor DOPPS

Rudolf Tekavčič,
predsednik DOPPS

Naravni rezervat Škocjanski zatok
(<http://www.skocjanski-zatok.org/>)

Naravni rezervat Škocjanski zatok je dobrih 120 hektarjev veliko sredozemsko mokrišče, oaza na pragu Kopra, in hkrati naše največje polslano mokrišče. Po obnovi leta 2007 je spet našel svoje mesto med biseri slovenske narave z veliko pestrostjo redkih in ogroženih živalskih in rastlinskih vrst, med njimi kar 230 vrst ptic, ki so jih ornitologi tu prešteli v zadnjih desetih letih. DOPPS upravlja rezervat od leta 1999 ter tako piše svojo prvo zgodbo o uspehu na področju rezervatnega varstva. **Sredstva, zbrana z vašimi donacijami, bomo uporabili za dosejavanje avtohtonih grmovnih vrst ter travne ruše, kar je pomemben upravljavski ukrep pri razvoju toploljubnih grmišč ter vlažnih in močvirnih travnikov.**

Tadeja Oven

Naravni rezervat Iški Morost
(<http://www.life-kosec.org/>)

Naravni rezervat Iški morost leži na JV delu Ljubljanskega barja, ob reki Iški, severno od vasi Brest. Od obrobja mesta Ljubljana je oddaljen 5 km. Skupna površina rezervata je 63,5 ha. Iški morost je pomembno območje za ohranjanje številnih ogroženih živalskih in rastlinskih vrst, zlasti tistih, ki so vezane na tradicionalno kmetijsko kulturno krajino s prevladujočimi vlažnimi ekstenzivnimi travniki. Naš cilj je vzdrževanje in izboljšanje ekoloških razmer za ptice ter druge rastlinske in živalske vrste vlažnih ekstenzivnih travnikov. **Sredstva, zbrana z vašimi donacijami, bomo uporabili za povečanje površine vlažnih ekstenzivnih travnikov in odkup parcel v rezervatu, ki so še v zasebni lasti.**

Eva Vukelič

Naravni rezervat Ormoške lagune
(v nastajanju)

Na 55 hektarjev velikem območju nekdanjih bazenov TSO za odpadne vode je s skupnimi naporimi TSO in DOPPS v minulih 20 letih nastalo žarišče ornitološke biodiverzitete v Sloveniji in pomembno jedro Natura 2000. Lastnik TSO, nizozemski Royal Cosun, je območje bazenov podaril DOPPS-u. Ob podpori ZRSVN, VGP in z uporabo lastnih sredstev ter mehanizacije smo v letu 2010 opravili dvakratno interventno čiščenje vegetacije v bazenih, smo izdelali in namestili informativno tablo in izdelali preliminarne projekt ureditve rezervata. Prav tako smo oddali vlogo na MOP za razglasitev območja kot državni naravni rezervat. **Sredstva, zbrana z vašimi donacijami, bomo uporabili za vzpostavitev novega sistema dotoka vode v bazene, od katerega je odvisno gnezdenje večine vrst ptic tega območja, in za začetek ureditve bazenov za obiskovalce.**

Damijan Denac

1

2

3

Praznovanje Mednarodnega dneva mokrišč ob Muri

// Gregor Domanjko

Društvo Tabrih, Medimurska priroda, Mednarodni komite za ohranitev reke Mure Naša Mura-Unsere Mur in številna druga društva ter posamezniki so v nedeljo 30. januarja 2011 opravili že 12. pohod ob Muri ob praznovanju Mednarodnega dneva mokrišč, World Wetlands Day.

1// S pohodom ob Muri želimo in sporočamo, da bi mokrišča in gozdove ob Muri morali uvrstiti na seznam mednarodno pomembnih mokrišč, varovanih z Ramsarsko konvencijo, saj ustrezajo merilom ramsarskih lokalitet. Letos se nas je tako več kot 500 pohodnikov iz Obmurja, Avstrijske Štajerske, Ljubljane in seveda iz Međimurja zbralo v Križovcu, pred centrom za obiskovalce Javnega zavoda Međimurska priroda. Območje je del 144.000 ha velikega Regijskega parka Mura-Drava, ki se razteza od mejne Mure s Slovenijo do izliva reke Drave v Donavo. Hrvaška vlada je območja razglasila za Regijski park kmalu za pohodom, 10. februarja 2011.
foto: Gregor Domanjko

2// Na 10 km dolgem pohodu smo pešali ob Muri, ob njenih stranskih rokavih, skozi poplavne gozdove ter dele narave, ki jih je človek z izkopom naplavin zelo spremenil in jih še spreminja, ali pa se zaradi opuščene rabe zaraščajo z invazivno orjaško zlato rozgo (*Solidago gigantea*). Nekateri smo imeli srečo, da smo nad Muro zasledili par belorepcev (*Haliaeetus albicilla*), ki jih na tem

4

Slecite plašče - Pomlad prihaja!

Vsako leto spremljamo приход ptic selivk v Slovenijo. V preprosti raziskavi, ki smo jo poimenovali Pomlad prihaja! (Spring Alive), pa bomo že peto leto zapored beležili приход petih znanih pomlad v našo okolico. Letos se je kmečki lastovki, beli štoklji, hudourniku in kukavici pridružil še čebelar, živopisana, a pri nas redka vrsta ptice.

Vabimo vas, da tudi letos, ko boste prvič opazili katero izmed naštetih petih znanih pomlad, svoje opazovanje vnesete na spletni strani **www.springalive.net**, na kateri boste lahko prebrali marsikaj zanimivega o teh vrstah ptic ter se tudi poigrali s kako ptico ali jo pobarvali. Kljub temu da je raziskava namenjena predvsem otrokom, ste k sodelovanju vabljeni tudi starši in seveda vsi drugi ljubitelji ptic. Podatke nam lahko pošljete tudi na e-naslov **pomlad.prihaja@gmail.com** ali po pošti na naslov DOPPS, p.p. 2990, 1001 Ljubljana. Zbirali jih bomo do 5. junija 2011.

območju večkrat opazujejo, kot sta nam povedala parkovna »rangerja« Zvonko in Velimir. Da poplavni svet ob Muri sodi med vrstno najbolj bogata in pestra življenjska okolja v srednji Evropi, priča podatek, da je bilo samo v slovenskem delu Mure doslej evidentiranih več kot 600 rastlinskih vrst, 200 vrst ptic (od tega 110 gnezdičk), 30 vrst sesalcev, 15 vrst dvoživk, 1.200 vrst metuljev.

foto: Gregor Domanjko

3 in 4// Na mokrotnih travnikih v Regijskem parku Mura-Drava najdemo edini populaciji metuljev strušničnega mravljiščarja (*Maculinea teleius*) in temnega mravljiščarja (*M. nausithous*) na Hrvaškem. Med pticami pa so bolj znane že prej omenjeni belorepec, mali deževnik (*Charadrius dubius*; na sliki 3), mala čigra (*Sterna albifrons*), breguljka (*Riparia riparia*; na sliki 4), vodomec (*Alcedo atthis*), črna štoklja (*Ciconia nigra*) in srednji detel (*Dendrocopos medius*).

foto: obe Goran Šafarek

Glede na mednarodno obiskanost pohodov ob Muri nas ta reka vsekakor združuje. Ogroženost Mure in njenih mokrišč zaradi načrtovane graditve verige HE pa je tudi pripomogla, da je v decembru 2009 dokončno prišlo do ustanovitve Pomurske sekcije DOPPS. Ena glavnih nalog sekcije je prav ozaveščanje širše javnosti o ranljivosti ptic in njihovih habitatov v orečju reke Mure. ●

→ Fotografije fundacije Saxifraga

Zbirka fundacije Saxifraga šteje več kot 150.000 naravoslovnih fotografij, ki jih za objavo v naravovarstveni publikaciji v primeru, da finančna sredstva niso na voljo, dobite brezplačno.

Svojimi fotografijami pasel lahko pridružite skoraj 100 evropskim naravoslovnim fotografom, ki so z namenom, da bi pripomogli k varstvu narave, že prispevali fotografije v zbirko Saxifraga.

Saxifraga je pripravila spletno stran **www.saxifraga.nl**, kjer lahko za namene predavanj brezplačno dobite slike ptic, rastlin, dvoživk, plazilcev, rib, žuželk, pokrajin ipd.

KAVARNA

Union

Prostor jutranje kave uglednih meščanov že od leta 1905.

- sladke dobrote s tradicijo stoletnih receptur
- priznana odlična kava, velika izbira čajev
- dnevno časopisje in revije
- večerne gledališke, kabarejske in varieteske predstave

Vijudno vabljeni!

Odprto: od ponedeljka do sobote od 9. do 17. ure,
v času prireditve pa od 19. do 24. ure.
Lokacija: center Ljubljane,
priključje Grand Hotela Union, Miklošičeva 1, Ljubljana
T: 01 308 1972, W: www.gu-union.si

1

2

Reševanje oslabiljene taščice

// Marina Klemenčič

1: Med vsemi kemikalijami v laboratoriju je bila taščica (*Erithacus rubecula*) sicer popolna tujka, a je bila deležna tolikšne fotografske pozornosti, da se je na okolico kmalu popolnoma privadila.

2: Ker je bilo treba opraviti še nekaj dela pred odhodom na Veterinarsko postajo, je morala počakati v majhni plastični posodici, obloženi s papirnatimi brisačami, da bi ji bilo udobneje. Nekaj časa je še zvedavo gledala naokoli, potem pa mirno zadremala.

foto: obe Marina Klemenčič

Le redko se zgodi, da so petki po četrti uri popoldne tako zelo pestri. A ravno prvi februarški petek je zahteval nenavadno veliko časa in nežnosti, a tokrat ne samo zaradi klasične narave dela v laboratoriju.

Katedra za biokemijo ni edina katedra, ki nima prostora na matični Fakulteti za kemijo in kemijsko tehnologijo. Tako si med Gradaščico in Jamovo cesto v eni izmed robnih stavb Inštituta Jožef Štefan prostor delimo predvsem s kosi (*Turdus merula*), velikimi sinicami (*Periparus major*) in ščinkavci (*Fringilla coelebs*), ki pomladi in poleti prepevajo na visokih smrekah. Kot že rečeno, smo se v petek vsi že na pol odpravljali domov, le s sodelavcem Miho sva morala še pred vikendom zaključiti nedokončane postopke v eni izmed sosednjih stavb. Ko sva odprla izhodna vrata, sva na tlakovani potki zagledala našopirjeno pernato kepico, ki je z velikimi črnimi očmi pogledovala proti nama, kakor znajo le taščice (*Erithacus rubecula*). Z Miho sva se spogledala, saj sva poleti skupaj uspešno že reševala vrabčka s Trubarjeve ceste, ki sva ga poimenovala Primož. In ko sva jo gledala, nebogljeno na tleh, je seveda nisva mogla kar pustiti tam. Če je bil Primož s Trubarjeve, bo tale taščica Štefi z Inštituta Jožef Štefan.

Bolj ko sva se ji približevala, manj nezaupljiva je postajala, tako da mi je pustila, da sem jo počasi in nežno vzela v dlan. Na najino presenečenje ni poskušala niti vzleteti niti pobegniti, le udobno se je namestila in se stisnila k mojim prstom. Zunaj je vedno bolj pihalo in ni nama preostalo drugega, kot da sva jo odnesla na toplo v laboratorij. Med vsemi našimi kemikalijami je bila

sicer popolna tujka, a je bila deležna tolikšne fotografske pozornosti vseh navzočih, da se je na okolico kmalu popolnoma privadila. Glede na to, da sem imela sama še kar nekaj dela, smo za kepico pripravili majhno plastično posodico, obloženo s papirnatimi brisačami, da bi ji bilo udobneje. Nekaj časa je še zvedavo gledala naokoli, potem pa za nekaj časa »zakinkala«.

Seveda se je takoj pojavil problem, kam z njo. Očitno s ptičko nekaj ni bilo v redu, same je pa tudi nisem upala pustiti. Najprej sem se spomnila na bližnjo Veterinarsko fakulteto. Sodelavec Marko mi je prijazno ponudil prevoz, tako da smo se odpeljali na Gerbičevo, kjer pa sem po pričakovanju naletela na bolj kot ne prazne petkove hodnike. Po nekajminutnem tavanju s taščico tesno v roki sem le naletela na odpravljajoče se ljudi. Na moje vprašanje, na koga se lahko obrnem, so naju sicer le akademsko gledali, a prijazno preusmerili na Veterinarsko postajo, ambulanto za eksotične živali in ptice na Cesto v Mestni Log.

Tja sicer nisva prišli v delovnem času, a naju je prijazna gospa z veseljem sprejela. Taščico je pregledala, ta pa ni kazala bolezenskih znakov ali znakov poškodbe. Glede na njeno stanje je vendarle predlagala, da jo pustim tam prek noči, pa bo zjutraj znano, kako in kaj naprej. Pustila sem še svoje podatke in se z lažjim srcem odpravila proti domu, z upanjem in prekrižanimi prsti, da bo vse v redu.

Minil je vikend in v ponedeljek sem se naposled le opogumila poklicati na Vič. Oglasila se je prijazna gospa in le potrdila moje nekajdnevno upanje: taščico so v soboto izpustili! Ptička je bila torej zaradi pomanjkanja hrane precej oslabiljena in predvsem prezeblja, tako da je po infuziji, dobrem obroku hrane in noči na toplem le prišla toliko k sebi, da je poletela tem prekrasnim sončnim dnevom naproti. Tako pogledujem proti Viču in lahko rečem le: Štefi, srečno! ●

Škarniki in lunji

// Dejan Bordjan

Škarniki (*Milvus*) in lunji (*Circus*) so srednje velike ujede z dolgimi in srednje ozkimi perutmi ter dolgim repom. Oba rodova pogosto letita nizko in lovita male sesalce. Navadno aktivno letata in le poredkoma uporabljata termične vetrove. Skupna jima je tudi vezanost na mokrišča, ki so običajno del njunega gnezditvenega teritorija. Značilnost obeh rodov so skupinska prenočišča v negnezditvenem času. Škarniki za prenočevanja izbirajo drevesa, lunji pa trstičja ter nepokošene dele različnih tipov travnišč.

Tako v Evropi kot pri nas se pojavljata dve vrsti škarnikov. Zaradi maloštevilnih opazovanj sta pri nas slabše poznani. Obema ustreza mozaična krajina s prepletom odprtega sveta, gozdičkov in mokrišč. V svoj gnezditveni prostor zelo radi vključita smetišča, kjer se aktivno prehranjujeta. Črni škarnik (*M. migrans*) je številčnejša vrsta in v primerjavi z rjavim sorodnikom z okoli desetimi pari tudi reden gnezdec Slovenije. Za srednjo Evropo je značilno kolonijsko gnezdenje, pri nas pa gnezdi zgolj posamično v mozaični kulturni krajini v bližini večjih rek ali mokrišč in pogosto daleč od naselij. Rjavi škarnik (*M. milvus*) je pri nas redkejša vrsta, ki se redno v malem številu pojavlja med selitvijo, izjemoma pa tudi pozimi. Če izvajamo nekaj gnezditveno sumljivih podatkov, pri nas ne gnezdi.

Za lunje je značilen počasen let tik nad tlemi z rahlo privzdignjenimi perutmi, zato jih pogosteje opazujemo s hrbtne kot s trebušne strani. Nad polji, travniki in trstičji lovijo male sesalce in ptice. V Sloveniji se pojavljajo štiri vrste lunjev. Najpogostejši je rjavi lunj (*C. aeruginosus*), ki edini izmed lunjev pri nas tudi gnezdi. Od drugih lunjev se loči po tem, da nima bele trtične proge. Med selitvijo je pri nas pogost in ga lahko opazujemo nad odprto krajino po vsej Sloveniji. Neredko je opazovan tudi v visokogorju. Na nekaterih območjih lahko opazujemo tudi

več rjavih lunjev skupaj, kako počasi prečesavajo polja in iščejo plen. Še več se jih lahko zbere na skupinskih prenočiščih. Rjavi lunj najraje gnezdi v mokriščih, kjer si zgradi gnezdo v večjem sestoju trstičja. Pri nas gnezdi neredno v severovzhodnem delu države. Čeprav je bolj ali manj ptica toplega dela leta, se pri nas pojavlja tudi pozimi. Po pogostosti in številčnosti rjavemu sledi pepelasti lunj (*C. cyaneus*). V Sloveniji ga lahko vidimo med septembrom in majem, glavnina opazovanj pa je med oktobrom in marcem. Prezimuje na večjih odprtih ravinah po celotni Sloveniji. Največ jih lahko opazujemo na Cerknškem jezeru in Ljubljanskem barju. Zaradi pozne jesenske in zgodnje spomladanske selitve (glavnina selitve je v drugi polovici novembra in v začetku marca) je pogosto spregledan. Močvirski lunj (*C. pygargus*) je izumrla gnezdilka Slovenije. Še v prvi polovici prejšnjega stoletja je neredno gnezdil na Ljubljanskem barju. Zaradi poslabšanja gnezditnega habitata je nehal gnezdit. Pri nas se pojavlja med spomladansko selitvijo med sredino aprila in sredino maja. Jeseni je manj številen, višek pa doseže v avgustu. Stepski lunj (*C. macrourus*) je z manj kot desetimi podatki redka ptica Slovenije. Njegova selitvena pot do Afrike le delno doseže tudi Slovenijo. Z večjim številom opazovalcev, boljšimi priročniki ter uporabo fotografij se bo število opazovanj te vrste pri nas verjetno povišalo.

Samci lunjev nam pri prepoznavanju v dobrih razmerah ne bi smeli delati prevelikih težav. Samice in mladostne osebkke pa zaradi velike podobnosti težko razlikujemo med seboj. Največji problem je med koncem marca in v aprilu, ko se pojavljajo vse tri vrste »belotrtičnih« lunjev. Samice so si zelo podobne in je za zanesljivo ločevanje potrebna velika mera pozornosti na podrobnostih. Za nameček so še zelo podobnih velikosti.

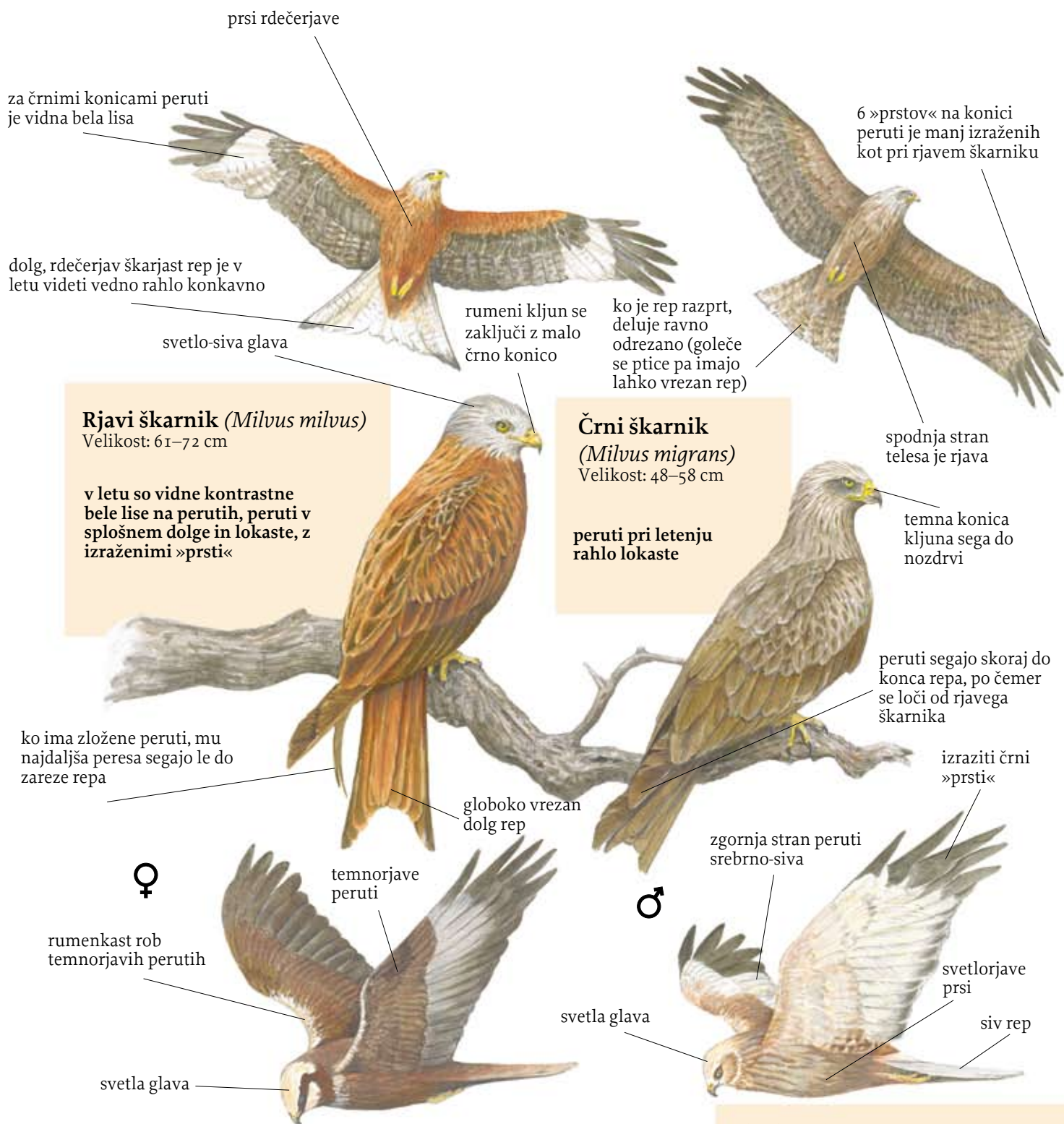
Veliko sreče pri opazovanju!

1: Redka vrsta pri nas, rjavi škarnik (*Milvus milvus*), se redno pojavlja med selitvijo, izjemoma pa tudi pozimi. V letu so vidne njegove kontrastne bele lise na perutih in dobro izraženi »prsti«.

foto: Dejan Bordjan

Škarniki in lunji

Ilustracije Jan Hošek

Rjavi lunj (*Circus aeruginosus*)
Velikost: 43–55 cm

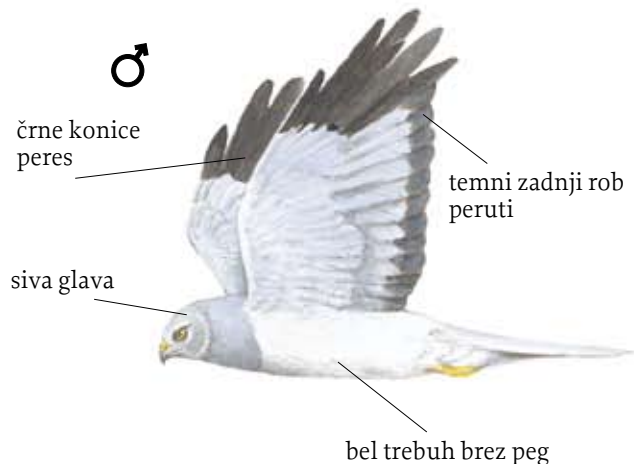
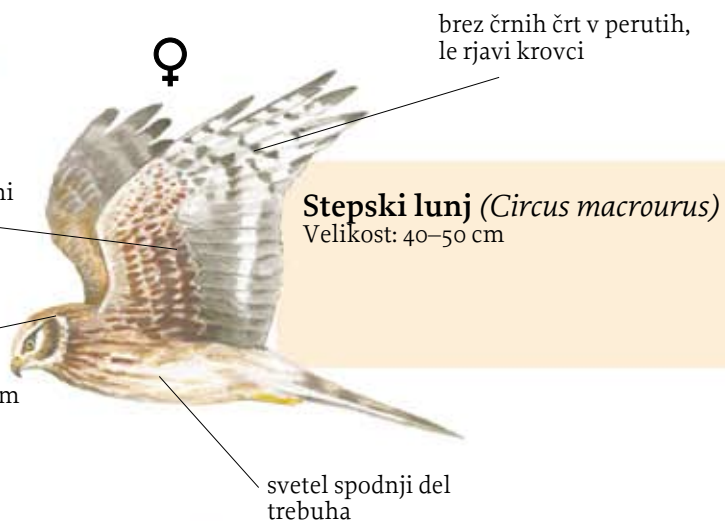
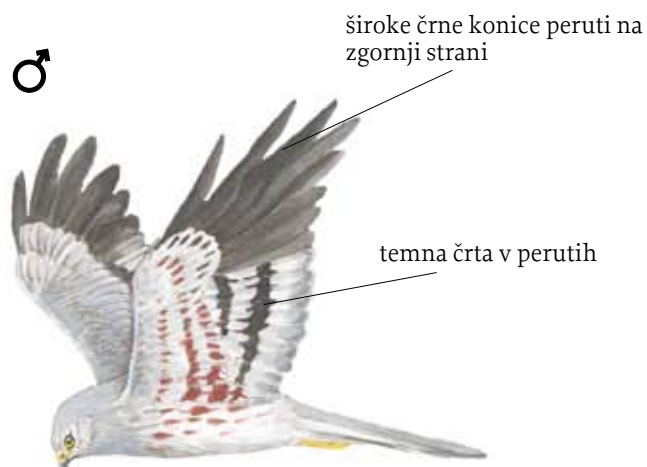
Objavo ilustracij so omogočili: avtor ilustracij Jan Hošek, ČSO (Česká společnost ornitologická) - češki partner BirdLife International in Alena Klvaňová, urednica revije Ptačí svět, za kar se jim iskreno zahvaljujemo.

Risbo Škarniki in lunji si lahko ogledate tudi na spletni strani revije Svet ptic. ●

Splošna značilnost: od drugih lunjev se loči po tem, da nima bele trtične proge, samec je temnejši od samcev drugih lunjev, »čokoladna barva« samic in mladostnih osebkov je med lunji nezamenljiva

Močvirski lunj (*Circus pygargus*)

Velikost: 39–50 cm

Pepelasti lunj (*Circus cyaneus*)

Velikost: 42–55 cm

avtorji:

Tomaž Jančar

Urša Koce

Borut Rubinič

Željko Šalamun

1

2

fotografi:

1: Kristjan Malačič

2: Metodija Velevski

5: Ivan Esenko

1// Projekt Pri nas na vrtu

Člani Pomurske sekcije DOPPS sodelujemo pri uresničevanju projekta Pri nas na vrtu, ki ga vodi Društvo Jarica. Glavni namen projekta je seznaniti mlade in njihove starše z naravi prijaznim urejanjem vrtov okoli naših hiš in šol. V šolskem letu 2010/2011 potekajo tehniški in naravoslovni dnevi na 13 osnovnih šolah v Pomurju. Pozimi, v okviru tehniških dni, učenci izdelujejo gnezdilnice, netopirnice in domovanja za čebele samotarke. Svoje izdelke namestijo v okolici šole, nekaj pa jih odnesejo tudi domov. Spomladi bodo posadili po eno vrsto visokodebelnega sadnega drevesa in plodonosnega grma, prav tako bo v okolici šole izbrana površina zelenice, ki se bo kosila samo enkrat na leto. Na naravoslovnem dnevu bodo učenci spoznali vrste ptic, netopirjev, čebel samotark in čmrljev in njihov pomen za naravo. Izdali bomo tudi zloženko Pri nas na vrtu.

Projekt je financiran s strani EU v okviru programa Mladi v akciji. ŽŠ

2// Delavnica v Samoboru

Med 13. in 17. februarjem smo v Samoboru blizu Zagreba v sklopu projekta Krila nad Balkanom organizirali novo delavnico za

predstavnik organizacij, ki so partnerke v omenjenem projektu. 38 udeležencev iz devetih organizacij (vključno z DOPPS ter BirdLife Europe) je tri dni poslušalo predstavitve na temo Mednarodno pomembnih območij (IBA). Najprej nas je predstavnik BirdLife Europe, glavni evropski IBA koordinator Ian Burfield, seznanil z metodologijo določanja IBA, Boris Barov, evropski koordinator za naravovarstvo iz bruseljske pisarne BirdLife Europe, pa nam je predstavil varstveni pomen IBA ter povezave med IBA ter omrežjem Natura 2000 in podobnimi mednarodnimi omrežji (Emerald, Unesco itd.). Naslednje dni smo se seznanili s slovenskima primeroma revizije IBA ter monitoringa ključnih vrst na IBA, udeleženci pa so največ energije posvetili delavnici na temo priprave predloga varstva testnega IBA. Na zaključku nam je direktor BirdLife Europe, Angelo Caserta, predstavil strategijo partnerstva BirdLife International na zahodnem Balkanu ter nam čestital za uspešno delo v okviru omenjenega projekta. BR

3// Novice z Volovje rebri

Naša prizadevanja za ohranitev Volovje rebri tečejo že sedmo leto, in kljub temu da državno podjetje Elektro Primorska vlaga velike napore, da bi nas zlomilo, se za zdaj dobro držimo.

Zelo smo se razveselili odločitve Vrhovnega sodišča, ki smo jo prejeli ravno za božič 2010: sodišče je s sklepom zavrnilo še zadnji poskus Elektra Primorska, da bi nas izrinilo iz postopkov. Po šestih letih pravnih bitk je zdaj torej dokončno jasno, da DOPPS-u pripada položaj udeleženca v postopkih za VE Volovja reber. Naj spomnimo: da smo prišli do tega, je bilo treba vložiti tri tožbe na Upravno sodišče in dve tožbi na Vrhovno sodišče. Agencija RS za okolje pa nam je - vsem sodbam navkljub - vztrajno zavračala pravico do udeležbe v postopku.

Zdaj pa se koncentriramo na bistvo: v postopku moramo dokazati, da se ARSO moti, ko vztrajno ponavlja, da vetrnice na Volovji rebri ne bodo škodoval naravi. V decembru smo tako na Upravno sodišče vložili tožbo proti okoljevarstvenemu soglasju, ki ga je za 33 vetrnic ARSO izdala junija lani. Sodbo pričakujemo spomladi 2011. TJ

4// Vetrne elektrarne v Črni gori

V Črni gori, kjer za zdaj še nimajo velikih vetrnih elektrarn, so se njihovega umeščanja lotili s posnemanja vrednim strateškim premislekom. V želji, da bi se izognili zapletom zaradi nepremišljenih odločitev, kakršne so značilne za Slovenijo in Hrvaško, je črnogor-

sko Ministrstvo za gospodarstvo organiziralo seminar »Umeščanje vetrnih elektrarn v okolje s posebnim poudarkom na pticah«, katerega namen je bil osvetliti vse vidike vpliva vetrnic na ptice in naravo širše ter pripraviti strateške usmeritve za prihodnje delo. Na seminar, ki je potekal 17. decembra v Podgorici, so bili povabljeni strokovnjaki iz petih držav. Na povabilo črnogorske vlade sva na seminarju iz Slovenije aktivno sodelovala Borut Rubinič in Tomaž Jančar. Eden izmed sklepov seminarja, ki ga je vodil vodja oddelka za obnovljive vire pri črnogorskem gospodarskem ministrstvu dr. Igor Kovačević, je bil, da je treba kot orodje za usmerjanje razvoja vetrnih elektrarn izdelati karto občutljivih območij za ptice v Črni gori. TJ

5// Projekt »Gregorjevo na podeželju«

Decembra lani je Občina Jesenice izbrala naše društvo za izvajalca izobraževanja v projektu »Gregorjevo na podeželju«. Gregorjevo kot tradicionalni slovenski praznik, ki pozdravlja ženitev ptic in prihod pomladi, so na Občini Jesenice izbrali zato, da bi med prebivalci Gorenjske in pticami na podeželju ponovno oživili vezi. Življenjski prostor ptic, ki so ga želeli še posebej priklicati v zavest ljudi, so visokodebelni sadovnjaki, ki so na

Gorenjskem, tako kot marsikje v Sloveniji, danes redkejši element kulturne krajine kot nekoč. Visokodebelni sadovnjaki so zlasti pomembni za gnezdenje več vrst sekundarnih duplarjev, denimo sinice, pogorelčka, vijeglavko (na sliki 5), poljskega vrabca, škorca in druge. Vlogo dupel v deblih sadnih dreves pa lahko nadomestijo gnezdilnice, zato smo le-te v okviru projekta pozimi namestili na več krajev, zlasti v okolici osnovnih šol. Tako smo te ptice želeli čim bolj približati ljudem. Pri projektu sodeluje osem osnovnih šol iz gorenjskih občin, kjer bomo organizirali tudi večji del izobraževalnih aktivnosti. Cilj izobraževanja je, da učenci spoznajo sekundarne duplarje in se seznanijo z vlogo visokodebelnih sadovnjakov ter gnezdilnic v svoji okolici. Dogajanje ob in v gnezdilnicah v okolici svojih šol bodo učenci spremljali na pticam prijazen način vso pomlad. Opazovanje bo na vseh šolah potekalo po enakem protokolu, svoja opazovanja pa bodo beležili v ta namen pripravljene obrazce. Tako bodo rezultati opazovanj med seboj primerljivi. Pred začetkom teh aktivnosti smo obiskali vsako šolo in učencem predstavili ptice, ki gnezdiijo v visokodebelnih sadovnjakih in naseljujejo gnezdilnice, ter jih seznanili z načinom dela. Na Gregorjevo je na Blejski Dobravi potekala javna prireditev, v

okviru katere smo za splošno javnost predstavili projekt in imeli predavanje o pticah visokodebelnih sadovnjakov. Jeseni pa bomo skupaj z učenci, ki sodelujejo pri projektu, na drugi javni prireditvi na Blejski Dobravi gorenjski javnosti predstavili rezultate spomladanskih opazovanj v okolici šol. Nosilec projekta je Občina Jesenice, kot partnerji v projektu pa sodelujejo osnovne šole Begunje, Blejska Dobrava, Gorje, Koroška Bela, Kranjska Gora, Mojstrana, Radovljica in Žirovnica ter Kulturno društvo Vintgar. Projekt bo potekal v okviru Lokalne akcijske skupine LAS »Gorenjska košarica«, in sicer s sredstvi Leader, ki jih prispevajo EU (Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja), nacionalni proračun (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano) in lokalni partnerji. UK

Vpišite se v e-skupino Ljubitelji ptic

Če želite prejemati naša obvestila o društvenih dogodkih ali prispevati svoje izkušnje oziroma mnenja, povezana s pticami in naravo, če želite prebrati, kakšne dogodivščine so izkusili drugi člani društva, si ogledati njihove fotografije ipd., potem vas vabimo, da se vpišete na skupino Ljubitelji ptic, in sicer na ljubitelji-ptic-subscribe@yahoogroups.com.

Instant Internet je poln presežkov.

Preizkusite ga brezplačno z modemom **HSPA+**.

**USB-modem
Huawei E1820**

Internet neomejeno

9 €**

Instant Internet, z najhitrejšim prenosom podatkov **HSPA+**,
bo presegel vaša pričakovanja, saj je v paketu Internet
neomejeno **USB-modem Huawei E1820** le **9 €****.

* Mobilno omrežje HSPA+ omogoča teoretično hitrosti prenosa podatkov do 21,6 Mb/s v smeri k uporabniku (HSDPA) in do 5,76 Mb/s v smeri od uporabnika (HSUPA). Dejanske dosežene hitrosti so manjše od teoretičnih in so odvisne od kakovosti radijskega signala, povezav in naprav. Velja princip pravilne uporabe storitev prenosa podatkov, kot je opredeljeno v Splošnih pogojih uporabe. Za paket Internet neomejeno je meja za uveljavljanje principa pravilne uporabe 20 GB prenesenih podatkov znotraj posameznega obračunskega obdobja. Po preseženi meji 20 GB v Mobilnem omrežju se hitrost prenosa podatkov omeji na 384 kbit/s v smeri od uporabnika in 64 kbit/s v smeri k uporabniku. Z naslednjim obračunskim obdobjem se ponovno vzpostavi običajna hitrost prenosa podatkov, kot jo zagotavlja Mobitel, d. d.

** Akcijska ponudba velja do odprodaje zaloga ob sklenitvi/podalšanju naročniškega razmerja Mobitel GSM/UMTS za naročniški paket Internet neomejeno za 24 mesecev, za vse, ki nimate veljavne aneksa GSM št. 8/2005 oz. aneksa GSM št. 8/2005 Povezani ali aneksa UMTS št. 14/2005 oz. UMTS št. 14/2005 Povezani ali aneksa GSM št. 16/2009, ki mora biti samostojen oz. GSM št. 16/2009 Povezani, ki mora biti samostojen ali aneksa UMTS št. 17/2010, ki mora biti samostojen in izpolnjujete ostale pogoje.

Na Mobilnih prodajnih mestih vam brezplačno posodimo USB-modem in SIM-kartico z vključenim prenosom podatkov v Mobilnem omrežju. Za preizkus se oglašite v najbližjem Mobilnem prodajnem mestu. Cene vsebujejo DDV. Slike so simbolične. Mobitel si pridržuje pravico do spremembe cen in pogojev. Več informacij o akciji je na voljo na www.mobitel.si ali v Mobilnem Centru za pomoč naročnikom na 041 700 700.

WWW.MOBITEL.SI